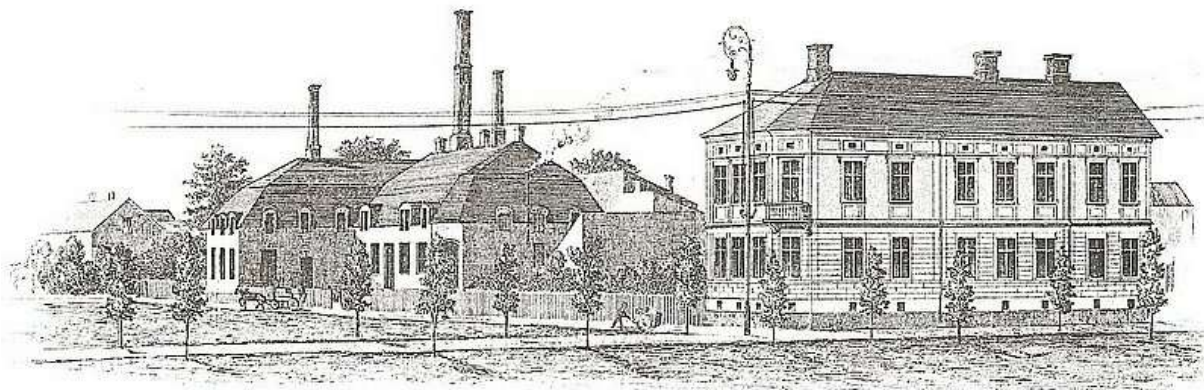

LERINDUSTRIN I ÖREBRO

En sammanställning om företagen i Örebro Stad

Kruk- och kakelugnsmakarna, Tegelbruken, Kakelfabrikerna,
Fajansfabriken, Vägglattfabrikerna och Porslinsmålerierna.

AB Svenska Kakelfabriken, AB Lerindustri, AB Örebro Fajansfabrik,
AB Örebro Kakel och Stenkärleksfabrik, Alsnäs Kakelfabrik, Karlbergs
Kakelfabrik, Örebro Kakelfabrik, J.E. Östberg & Co, B.H. Lundgren,
Engvalls Kruk- och Kakelugnsmakeri, Per Nymans Porslinsmåleri,
AB Oskar Hallberg, Karlslunds Tegelbruk, Marks Tegelbruk m.fl.

Ronnie Gustafsson

DU

Aktiebolaget

ÖREBRO

KAKEL- och STENKÄRLSFABRIKER

tillverkar

Kakelugnar,

såväl finare som enklare, hvarjemte nya Kakelugnar uppsättas samt gamla omsättas och repareras.

Allt till moderata priser!

Telegrafadress: Kärnfabriken, Örebro.
Rikstelefon 37.

Dessutom
tillverkas och försäljas
Stenkärl,

(med s. k. norsk bränning och
glacering)
kända för sin hållbarhet
och sitt prydliga
utseende.

Priskurant sändes på begäran!

Lerindustrin i Örebro © 2019

Lerindustrin i Örebro är ett ideellt arbete som framarbetats under åren 2007-2019. Den bygger i huvudsak på information hämtad från notiser publicerade i dagstidningar under de aktuella åren, samt ur andra samtida publikationer. Därutöver har information från kyrkoarkiv, Sveriges folkräkning, stads- och föreningsarkiv, museer, bibliotek och privatpersoner med god kunskap om någon av de omnämnda varit till stor hjälp.

Ronnie Gustafsson

Innehåll

Krukmakarna på 16- och 1700-talet	4	Rudolfsson & Erikssons Kakelugnsmakeri	39
Vilka var då krukmakarna?	5	Små kakelugnsmakerier kring sekelskiftet	40
Karlslunds Tegelbruk	9	Per Nymans Gross och Porslinsmåleri	41
Rosta Tegelbruk	12	Örebro Glas- och Porslinsmåleri	42
Sofielund (Södra Tegelverket)	12	Örebro Kakel- och Porslinsmåleri	42
Jacobsdals Tegelbruk	13	AB Oskar Hallberg	44
Örebro Stadsbrand 1854	14	A.T. Fagerströms Kakelugnsmakeri	47
Tegelbruk grundade efter 1854	20	Örebro Kakel- och Vägglattfabrik	47
Wijnbladiska Tegelverket	20	Svensson & Karlsson	47
Karlsdals Tegelbruk	20	Kakelugnsmakare i Örebro 1920-1980	48
Gustavsviks Tegelbruk	21	Örebro Kakelfabrik (Dahlberg)	49
Mellringe Tegelbruk	23	J.E. Östberg & Co Kakelfabrik	49
AB Örebro Kalksandtegelabrik	23	Martin I Andersson Kakelugnsmakeri	54
Marks Tegelbruk	24	Gerhard Östbergs Kakelugnsaffär	54
Små kruk- och Kakelugnsmakerier 1840-80	28	Karlbergs Kakelfabrik	55
B.H. Lundgren	30	Örebro Kakelfabrik (Evensén)	56
Kakelfabriken Alsnäs	32	Örebro Kakel- och Stenkärlsfabrik	62
Larsson & Lundgren	32	AB Svenska Kakelfabriken	64
Alsnäs Kakelfabrik	33	AB Lerindustri	68
Engvalls Kruk- och Kakelugnsmakeri	35	Victor Hägerstrand	69
Nya Asfaltsbolaget	37	AB Örebro Fajansfabrik	75
A.F. Bergmans Kakelugnsmakeri	37	Olof Sundeman	86
Örebro Kakelsättarbolag	37	Den svåra tiden	92
G.A. Anderssons Kakeugnsaffär	38	Svenska Kakelugnsarbetareförbundet	92
Örebro Sättarbolag	38	Kakelugnsmakare utan egen verksamhet	93
Victor Lindholms Kakelugnsmakeri	38	Kruk- och kakelugnsmakerier utanför Örebro	99
		Till sist - Källor	105

Krukmakarna i Örebro på 16- och 1700-talet

Örebro har aldrig varit någon större krukmakarstad. De flesta krukmakare som en gång fanns här tillverkade kärl bara för att behovet fanns. Det var inte som i t.ex. södra Sverige där de fanns på nästan varje ort och dessutom förde traditionen vidare långt in i våra dagar.

1913 påbörjades schaktarbeten vid en av gårdarna på Kyrkogårdsgatan, eller Näbbtorgsgatan som den nu heter. Avsikten var att gräva ur grunden till ett av husen för att kunna lägga ner vattenledningar. Vid dessa schaktarbeten gjordes ett stort fynd av gamla skärvor från kokkärl, skålar, pokaler och krukor i lergods, dessutom hittades flera brännplåtar. Arbetet blev istället till utgrävningar under ledning av intendenten vid Örebro Läns Museum, Hugo Hedberg. Fynden skulle senare visa sig vara det kvantitativt största och kvalitativt bästa som gjorts i Norden vid denna tid. Skärvorna som hittades bedömdes vara gjorda från 1600-talets mitt fram till 1720-talet, de pekade dessutom på att en mästare måste ha haft sin verkstad i staden. Intendent Folcker från Nationalmuseum som omedelbart reste till Örebro för att studera fynden, ansåg att ornamentören (dekoratören) måste ha varit Nordens förnämsta konstnär i sitt slag.

Trebensgryta från 1600-talet, hittad vid utgrävningarna i Örebro 1913. Möjligen tillverkad hos Mårten Johansson & Söner

Kokkärlet som hittades var av 3-benstyp med grön glasyr och drejat handtag där de synliga drejränderna utgjorde dekor. Flera av de dekorerade föremålen bar tydliga spår av tulpan och stjärnmotiv, dessutom hittades tre skärvor med inskription "IHS" och en skärva med inskriptionen "INRI", båda med tydligt religiös anspelning.

Verkstaden kan inte ha legat på den utgrävda platsen då Erik Nybergs plankarta över Örebro från 1784 visade att tomten vid den tiden var obebyggd. På granntomten däremot, fanns en byggnadslänga som mycket väl kunde ha varit platsen för en eller flera av dåtidens krukmakare, en tomt på vilken det också hittades daterat lergods från samma period.

För att bekräfta dateringen av fynden togs hjälp av Tyska experter. De gjorde också besök hos krukmakare Karl Anjou i Skene och hos Törngren i Falkenberg för att få en bild av hur verkstaden i Örebro kunde ha sett ut. Det stod tidigt klart att skärvorna inte var sönderslaget gods som kastats från något hushåll, utan faktiskt härrörde från en gammal krukmakarverkstad

Det faktum att man funnit brännplåtar vid utgrävningarna, var också en indikation på att en krukmakarverkstad funnits på platsen eller i dess omedelbara närhet. De flesta av kärlet eller fragment av dessa, bar tydliga spår av att de förolyckats under arbetets gång eller vid misslyckade bränningar. En del av fynden hade genom för kraftig eld sintrat, på andra fynd hade glasyren kokat. Flera av fragmenten bar också årtal, det äldsta 1664 och det yngsta 1729.

Stjärnmönster

Skärva med tulpanmotiv

Inskriptionen IHS, dat. 1668

Det gjordes också en bedömning om att skärvorna mycket väl kunde härstamma från flera krukmakare med verksamhet på samma plats, men att åtminstone en av dem måste ha varit en fullt utbildad mästare. Fynden vittnade om att det inte kunde handla om någon medelmått som tillverkat enkla bruksföremål, utan en verkstad vars innehavare haft stor kunskap och grundlig utbildning, troligtvis inhämtad under gesällvandringar i Tyskland. Verkstaden som tidigt pekades ut var Mårten Johansson & Söners Krukmakeri.

Vilka var då krukmakarna?

Mårten Johansson & Söners krukmakeri grundades av Mårten Johansson någon gång kring 1660. Krukmakeriet låg på Gården 65 Söder, idag Drottninggatan 62, och där arbetade förutom Mårten, även hustrun, sönerna Mårten och Görgen samt gesällen **Olof Larsson**. När Mårten d.ä. avlider 1675 fortsätter änkan driften med hjälp av sönerna fram till 1697. Därefter och fram till 1707 drivs krukmakeriet av sönerna Mårten och Görgen Mårtensson tillsammans med gesällerna **Petter Trång**, **Anders Svensson** och **Samuel Bengtsson**. Bengtsson som blev kakelugnsmästare 1701, arbetade även som glasmästare.

Bröderna Mårtensson lämnar krukmakeriet 1707 och verkstaden övertas då av gesällen Petter Trång. Görgen Mårtensson som vid den tiden fått sitt mästarebrev, flyttade till gården 25 söder där han startar ett nytt krukmakeri. Hela gården med alla hus finns bevarad och går att beskåda i stadsdelen Wadköping. Görgen avlider 1711 i sviterna av pesten. Hans bror Mårten slutar helt som krukmakare. Han flyttar till granngården 27 söder och gifter sig med Johan Baltzarsson Bloms och Elsa Mickelsdotters dotter Maria. Mårten fungerar därefter som Rådman i Örebro och var i livet så sent som 1726.

I samband med att bröderna Mårtenssons krukmakeri splittras 1707 och övergår i Petter Trångs ägo, tar Samuel Bengtsson med sig hustrun Marit Margareta Persdotter och sin dotter Christina och flyttar till gården 19 söder där han startar sitt eget glas- och krukmakeri. Men tiden på den nya platsen blir kortvarig. Samuel avlider 1707, bara några månader efter flytten och hans änka Marit tvingas då ta över den nystartade verkstaden. Gesällen Anders Svensson byter namn till Schagerfeldt och flyttar till gården 31 söder där han fortsätter som krukmakare i egen regi.

Petter Trång som övertog Mårtenssons verkstad, fortsätter driften tillsammans med hustrun Anna Maria Bromander. Till sin hjälp har han gesällen och senare byggmästaren Fredrik Buhre. Petter Trång är aktiv som krukmakare ända fram till sin död 1738, därefter övergår ägandet till änkan Anna Maria och sedan till sonen Jacob.

Det spekulerades tidigt i om skärvorna funna vid utgrävningarna i Örebro 1913 skulle kunna härröra från just Mårten Johansson & Söners krukmakeri. Det är naturligtvis fullt rimligt, kanske t.o.m. troligt med tanke på att krukmakeriet hade stor produktion och var verksam under just denna period och i det aktuella området.

Efter Petter Trångs död gifter änkan Anna om sig med Sörmlänningen och kakelugnsmästaren **Nils Lindmark**. Lindmark hjälper änkan med krukmakeriet fram tills dess Annas och Petters son Jacob är gammal nog att ta över. **Jacob Trång** gifter sig senare med Anna Maja Billgren, f. Svendsdotter och fortsätter driften av sin fars krukmakeri. Lindmark och Anna väljer då att flytta till gården 75 söder för att där starta eget kakelugnsmakeri. När Jacob dör 1777, övertas krukmakeriet av änkan Anna Maria och deras gemensamma son **Peter Trång**. Anna Maria eller "Kakelugnsmakarinnan" som hon kallades, var erkänt duktig och hade sin givna plats i yrkeskåren. De tog hjälp av några gesäller, bl.a. Anna Marias bror **Carl Billgren** (som gick i lära hos Trång under åren 1764-68) och driften fortsatte sedan till 1700-talets slut. Vid den tiden hade krukmakarens status försämrats och det var svårt att få lönsamhet i verksamheten. Anna Maria och Peter slutar med lergods och övergår till tillverkning och sättning av kakelugnar. Sagan om det krukmakeri som startades av Mårten Johansson 140 år tidigare, hade därmed fått sitt slut.

Mårten Johansson och hans söner var dock inte de första kruk- och kakelugnsmakarna i Örebro. Redan år 1596 flyttar Mickel Byggmästare från Västerås till Örebro för uppdraget som arkitekt på Örebro Slott. Mickel hade precis avslutat ett uppdrag som arkitekt och byggmästare på Gripsholms Slott och fick nu i uppdrag att förse Örebro Slott med bättre och effektivare uppvärmning än de öppna spisar som då fanns tillgängliga. Inledningsvis installerades s.k. järnkakelugnar som på 1620-talet byttes ut mot kakelugnar i "*halft av järn och halft av kake*" samt till ugnar tillverkade "*af endast kake*". Mickel avslutade sitt uppdrag som arkitekt och byggmästare vid Örebro Slott 1604, men var förmodligen anlitad för fler uppdrag på slottet under åren därefter. En notering från 1622 visar t.ex. att Mickel mottagit 120 daler för två kakelugnar "*af eget kackell*" uppförda i "*maj:ts och maj:t drottningens cambrar på Örebro Slott*" och att Anders Krukmakare samma år erhållit 40 daler för uppförandet av två kakelugnar "*af eget kake*" på slottets andra våning.

Anders krukmakare finns tillsammans med brodern Johan omnämnd i 1631 års skattlängd och går där under namnet Anders Johansson. Att bröderna Anders och Johan Johansson var krukmakare är klarlagt, men det finns inga uppgifter om var i Örebro de höll till. Det enda som går att hitta, är att Johan var så fattig att han befriades från skatt. Anders var fortfarande i livet 1646 medan Johan var borta och hans verkstad drevs av änkan. Mickel Byggmästare kan tillsammans med bröderna Anders och Johan Johansson därför betraktas som de första kruk- och kakelugnsmakarna med varaktig verksamhet i Örebro. Det har även gjorts fynd från denna period där man funnit rökipor i grön och brun glasyr. Några finns bevarade och går att beskåda på Örebro Läns Museum.

Som parentes kan också nämnas att Mickel Byggmästares dotter Elsa är i sitt första äktenskap gift med Johan Baltzarsson Blom och tillsammans har de dottern Maria. Maria som passande nog bar efternamnet Baltzarsdotter flyttar senare till gården 27 söder och gifter sig med rådmannen och f.d. krukmakaren Mårten Mårtensson, son till tidigare nämnda Mårten Johansson.

Gården 25 söder. Här låg Görgen Mårtenssons verkstad 1707-11

Av de ca 1500 innevånarna i Örebro på 1600-talets mitt, fanns naturligtvis fler krukmakare än de tidigare nämnda. **Hans Nilsson** hade sin verksamhet kring åren 1650-1670 och bodde "Sunnan Bron", vilket betyder söder om storbron. Om denne krukmakare finns ingenting dokumenterat. Under samma period hittar vi **Jochim Hanssons** krukmakeri. Där arbetade förutom Jochim även sönerna **Olof och Hans Jochimsson** samt lärardrängen **Anders Persson**. Sönerna Olof och Hans övertog krukmakeriet 1684 och drev det fram till ca 1700. Drängen Anders Persson kan eventuellt ha stannat kvar, men allt tyder på att han lämnade verkstaden i samband med Joachim Hanssons död. En annan krukmakare som nämns är **Hans Johansson**. Han skulle avlägga borgared 1677 men råkade vara bortrest till Filipstad och missade därmed sitt uppdrag. Om hans krukmakeri finns inget ytterligare dokumenterat. Vidare omnämns en **Jonas Persson** med verksamhet på 1680-talet. Han var gift med Malin Persdotter och hade sonen Peter. Jonas Persson avled 1691.

Nästa krukmakarefamilj hittar vi på gården 67 söder. Där bodde krukmakare **Jon "Jonas" Andersson** tillsammans med hustrun Brita Olofsdotter och döttrarna Anna, Sara och Kerstin samt svärsönerna och krukmakarna **Håkan Andersson** (mästare) och **Petter Öhrgren**. Familjen hade fram till juli 1669 bott i lägenheten Johannisberg på södra gårdet, men p.g.av en domfäldskuld togs lägenheten i beslag och såldes på exekutiv auktion. När Jonas Andersson avled i en drunkningsolycka i samband med en fisketur i Skebäck våren 1709, övertogs verkstaden av svärsönerna Håkan och Petter. Petter som fick sitt mästarbrev 1708 var gift med Sara och inte speciellt lyckad som krukmakare.

Petter ägnade mer tid åt att supa än att tillverka lergods. Han var lat, ständigt full och alltid i bråk med sin hustru, osämjan dem emellan var allmänt känd. Petter och Sara levde sina liv i ständig fattigdom och familjens tillgångar bestod endast av den lilla gårdsdel de ärvt efter Jonas, en gårdsdel som 1738 blev ett fall för utmätning. Även om Petters produktion var av ringa omfattning så var han ändå krukmakare. Han avled 1747.

Anders Schagerfeldt, den tidigare gesällen hos bröderna Mårtensson, var i sitt andra äktenskap gift med Brita Nyman och sedan 1707 boende på gården 31 söder där han drev sitt krukmakeri. Anders Schagerfeldts dödsår är okänt, däremot vet man att hustrun Brita avlider som änka 1768 och att dottern Anna Brita övertar krukmakeriet 1771 tillsammans med **Anders Fagerlund**. Anna Brita och Anders Fagerlund gifter sig 1772 och driften av krukmakeriet fortsätter fram till 1813 då Fagerlund slutar, tre år senare är han död. Anders son **Lars Fagerlund** och sonson **Hans Peter Fagerlund** fortsätter driften fram till 1823 med hjälp av lärlingarna **Samuel Daniel Ekman** och **Carl Petter Öhrman**. När Lars Fagerlund dör 1823 läggs krukmakeriet ner för gott och de tre kumpanerna Hans Peter, Samuel och Carl Petter skiljs åt. Samuel och Carl Petter startar egna krukmakerier medan Hans Peter flyttar runt i kappsäck och återfinns på ett flertal olika adresser i Örebro. År 1831 förenas han med Samuel Daniel Ekman på Södra Smedjebacken 3, eller Christinelund som platsen också kallades. Där återupptar de tillverkning av nytto- och hushållsgods i keramik. Hans Peter avlider 1837 och Samuel tio år senare 1847. Carl Petter Öhrman avled den 21 januari 1858, han bar då titeln "Kakelugnsmakaremästare". Öhrmans dödsbo försattes i konkurs 1860 och innehålllet i hans verkstad bl.a. brännugnen, såldes av hyresvärden målare Kronberg 1864.

Lars Lindberg hade sitt krukmakeri på gården 24 norr och var verksam under åren 1730-60. Han var gift med Sara Schragge och hade två döttrar, Anna Greta och Sara Lisa. Lindberg hade god hjälp av gesällen **Erik Lindros**, så när Lindberg avlider är det bara naturligt att Lindros tar över. 1774 överlämnar Lindros krukmakeriet till svärsonen **Jonas Wallén**. Jonas som var gift med Lindros dotter Sara Elisabet, fortsätter driften av krukmakeriet till 1785. Därefter packar familjen Wallén sina tillhörigheter och flyttar till Boo några mil öster om Örebro. Det är inte känt om de upptar samma yrke på den nya platsen.

Samuel Daniel Ekmans krukmakeri låg på Gården 54 söder under perioden 1823-1831

Lars Billgren, krukmakare och kämnär, född i Örebro 1734, uppvuxen hos Nils Lindmark och Anna Trång. 1756 flyttar Lars till Stockholm men väljer att återvända till Örebro efter en tid. År 1761 gifter han sig med Anna Margarittha Mellring f. 1744 och flyttar in hos henne på gården 62 söder där han startar sitt krukmakeri. Lars Billgren hade stor försäljning av krukor, förvaringskärl och fat, senare också kakelugnar. Under åren 1763-64 hade han hjälp av gesällen **Jöns Alm** och under åren 1766-67 av lärgossen Anders Fagerlund från Hackvad socken.

Billgren ägnade en stor del av sitt liv som kruk- och kakelugnsmakare och utses 1770 till ålderman och kemnär. Samma år 1770, överlåter han verkstaden till sin broders svärson **Erik Boman**. Gesällen Jöns Alm, son till faktorismeden Jöns Jönsson, är då bosatt på gården 75 söder där han sedan 1764 driver eget krukmakeri. Anders Fagerlund gifter sig så småningom med krukmakare Anders Schagerfeldts dotter Anna Brita och flyttar till gården 31 söder. Se Schagerfeldt. Lars Billgren avled i elakartad feber på nyårsafton 1795.

Det finns uppgifter om att ytterligare en krukmakare med namnet Lars Billgren haft verksamhet i Örebro. Han föddes 1751 på gården 90 söder och var son till Sven Billgren och Brita Kihlberg. Han gick i lära hos Lars Billgren d.ä. under åren 1763-1767 och hade sitt kakelugnsmakeri på Skebäcksvägen. Verksamheten avslutades någon gång kring 1850.

Gården 62 Söder där Lars Billgren hade sitt krukmakeri

Erik Boman var kakelugnsmakare och gift med Lars dotter Sara Kajsa. Paret bodde på gården 36 tillsammans med barnen Erik Daniel och Sara Johanna och dit flyttas också verksamheten. Lars Billgren dör år 1795, endast 59 år gammal och i samband med hans bortgång lägger Erik och Sara ner kruk- och kakelugnsmakeriet.

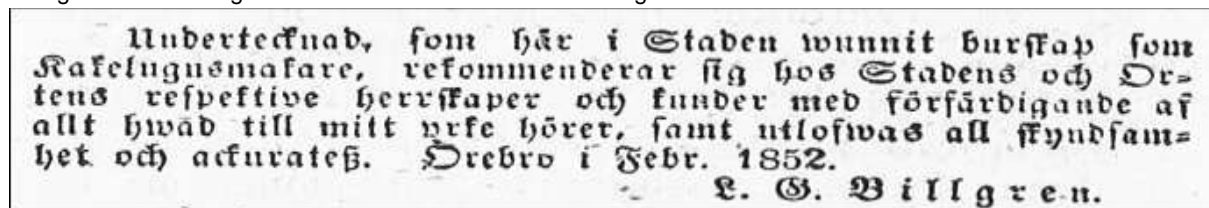
Att nedläggningen sker i samband med Billgrens död bör betyda att han fortfarande hade visst inflytande över krukmakeriet, även om han 25 år tidigare överlätit det till sin dotter och sväger.

Krukmakare **Samuel Dona** (Done / Dohna / Dohnia) var av Belgiskt ursprung. Han föddes i Eskilstuna den 4 november 1757 och var son till skomakare Mattias Dona och Maria Brita Forsman. År 1790 flyttar Samuel till Vingåker där han under en kort period arbetar som gesäll hos krukmakare Anders Apel. 1791 flyttar han till Örebro där han fortsätter som krukmakaregesäll hos Anders Fagerlund på gården 31 Söder. I Örebro gifter han sig också med tyskfödda Juliana Karolina Eggars (1770-1836). Tiden i Örebro blir dock kort, redan år 1792 återvänder Dona till Vingåker där han tillsammans med hustrun bosätter sig på torpet Stenudden i Catharineberg. Han lämnar yrket som krukmakare och blir istället bagare (bagaremästare). Samuel Dona avlider i Vingåker den 27 mars 1819 och hans hustru Juliana Karolina på samma adress 1836.

Beträffande Samuel Dona måste nämnas att det förekommer uppgifter om att han ska ha stannat kvar i Örebro till sin död och där drivit ett krukmakeri på gård 54 söder. Det finns inget som stöder dessa uppgifter. Samuel Donas bouppteckning upprättades i Oppunda Häradsrätt och i denna omnämns han som avliden på torpet Stenudden i Västra Vingåker den 27 mars 1819. För att undanröja ytterligare tvivel, kan nämnas att dottern Brita Maria föds på Stenudden 1796 och sonen Tiburtius på samma plats 1807. På Stenudden avlider också hustrun Juliana Karolina 1836.

Kakelugnsmakare **Carl Billgren** född 1747, var gift med Margareta Elisabet Lennberg och halvbror till Lars Billgren. Carl började som gesäll hos Jacob Trång på gården 65 Söder innan han startade eget krukmakeri på Södra Smedjebacken i Örebro. Carls verksamhetstid sträcker sig från mitten av 1790-talet fram till 1807 då han avlider. 1804 bara tre år innan Carl dör, föds sonen **Lars Gustaf Billgren**. Han vann burspråk som kakelugnsmakare 1852, men kan av naturliga skäl inte ha fått sin utbildning av fadern. Däremot fanns kakelugnsmakaremästaren **Erik Fredberg** på samma gård och det är sannolikt hos honom Lars Gustaf gått i lära. Lars Gustaf övertar senare faderns verkstad och driver den fram till sin död 1860. Sista ägare till Billgrens verkstad blir **Anders Wilhelm Lindblom** född på Selö 1833, gift med Sofia f. Andersson till 1875, därefter med Emma Andersdotter. Lindblom fortsätter verksamheten fram till ca 1880 då kakelugnsmakeriet läggs ner för gott.

Den siste kakelugnsmakaren att nämna var Per Öhring. Han flyttade från Örebro till Eskilstuna 1752 och var då färdigutbildad kakelugnsmästare. Han fortsatte som kakelugnsmakare i Eskilstuna fram till sin död 1812.

I en notis från 1852 berättar Lars Gustaf Billgren att han vunnit burspråk i staden.

Vid 1700-talets slut var glansperioden över och krukmakaryrket hade sett sina bästa dagar. Yrket ansågs nu vara både gammalmodigt, omodernt och simpelt. Nu skulle det istället vara fajans, flintgods och ostindiskt porslän i skåpen, gärna tillsammans med ett eller flera föremål i silver eller tenn. Några av de krukmakare som fanns registrerade 1790 slutade sina yrken och valde annan inriktning med bättre försörjningsmöjligheter.

Vid 1719 års riksdag återopade stadens riksdagsmän med borgmästare Magnus Hansson och Stadsnotarie Jonas Hoffman i spetsen, en kunglig resolution av den 12/4 1689 att bistå Örebro Stad med anskaffning av timmer till husbyggen och nödigt bränsle. Begäran fick avslag samma år med motivering att Jägeristaten hade andra uppgifter än att *"förmehra städerna med nödwendigt timber till husbyggnad och tarwelig wedbrand"*. Länsstyrelsen i Örebro skulle dock sörja för nödvändigt material till Hospitalet, Skolorna och Collegiernas bebyggande. Det negativa beskedet leder senare till att flera tegelbruk anläggs i Örebro.

Karlslunds Tegelbruk 1737-1904

Amiralitetets Commisarien Lars Kåhre, född i Västervik den 12 maj 1672, var son till Nils Jonsson Kåhre och Catharina de Rees. När Lars gifte sig med Maria Elisabeth Thorsell den 9 februari 1702 var han bosatt och verksam i Örebro. Paret drev då den av Kronan ägda Kungsladugården Karlslund på Jägarbacken i Snavlunda Socken. Det var en mycket välskött jordbruksfastighet som redan på 1500-talet utsågs till Kungsladugård, ett uppdrag som innebar leveranser av kött, smör och spannmål till de Kungliga Slotten i Sverige.

Gården uppfördes ursprungligen av Gustav Vasas son Hertig Karl, därav namnet Karlslund, och har därefter ägts av ett flertal prominenta personer, bl.a. Kristina (Karl den IX:s fru), Magnus Gabriel de la Gardie, Anders Warg (Cajsa Wargs far) och Örebro Stad.

Lars Kåhre var i början av 1716 stationerad i Pommern (som då tillhörde Sverige) och under en batalj med Fransmännen i början av juni samma år, tilldelades Lars ett sabelhugg som ändade hans liv. Hans kvarlevor transporterades till Sverige och han begravdes på Riddarholmen i Stockholm den 14 juni 1716, då under titeln Krigskommissarie. Kåhre bar under sin tid i Örebro även titlarna Lantränmästare och Slottsfogde.

Hustrun Maria Elisabeth Kåhre, nu änka, fortsätter driften av Karlslund tillsammans med de äldsta av parets 11 barn. Hon stod även för driften av den s.k. Slottskvarnen i Örebro, förpantad av Kronan till Lars Kåhre 1706 och skattköpt av änkan 1721 för 1000 daler kopparmynt. Slottskvarnen blir senare namnändrad till det mer kända Örebro Kvarn.

Karlslunds Herrgård ca 1890. Bildkälla Örebro Stadsarkiv. Foto: Bernhard Hakelner.

1737 beslutar Maria Elisabeth att uppföra ett Tegelbruk i anslutning till Herrgården. Tegelbruket som får namnet **Snavlunda Tegelbruk**, byggs på Jägarbacken i närheten av Svartån (som då gick under namnet Trosaån) och tas i drift kring årsskiftet 1737-38. Anledningen till tegelbrukets grundande, var att det tegel som vid denna tid tillverkades av bönder i Hovsta och Eker strax utanför Örebro, var av så dålig kvalitet att det knappt gick att använda. Byggandet av Snavlunda tegelbruk skulle råda bot på detta. Maria Elisabeth Kåhre ansvarar för driften av tegelbruket ända fram till 1759 då Karlslunds Herrgård säljs och övergår i privat ägo. Ny ägare blir Ryttnästare Gustaf Günther.

Familjen Günther övertog både Kungsladugården, Tegelbruket och Kvarnen. Det var också sonen Löjtnant Christian Günther som i mitten av 1770-talet lät uppföra den nuvarande Herrgårdsbyggnaden. Familjen Günther ägde Karlslund fram till 1819 då Herrgården säljs till bröderna Carl Henric och Johan August Anckarsvärd.

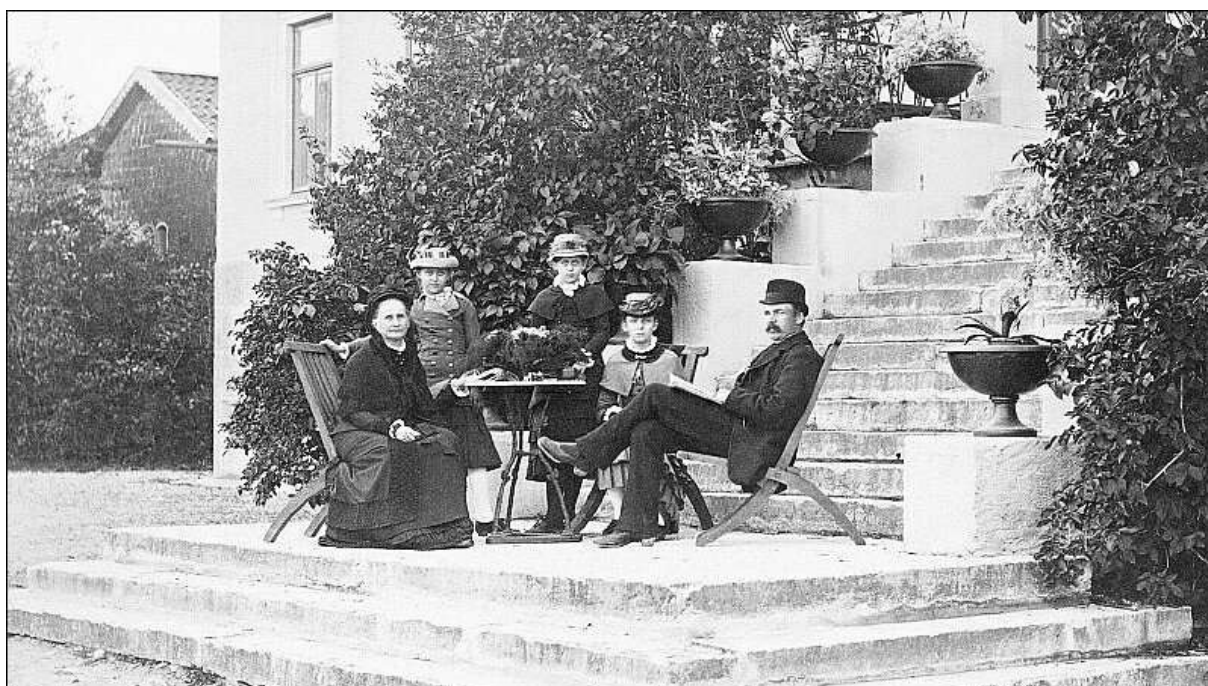

J.A. Anckarsvärd

Efter diverse inledande turer står C.H. Anckarsvärd ensam som ägare till herrgården med tillhörande tegelbruk. Med åren får han dock stora ekonomiska problem och 1841 övertar ägaren av Sverkesta Rusthåll i Fellingsbro, Brukspatron J.J. Möller driften av tegelbruket. Möller byter samtidigt namn på bruket till **Ånsta Tegelbruk**. Men det går inte speciellt bra för Möller, redan 2 år efter övertagandet är bruket tillbaka i Anckarsvärds ägo. Men nu är det istället Johan August Anckarsvärd som tar över. Namnet Ånsta Tegelbruk ändras nu och blir istället **Jägarebackens Tegelbruk**. Möller lämnar Örebro och flyttar till Hallsberg där han övertar driften av Hallsbergs Tegelbruk.

Familjen Anckarsvärd står som ägare till Karlslund fram till 1856 då ett konsortium bestående av Brukspatron af Geijerstam, Stadsrådet Waern och Baron Levhusen köper fastighet med tillhörande tegelbruk. Ingen av herrarna bodde på egendomen, de valde istället att hyra ut herrgårdsbyggnaden. Under perioden 1871-75 hyrs den av fröknarna Zander som då drev den Zanderska flickpensionen i huvudbyggnaden, en uppfostringsanstalt för ett 50-tal unga fruntimmer.

Häradshövding Theodor Vincent Dieden (1845-1927) inflyttad från Malmö, köper Karlslunds Herrgård 1874. Året därefter tvingas de Zanderska fröknarna att lämna herrgården varvid flickpensionen flyttades till Hjulsta i närheten av Enköping. Theodor Dieden övertar driften av tegelbruket 1875 och samtidigt får bruket byta namn ännu en gång, nu till **Borrarebackens Tegelbruk**. Ett år senare blev det **Karlslunds Tegelbruk**.

Theodor Dieden (1845-1927) tillsammans med hustrun Clara och systarna Sjöcrona på terrassen nedanför herrgården. Bilden tagen på 1880-talet. Bild: Örebro Stadsarkiv Foto: Bernhard Hakelner

1896 läggs Karlslunds Tegelbruk ner. Syftet var att uppföra ett nytt tegelbruk i området Åby, mellan Svartån och Åbylundsgatan. All tillverkning från gamla fabriken flyttas och det "nya" tegelbruket registreras under namnet **Åby Tegelbruk**, ett namn som märkligt nog aldrig kom att används. I alla register, annonser och övriga dokument fortsätter de att använda namnet Karlslunds Tegelbruk. Anledningen till flytten var att förbinda fabriken till den då nybyggda Svartåbanan, samt att få bättre tillgång till vatten från den närbelägna Svartån. Dieden stod för alla kostnader i samband med byggandet av stickspår till tegelbruket och den 1 juni 1898 hade bruket förbundits med Svartåbanan.

Tegelbruket brinner

En kylslagen natt i mitten av november 1904 brinner Åby Tegelbruk ner till grunden. Det var sista arbetsdagen för året och straxt efter klockan ett på natten precis efter vaktbytet, börjar det brinna i den kur ovanpå ugnen där eldvakten brukar befinna sig. Senare framkom att en kvarlämnad fotogenlampa var orsak till brandens uppkomst. Elden spred sig med fruktansvärd hastighet genom byggnadens glesa träkonstruktion, många dörrar stod öppna och det drag som uppstod gav elden den näring den behövde för att snabbt leta sig vidare genom byggnaden. Lågorna slog upp till en nivå som översteg fabrikkorstenens dubbla höjd och natthimlen färgades blodröd. Vakten sände genast bud till herrgården varefter han började ringa i gårdens klocka. Hinkar och annan brandredskap kördes ner till tegelbruket där minst 80 personer samlats för att bilda kedja och långa vatten från den närbelägna svartån. Elden hade dock nått sådan omfattning att alla försök att rädda byggnaden var lönlösa, dessutom var hettan så outhärdlig att ingen person kunde vistas i dess närhet. Byggnaden totalförstördes, detta tillsammans med en av statens lastvagnar som stod i närheten.

En närbelägen bostadsbyggnad var också hotad av elden, avståndet mellan huset och det brinnande tegelbruket var 50 meter och alla tillgängliga resurser sattes in för att rädda byggnaden. Värmen var så stark att vattnet som användes för att dränka huset omedelbart förvandlades till ånga, men efter ihärdigt arbete kunde byggnaden till slut räddas.

Tegelbruksbyggnaden brann ner till grunden på mindre än två timmar och ur den rykande askhögen blandad med järnskrot reste sig den höga skorstenen som ett praktfullt monument. Eftersläckningsarbetet pågick hela morgonen med hjälp av folk från Snavlunda och Rosta och till sin förvåning kunde de senare konstatera att allt tegel klarat sig, mycket på grund av att det aldrig dränktes i vatten vid släckningsarbetet. Skadorna uppgick till ett värde av 75.000 kr och historien om Karlslunds tegeltillverkning fick sitt slut i och med Diedens beslut att inte låta återuppföra något nytt tegelbruk på platsen.

Några av de anställda vid tegelbruket har hittats i bouppteckningarna, de är Janne Fritiof Gustafsson, Johan Wennerstrand, Karl Nilsson, Karl Peter Selander, Per Andersson, Per Gustaf Sundström, Nils Olsson, N. Andersson, Zakris Zakrisson, Peter Sundström, Per Gustaf Sundström och Per Jonsson.

Åby Tegelbruk under uppbyggnad 1897

Åby Tegelbruk ca 1900

Åby Tegelbruk efter branden 1904. Samtliga bilder: Örebro Stadsarkiv. Foton: Bernhard Hakelner

Rosta Tegelbruk 1761-1775

Tegeltorp som det kallades i folkmun, var ett mindre torp på Vaktelvägen i området Rosta. Torpet, som låg under Rosta Gård, byggdes av tegelslagare Peter Persson år 1761. I anslutning till torpet hade Persson även låtit uppföra ett mindre tegelbruk med tillhörande torklador. Tegelbruket som gick under namnet Rosta Tegelbruk, var bara ett mindre och näst intill anonymt familjeföretag. Det finns därför väldigt få uppgifter om bruket och dess verksamhet. Perssons tegelbruk drevs också i skuggan av det närbelägna och mycket större Karlslunds Tegelbruk, något som ur konkurrenshänseende inte kan ha varit speciellt gynnsamt. Endast en anställd person vid Rosta Tegelbruk har hittats, det var Lars Patriksson. Driften av Rosta Tegelbruk pågick fram till 1775, därefter lägger Persson ner verksamheten, tar med sig familjen och flyttar till Baggetorp några stenkast bort. Även om vi inte vet vad som hände med Persson efter flytten, så är det väl inte omöjligt att han fortsatte sitt arbete som tegelslagare på det närbelägna Karlslunds Tegelbruk. I bouppteckningen efter hans död är han fortfarande registrerad som tegelslagare.

Rosta Gård i slutet av 1800-talet

Sofielunds Tegelbruk - Södra Tegelverket 1846-1903

Sofielunds Tegelbruk eller Södra Tegelverket som det också hette, grundades 1846 av Bryggare C.D. Brissman från Jönköping. Bruket låg på Adolfsbergsvägen vid Södertull och drevs då av tegelslagare Anders Gustaf Gustafsson. Förutom att de tillverkade alla typer av tegel, sålde de också grus. Brissman sålde bruket till skomakare H.T. Wahlberg 1863 som i sin tur fortsatte driften fram till 1867 då bruket gick i konkurs och såldes på auktion. Tegelslagare Gustafsson väljer då att lämna Sofielund och flyttar till granntomten Gustavsvik där han uppför ett eget tegelbruk.

Historien om Sofielund går dock vidare under nya ägare. Den första efter auktionen var Skräddarmästare C.J. Halin. Han stod som ägare till bruket under åren 1867-1880 och förutom att tillverka tegel, ägnade han sig också åt skrädderi. Han sålde kläder till Poliser, Häradshövdingar, Lärare, Inspektorer och vanligt folk, allt som oftast på kredit. När det sedan blev dags att reglera skulderna var det vanligt att några halkade efter med betalningen. För att motverka detta annonserade han regelbundet i Nerikes Allehanda där han namngav samtliga personer med förfallna och obetalda skulder.

Efter Halin ägdes tegelbruket av Petrus Julius Hammar. P.J. Hammar ägde bruket till 1888 då han valde att lämna Örebro. Tegelbruket såldes ännu en gång på auktion. Nils Erik Karlsson (senare Nils Erik Karlssons sterbhus) ropade in tegelbruket och stod som ägare under åren 1888-1897. Därefter och under åren 1897-1901 var det lantbrukare O.G. Anderssons tur. Under de sista tre åren ägdes verksamheten av Axel Adamsson och därefter P.G. Andersson. Båda stod som ägare 1901, dock ej tillsammans. Troligtvis handlar det om att de ägde bruket under olika perioder just detta år.

Sista ägaren till bruket var trävaruhandlare Per Adolf Clevander, han stod som ägare till bruket under åren 1902-03. Per Adolf Clevander var fram till 1865 en av delägarna i firma Clevander & Sandberg, en minuthandel för allehanda varor. Från 1865 och fram till 1869 drev han en trävaruhandel tillsammans med Gustaf Åkerberg under namnet Clevander & Åkerberg. När Clevander lämnade firman 1869 fortsatte Åkerberg ensam, men behöll företagsnamnet Clevander & Åkerberg. Samtliga ägare av tegelbruket, förutom grundaren Brissman, hade kopplingar till Clevander & Åkerbergs Trävaruhandel. Där såldes också det mesta av tegelbrukets produkter.

Tegelbruket annonserades ut till försäljning eller arrende 1903, men dåvarande ägaren Clevander fick inget napp på annonsen och valde att istället lägga ner tegelbruket. Namnet Sofielunds Tegelbruk användes därefter under ytterligare ett antal år, men namnet syftade då främst på platsen, inte tegelbruket.

En sorglig historia uppdagades i augusti 1887. Då häktades den på Sofielunds Tegelbruk bosatta Augusta Matilda Gustafsson för barnamord. Hon föddes i Bo 1850 och var ogift. Hon skall, enligt en artikel i Nerikes Allehanda, ha berövat sitt nyfödda barn livet och därefter grävt ner kroppen vid en av tegelbrukets lergropar. Lergropen blev snart vattenfylld och barnakroppen flöt då upp till ytan varvid den också hittades. Kvinnan hävdade att barnet var dödfött men polisutredningen pekade på motsatsen. Augusta Matilda dömdes i den efterföljande rättegången till 5 års straffarbete för mord.

Jakobsdals Tegelbruk 1858 – 1865

Carl Johan Salin, arkitekt och disponent, föddes i Stockholm den 16 september 1815 och var son till tobakshandlaren Carl Erik Salin. Carl Johan som byggde både kyrkor och järnvägar, startade sin karriär hos dåvarande Statens Jernvägsbana i Göteborg. 1845 gifte han sig med Emma Aurora Sofia Wohlfahrt från Ånimskog Socken. Paret var då boende i Karlstad men flyttade senare till Wassända. Hustrun Emma avled i barnsäng 1847 och några år efter hennes död flyttade Salin till gården Jakobsdal i Örebro, då omgift med Emmas yngre syster Jenny Margareta Wohlfahrt. Anledningen till flytten var att Salin erbjudits plats som baningenjör vid Köping-Hults Järnvägar. 1854 dör även Jenny Margareta och Salin är återigen änkling. Han fortsätter emellertid på den inslagna vägen och vänder sig till Gustaf Wohlfahrts yngsta dotter Anna Wendela Carolina Wohlfahrt, tillika syster till både Emma och Jenny. Paret gifter sig i Örebro 1855.

Jakobsgatan 1903, döpt efter tegelbruket.

1857 slutar Salin sitt uppdrag vid Köping-Hults Järnvägar. Samma år reser han till England för studier av Mekanisk tillverkning. När han återkommer till Örebro några månader senare bildar han ett bolag för tillverkning av tegel och tegelprodukter. Bolaget får namnet Jakobsdals Tegelbruk. Verksamhetstiden blev dock kort och bruket läggs ner några år efter tredje hustrun Annas död 1863. Salin flyttar till Nyköping i början av 1870-talet, men då han avlider i november 1891 återfinns han i Stockholm. Han hade då endast fyra av sina sju barn kvar i livet. Namnet Jakobsdals Tegelbruk användes som adress långt in på 1870-talet, trots att tegelbruket lagts ner flera år tidigare. Jakobsgatan i Örebro har passande nog fått sitt namn efter tegelbruket och den gård där Salin bodde. Endast en anställd vid tegelbruket har hittats, det var en man vid namn Karl Gustaf Karlsson.

Örebro Stadsbrand 1854

När man söker information om tegelbruk, kruk- och kakelugnsmakare slås man av tanken att det måste ha funnits ett kraftigt överflöd av tegel i Örebro på 1800-talets mitt. Staden kan omöjligt ha haft så stor avsättning att man kunnat driva ett flertal tegelbruk med lönsamhet och samtidigt köpa in tegel från andra tillverkare. Men så kommer svaret.

Enligt vittnen måste Eldvakten ha sovit på sin post denna natt.

Klockan 00.30 natten till den 23 mars 1854 utbryter en brand i färgarmästare Lars Albrecht Landbys färgeri på Stora Gatan (nuvarande Drottninggatan) vid södra änden av Storbron. En grosshandlare på besök från Stockholm blir ett tidigt ögonvittne. Han berättar hur han ser två väldiga eldpelare, dunkelt rödfärgade av sprakande och glödande partiklar, stiga upp mot den mörka natthimlen. *"Nog har jag sett bränder i Stockholm, men här fick jag se en hel stad i lågor, en förfärande syn"* berättade grosshandlaren. Han berättar också att tornväktaren måste ha sovit på sin post, ty när han började ringa i tornklockan och skrek "Elden är lös" var redan flera byggnader övertända.

Branden får med hjälp av den kraftiga vinden ett våldsamt förlopp och snart är Landbys färgeri bortom all räddning. Snart står även färgerifabrikör Gustav Emanuel Goweniis bredvidliggande gård på tur, den brinner ner lika snabbt som Landbys. Därefter sprider sig branden vidare i kvarteret. Snart står även mamsellerna Anna Lovisa och Kristina Haaks, stadskirurg Robert Vilhelm Berndtsons, rådman Johan Peter Ekströms och räntmästare Olof Ekmarks hus i ljusan låga.

Ett hus och en gård i kvarteret klarade sig undan branden. Det var det i sten uppförda bankhuset strax söder om Goweniis hus och färgerifabrikör Elgerus gård. På grund av sin konstruktion hade också bankhuset en dämpande effekt då det hindrade branden att sprida sig västerut.

Vindens riktning gjorde att elden snabbt tog sig över till husen på östra sidan av Stora Gatan. Nu var det apotekare Johan Wallerius Ulmgren, änkan Johanna Sundblad och bokhandlare Carl Andreas Rohloffs tur att se sina hem gå upp i rök. Den våldsamma elden hade nu fått fäste i hela den östra delen och gårdarna försvann på löpande band. Även i denna del av staden fanns ett stenhus, det var Rådhuset som likt bankhuset klarade sig utan större skador.

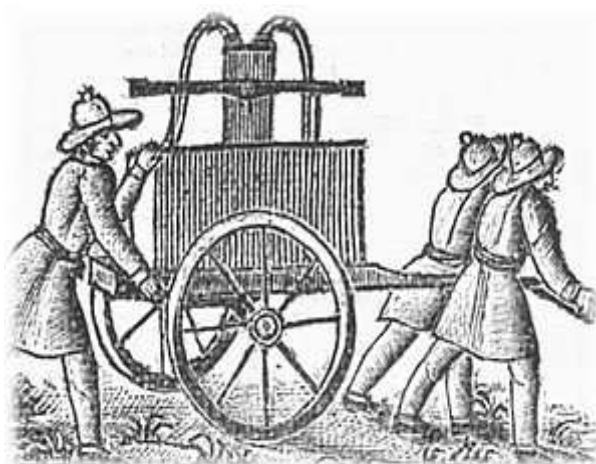
Skaror av husvilla samt de som fruktade att bli det, irrade bleka och ångestfyllda omkring i desperata försök att rädda sitt bohag. Många flyttade sina ägodelar till någon närbelägen gård, men allt eftersom elden spred sig skulle även dessa gårdar komma i fara. Det uppstod snart kaos och tumult på gatorna när människor istället för att ägna sig åt släckningsarbete, försökte rädda sina tillhörigheter. I den allmänna villervallan fanns det tyvärr också "nidingar" som tog tillfället i akt och roffade åt sig allt de kunde komma över.

Efter att ha ödelagt den östra delen av staden, tog sig elden över till trähusen på andra sidan Gamla Gatan. Nu var det handlarna Vibelius, Adolf Hagendahl, Björkholm, Johan Vilhelm Dahlin och Gustaf Wistelius som fick sina gårdar förstörda. Dessutom försvann herr Bremers, mamsell Anna Charlotta Widlunds, skräddare Hellbergs, lassarettssysslomannen Vesterlings och brukspatron Konrad Broms gårdar. Från Broms gård fortsatte elden genom en smal gränd ner till handlare Erik Söderlindhs gård. Därefter över torget ner till doktor Georg Hallbergs samt handlarna Keventer, Backman och Erik Johan Ekblads gårdar. Dessutom försvann Åkerqvistagården. Det var först när branden nått östra delen av Nygatan den kunde hejdas, vilket var till stor glädje för garvare Frans Gustav Fischer vars gård skonades.

Bankhuset t.v. och Rådhuset t.h. var de byggnader som på grund av sin konstruktion hindrade en total ödeläggelse av hela Örebro Stad. Foton: Bernhard Hakelner. Bildkälla Örebro Stadsarkiv.

I andra änden av staden fortsatte elden att konsumera gårdar i snabb takt. Bland dessa fanns bl.a. handlare Sahlqvists gård tillsammans med alla andra gårdar från nr 117 till 129. Men där, framför gelbgjutare Ringströms och snickare Carl Johan Boströms hus kunde elden hejdas. På andra platser görs försök att riva magasin och andra mindre byggnader för att på så sätt hindra eldens framfart, men hettan gjorde det omöjligt. Efter 11 timmar hade 62 gårdar gått upp i rök, 30 av dem låg på Gamla Gatan som efter branden stod helt utan bebyggelse ända fram till dåvarande Kopparslagaregränden.

En handfallen brandkår med stora brister på vatten har inte en chans att bekämpa elden. Svartån var frusen och många av brandsprutorna var i så dåligt skick att de inte gick att använda. Folkskaror anslöt för att hjälpa till med släckningsarbetet, bl.a. bokbindare Ström och hans frivilliga brandkår samt folk från Hjälmsberg under ledning av Löjtnant Drakenberg. Från Kumla anlände Regementskommisarie Adler med 50 man och tre brandsprutor, men inte ens detta tillskott på hjälp kunde hindra eldens framfart. Det föreslogs också att hela kvarter skulle rivas för att begränsa eldens framfart, men detta avslogs av stadens myndigheter. Det var väl illa nog som det var, menade de. Först klockan 9 nästa dag hade man lyckats få elden under någolunda kontroll.

Nu låg Örebro stad i rykande ruiner och ett omfattande eftersläckningsarbete återstod, dessutom skulle det ta veckor av bärgningsarbeten för att rensa upp bland spillrorna, hela tiden med risk att elden skulle flamma upp igen. Många hjälpande händer sträcktes ut till de som blivit husvilla och de flesta fick hjälp med tillfällig bostad. Vid Karolinska Lärohuset ställdes alla lektioner in och i lokalerna kunde istället flera familjer finna tillfällig bostad. Tyvärr fanns det mer känslökalla gårdsägare som tog tillfället i akt och erbjöd bostäder till hutlösa priser. I de flesta fall handlade det om en tredubbling av den normala hyran.

Totalt ödelades 92 gårdar på en sträcka motsvarande 510 x 300 meter och med tanke på katastrofens omfattning är det häpnadsväckande att endast en person omkom i branden, det var nålmakaregesällen Olof Olsson.

Olof Olssons dödsnotis publicerades i Nerikes Allehanda den 1 april 1854. Han var vid sin död endast 22 år gammal och den enda som omkom i lågorna.

Döde.
I Örebro:
Nålmakaregesällen Ol. Olsson, 22 år, 1 mån., 25 dagar.
mån. 4 dagar.

Även om bara en person fick sätta livet till, så genomled Örebro stad ändå en stor förlust. Järnvägsbyrån, Socityslokalen, Biblioteket (boklådan), Apoteket och Arkitektbyrån gick upp i rök. Dessutom rådman Johan Peter Ekströms gamla välkända vinkällare, ett flertal mindre verkstäder, 2 schweizerier och 16 handelsbodas. Till det som gick upp i rök skall också läggas mängder av spannmål och livsmedel. För en gårdsägare gick det riktigt illa då över 1000 tunnor råg försvann i lågorna och av 5300 innevånare blev 1200 husvillla.

Den 27 mars kl. 4 på eftermiddagen samlades stadens innevånare vid rådhuset. Under Landshövdingens ordförandeskap bildades en nödhjälpskommitté som hade till uppgift att samla in det som skänktes till de drabbade. I kommittén satt rektor Gumälius, kamrer Vesterling, postinspektör Hjelm, kamrer Svante Gustaf Falk, klockare Hedin samt magistrarna Strömberg och Lagerholm. På mötet beslutades också att ny stadsplan skulle tas fram, helst inom 8 dagar. Detta infriades då nyblivne Stadsarkitekt Johan Fridolf Wijnbladh redan veckan efter inkom med förslag.

Den 4 april hade kommittén fått in 10.600 Rdb i kontanter. Från kungahuset kom 650 Rdb och från vanligt folk skänktes mängder av mat. I juni var den kontanta delen uppe i 33.521 Rdb. Summan av skadorna beräknades till 1.444.000 Riksdaler Banco, men de försäkringar som fanns täckte bara en mindre del av det beloppet, totalt 344.000 Rdb. Det gjordes grundliga utredningar och många polisförhör, men Rådhusrätten kunde aldrig med säkerhet fastställa orsaken till brandens uppkomst, trots goda teorier och bra vittnesmål. Branden förblev därför registrerad som olöst. Däremot ansåg Rådhusrätten att den sömniga Tornväktaren inte fullgjort sina skyldigheter genom att i rättan tid klämta i klockan. En av Tornväktarna vid denna tid hette Norberg, men han hade vakten natten innan. De två andra var Nils Gustav Jonsson och Karl Gustaf Karlsson. Vem av dem som höll vakt just denna natt har inte gått att utreda.

Återuppbyggnaden av staden förväntades ta minst två år och under denna tid fanns ett stort behov av byggnadsmaterial, därför anläggs ett flertal tegelbruk under efterföljande år. Det första byggs av Stadsarkitekt Johan Fridolf Wijnbladh själv, det s.k. Wijnbladhska Tegelverket.

Bilden är tagen 1897 och visar kvarteret där Landbys, Goweniis och Elgerus färgerier låg. De träbyggnader som ses på bilden är byggda före 1854 och klarade sig till synes undan branden. Bland dessa hus låg Elgerus färgeri, det enda färgeri som klarade sig undan lågorna.

Det finns en noteringen av det förhör som hölls med lärogossen Johan Åsberg på Landbys Färgeri angående brandens uppkomst. Förhöret hölls av Magistraten i Örebro den 27 och 29 mars 1854 och lyder:

"En dräng i tjänst hos färgaren Landby, Joh. Åsberg, hade på eftermiddagen onsdagen den 22 tagit aska från kakelugnar i torkrummet och, på tillsägelse av en gesäll den han mött och frågat, lagt denna aska i en tunna uti färgstoftsboden. I kakelugnarne eldades alltid med björkved och hade varit eldad på morgonen samma dag. Drängen har ock uppgifvit att i askan väl icke funnits några glöd, men att hon varit varm och att han sett en eller annan gnista. Gesällen som givit föreskrift att askan skulle slås i tunnan, hade ej vetat annat än att det var gammal aska, enär det en gång för alla, varit regel och varit tillsagdt, att all nytttagen aska skulle slås i antingen en kopparbål eller i en jernpanna eller i en s.k. fyr, som för sådant behof varit murad. Askan har nu antänt tunnan och elden därifrån vidare spridit sig. Det har ock upplysts af sammanstående berättelser, ett elden först utbrutit i färgstoftsboden. Ryktet om sjelfantändning, som uppkommit därigenom att det upplysts att en dammechan svafelsyra och 3/4 tunna osläckt kalk funnits i färgeriet, saknar all grund"

Intressant i sammanhanget är att det vid denna tid fanns fyra färgerier i Örebro, tre av dem låg i det kvarter där branden startade. Det var Lars Albrecht Landbys, Gustav Emanuel Goweniis och Julius Elgerus färgerier. Det fjärde färgeriet låg på Norra Smedjebacken i en annan del av staden och långt från det brandhärjade området. Med mycket hjälp från frivilliga och som genom ett under, klarade sig Elgerus färgeri undan branden.

Detta skulle senare visa sig vara till stor lycka för honom. Då hans konkurrenter nu var borta, kunde han som ensam färgerifabrikör i centrala Örebro fortsätta sin verksamhet med god lönsamhet. Affärerna blomstrade och Elgerii var snart en förmögen man. Han slutade så småningom som färgerifabrikör och hyrde istället en lägenhet i det då nybyggda Stora Hotellet. Där drev han sedan en handel för garner och vävnader. Det påstods att branden 1854 gjorde honom till miljonär.

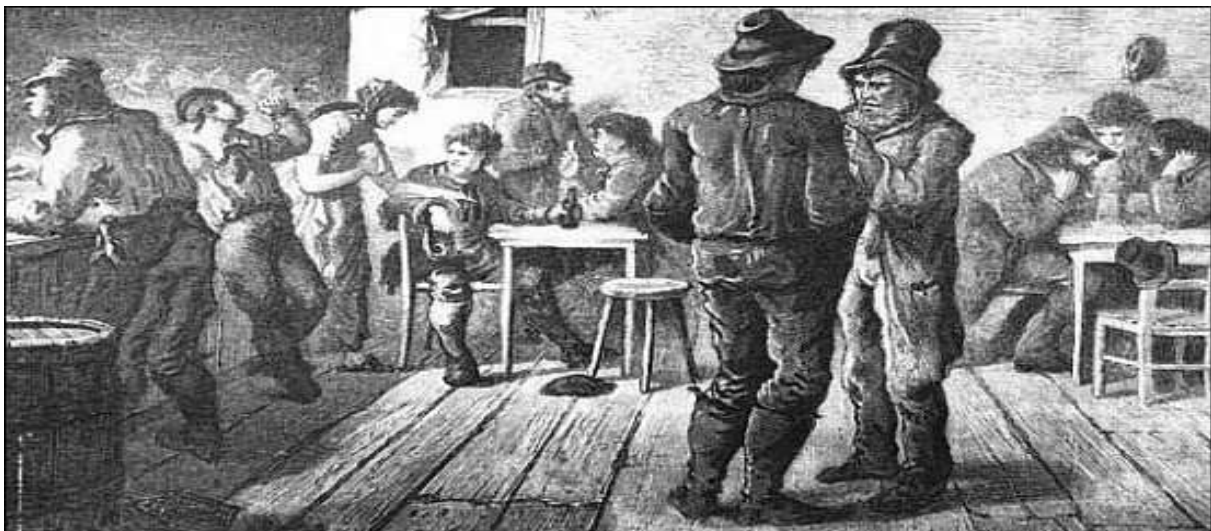

Julius Elgerus 1817-1903

Lars Albrecht Landby

Färgerifabrikör Lars Albrecht Landby föddes på Värmdö i Stockholm den 24 februari 1819 och var son till bryggare Christian Petter Germund Landby och dennes hustru Anna Margareta. Lars Albrecht var gift två gånger, först med Karolina f. Hellqvist därefter med Evelina Juliana Fresk. 1846 lämnar Landby Värmdö och flyttar till Örebro där han samma år övertar L.G. Hedbergs färgeri. Fyra år senare den 29 september 1850, gifter han sig med Evelina Juliana Fresk, född på Värmdö 1829 och tillsammans fick de 4 barn. Efter branden 1854 flyttar familjen till Älvbro strax utanför Kumla där Lars Albrecht startar ett nytt färgeri. 1858 och bara 28 år gammal, dör hustrun Evelina Juliana och några månader senare samma år går Landbys färgeri i konkurs. Tre år senare 1861, övertogs Landbys f.d. färgeri av dåvarande ägare till Älvbro (Elfbro) Tegelslageri, Johan Albert Pettersson.

Efter konkursen flyttar Landby till Söderhamn. Där, på kvällen den 21 mars 1868, kliver han sönderslagen in på stadens poliskontor. Han berättar att han först blivit utkastad från en av stadens Ölhallar och därefter misshandlad av dess ägare. Landby bad att få stanna på poliskontoret under natten för att återhämta sig, vilket också beviljades. På morgonen dagen efter hittades han död. Dödsorsaken blev aldrig riktigt fastställd, men kan mycket väl ha med misshandeln att göra. Han var vid sin bortgång endast 49 år gammal.

Interiör från en av 1800-talets ölhallar.

Drebro.

= En ryklig eldsvåda har hela dygnet den 23 dennes rasat härstädes samt ödelaggt den vackraste delen af Drebro stad. Elden utbröt omkring kl. half 1 på morgonen nände dag i en byggnad wid ån, nästan midt för teaterhuset, tillhörig färgeri-fabrikören Landby, hvilken byggnad snart nedbrann tillika med herr Landbys färgeri, hwarefter den med sakta westligt vinddrag drog sig till färgeri-fabrikören Govenii bredwid liggande gård, som hel och hällen inom en kort stund nedbrann. Genom ifrigt bemödade lyckades man rädda färgeri-fabrikören Elgeri gård, der Nerikes hypoteksförening har sin lokal, och böningshusen i hr Landbys gård. Öfver den s. k. stora, men ingalunda breda, gatan kunde elden icke hindras att från hr Govenii gård angripa mansfjellerna Gaaks och stadskirurgen Berndsons gårdar, hvilka nedbrunno. Bank-lokalen, som ligger söder om hr Govenii gård och är stenhus, räddades, ehuru det brann något inne i vindsvåningen, och detta hus hindrade elden att väster om stora-gatan nå länare fram åt söder. På östra sidan nedbrunno deremot rådmann Elströms vackra hus, räntmästar Elmars, apotekare Ullgrens, fru Sundblads och bokhandlare Nobloffs gårdar. På denna sidan om gatan sträckte sig elden således ända till rådhuset, hvilket såsom stenhus trotsade den. Genom ett flitigt sprutande under starkaste hetta på husen väster om storgatan till torget blefwo dessa räddade. Ut öster gick elden in på handlanden Wistellii gård, angrep sedan gårdarne på ömse sidor om gamla gatan och lade der västerut i alla hr Behmers, lasarettsstyfdomannen Westerlings och den nyligen af handlanden Hagendahl inköpta societetsgården, samt österut den s. k. Åkerqvista-gården, mansfjell Widlund, stråddaren Hellbergs, handlanden Dalins, Wibelin och Björkbooms samt

brukspatron Broms's gårdar. Ifrån sistnämde gård gick elden öfver den smala gränden till handlanden Söderlindhs nedanför torget belägna gård, vidare till handlanden Kewenters och Ekblads samt uallades doktor Hallbergs gård. Öfver den smala gamla gatan fattade elden i trädhuset nedanför mansfjell Broms's stenhus, der handlanden Backman haft sin bod och handlanden Melin. Åkerqvistagården nedbrann ända till östra nygatan; men der hämmades elden så att garfwaren Fischers stora gård blef räddad. Deremot gick elden annorstädes nedåt östra nygatan, der den förfärligt for fram bland de många der belägna magasinerna. — Hela mellangränden från mansfjell Broms's stenhus wid torget, som står qwar, till pumpkällan har brunnit ned. Wid gamla gatan hafwa alla husen brunnit ända till kopparslagaregränden, d. w. s. 30 gårdar i den sträckningen. Prostgården kunde med användande af yttersta bemödade räddas, oaktadt handl. Sahlqvists hus der midt emot brann. Men wid komministergården gick elden öfver gatan. Denna gård, N 129, nedbrann och derester alla gårdar ända till N 117. Inalles hade till kl. 7 est. m. nedbrunnit 62 gårdar, hwartill kommer, enligt enskilda senare underrättelser 14, summa 76 gårdar. Wid sistnämnda tid woro ännu båda boktryckeri-lokalerna ofskadade; men om de varit med i det sist uppgifna antalet, wet man ej. — Drebro Tidning har emellertid uteblifwit. Sjwansåkande är taget ur Nerikes Allehanda.

Bara någon dag efter branden 1854 publicerades ovanstående artikel i Nerikes Allehanda och andra dagstidningar, både lokala och rikstäckande. Den följdes sedan upp med kompletterande uppgifter under flera veckor därefter.

Översiktskarta som visar hur branden spred sig i Örebro 1854

Wijnbladhska Tegelverket / Karlsdals Tegelbruk 1854-1902

Branden i Örebro resulterade i stor efterfrågan på byggmaterial. De tegelbruk som fanns i staden kunde inte producera det som behövdes vilket naturligtvis gynnade tegelbruk på andra orter. Men bristen på tegel skapade också förutsättningar för byggandet av fler tegelbruk i Örebro.

Wijnbladhska Tegelverket är det första som byggs i Örebro efter branden 1854. Grundaren är nyblivna stadsarkitekten Johan Fridolf Wijnblad (1826-1872) som innan flytten till Örebro ägde och drev en kakelfabrik i Jönköping. Örebrofabriken låg mellan Tegelgatan och Karlskatan och togs i drift 1854-55. Wijnblad var också den person som redan en vecka efter branden presenterade förslag på ny stadsplan för centrala Örebro.

På grund av sitt yrke som arkitekt och det krävande arbete som följde i brandens spår, valde han att sälja tegelverket redan 1856. Ny ägare blir G.F. Hedenskog som samtidigt ändrar namnet till Karlsdals Tegelbruk. Hedenskog driver bruket fram till 1860 då han säljer det till Grosshandlare Erik Söderlindh.

Grosshandlaren Erik Söderlindh var redan tidigare inblandad i tegeltillverkning. I samband med byggandet av Köping-Hults Järnväg uppstod långa diken vars lera togs tillvara och användes till framställning av tegel för byggnation utefter spåret. Söderlindh och andra medverkande personer handformade tegelstenar som sedan fältbrändes på plats under ledning av en Engelsk fackman.

Johan Fridolf Wijnblad 1826-1872

När arbetet med järnvägen var slutfört så vattenfylldes dessa diken och bildade en lång kanal utefter spåret, den Engelska Kanalen som den populärt kallades efter den Engelsman som stod för arbetsledningen.

1860 blir så Söderlindh ägare till f.d. Wijnbladhska Tegelverket som nu går under namnet Karlsdals Tegelbruk. Leran hämtades först från Malmpåsen och därefter från Karlaparken. I slutet av 1860-talet säljer Söderlindh tegelverket till J.C. Heidenberg, men redan efter några år är tegelverket tillbaka i Erik Söderlinds ägo, för driften står kakelugnsmakaren C.G. Lindberg. Förutom tegel, tillverkades också "Pudrett", en sorts gödsel som framställdes genom att blanda avföring från människor och djur med torvmull, kalk, köksavfall, sågspån och aska.

Tillkännagifves
att våra ömt älskade föräldrar
Grosshandlaren
Eric Söderlindh
och
Jacobina Engelborg Söderlindh,
född *Bergman,*
stilla och fridfullt afledo i Örebro, den
förre torsdagen den 7 jan. 1892 i en ålder
af 92 år 1 dag och den senare lördagen
den 2 januari i en ålder af 71 år 6 mån.
12 dagar, djupt och innerligt sörjda och
saknade af oss, barnbarn och barnbarns-
barn samt släkt och talrika vänner.
Barnen.
Sv. ps. n:r 484, v. 1-5, och n:r 477, v. 1-9.

Den 2 januari 1892 avlider Jacobina Engelborg Söderlindh och bara 5 dagar senare den 7 januari avlider Erik Söderlindh. Dödsboet erbjuder Örebro Stad att köpa fastigheten Eriksdahl för 4.000 kr där tegelverket ligger, men myndigheterna tackar nej då tomten ej behövs för gatu- eller tomtregleringar.

Under några år fortsätter driften av tegelverket för sterbhusets räkning, nu som **Eriksdahls Tegelbruk** under ledning av Rudolf Söderlindh. Under denna tid försöker sterbhuset hitta en köpare, men när detta misslyckas läggs istället tegelverket ner, året är då 1902.

Godt Murtegel
vid **Carlsdahls** eller f. d. Wijnbladhska
tegelverket utom vester tull.
J. C. Heidenberg.

Gustafsviks Tegelbruk 1867-1920

Gustafsviks Tegelbruk grundades av tegelslagaresonen Anders Gustaf Gustafsson. Han föddes i Stubbetorp Hammar 1815 och var i unga år bosatt vid Olshammars tegelbruk där hans far arbetade. Familjen lämnade Olshammar 1827 och flyttade till Örebro där Anders Gustaf några år senare gifter sig med Maria Elisabeth "Maja Lisa" Andersdotter, född i Hardemo 1820. Tillsammans fick de åtta barn, Karl-Johan, Gustaf, Oskar, Adolf-Fredrik, August, Axel Vilhelm, Josefina och Janne Fritiof. Anders Gustaf fick så småningom både arbete och bostad vid Sofielunds Tegelbruk i den södra delen av staden, men när Sofielund går i konkurs 1867 och säljs på auktion, väljer Anders Gustaf att lämna Sofielund. Han startar istället sitt eget tegelbruk några stenkast bort i det som då kallades "Lägenheten Gustavsvik".

Gustavsvik var ett enkelt, familjeägt och i viss mån primitivt tegelbruk där 15-20 personer hade sin försörjning, de flesta var barn till paret Gustafsson. På "Lägenheten Gustavsvik" som bestod av 18 kappland jord, åbyggnader, mans- och ladugårdsbyggnader, fanns även ett par bostadshus, en brännugn och flera torklador. Leran de använde hämtades från åkrarna strax bredvid.

Karl-Johan Gustafsson

Maria Elisabeth avlider i lufrörskatarr den 15 februari 1884 och i samband med hennes död beslutar dödsboet att tegelbruket ska säljas. Auktionskammaren i Örebro får uppdraget och i november samma år säljs tegelbruket till äldste sonen Karl-Johan Gustafsson för 4.300 kr. Den då 70-åriga Anders Gustaf Gustafsson lämnar Örebro och flyttar till Johannes rote 8 i Stockholm. Han är snart omgift och går sedan under titeln "Handlare". Tegelslagare Anders Gustaf Gustafsson avlider den 24 april år 1900, han är då bosatt på Tulegatan 49 i Stockholm.

Sonen Karl-Johan Gustafsson dör 1912. Hans änka Emilia Augusta väljer att fortsätta driften av tegelbruket, dock i mycket begränsad omfattning och med bara en person anställd. Företaget byter samtidigt namn till **Emilia Gustafssons Tegelbruk** eller bara **Gustafssons Tegelbruk** och drivs sedan vidare till 1920 då all verksamhet upphör.

Under åren kring sekelskiftet 1900 produceras årligen tegel till ett värde av 15.000 kr, men efter Karl-Johans död 1912 och fram till 1920 producerades nästan ingenting. Efter Emilia Gustafssons död 1925, säljs fastigheten Gustavsvik till den från Skåne inflyttade Sigfrid Moberg. Han bygger om bostadshuset och river tegelbruket. Det enda som därefter vittnade om att ett tegelbruk funnits på platsen, var groparna som uppstod där de hämtade sin lera. 1932 säljer Moberg Gustavsvik till Leonard Rosberg, även han med rötter i Skåne. Lergroparna grävs ur och en "Serveringsbyggnad" uppförs på platsen. Gustavsvik har på några få år förvandlas från att ha varit en arbetsplats för tegelbruksarbetare, till att bli en på sommaren uppskattad badplats. Under vintertid användes dammen av ungdomar och idrottsföreningar som bandy- och skridskobana. De unga kunde använda dammen gratis medan vuxna fick betala 15 öre i entréavgift. 1937 träder Örebro Stad in som ägare av Gustavsvik. Anläggningen moderniseras och förses bl.a. med nybyggda badhytter i trä. Idag betraktas Gustavsviks badanläggning som en av landets absolut främsta.

Gustafsviks Tegelbruk kring sekelskiftet 1900

Bostadshus och övriga byggnader vid Tegelbruket

Lergroparna efter tegelbruket kom med åren att vattenfyllas och blev till slut Gustavsviks badanläggning

Personer vid tegelbruket: Anders Gustaf Gustafsson med hustrun Maja Lisa, sönerna Karl-Johan (1840-1912), Gustaf, Oskar, Adolf-Fredrik, August, Axel Vilhelm, Joseфина och Janne Fritiof. Janne Fritiof född 1866 arbetade senare på Karlslunds Tegelbruk. Dessutom Emilia Gustafsson (1853-1925), Matilda Blomqvist (1868-1936), Ida Augusta Eriksson (1859-1924), Elisabet Malm (1853-1937), Johan August Malm (1851-1928), Anders Gustaf Pettersson (1845-1919), Elisabeth Johansson och Anders Gustaf Svensson (1862-1941).

Mellringe Tegelbruk 1870 - 1901?

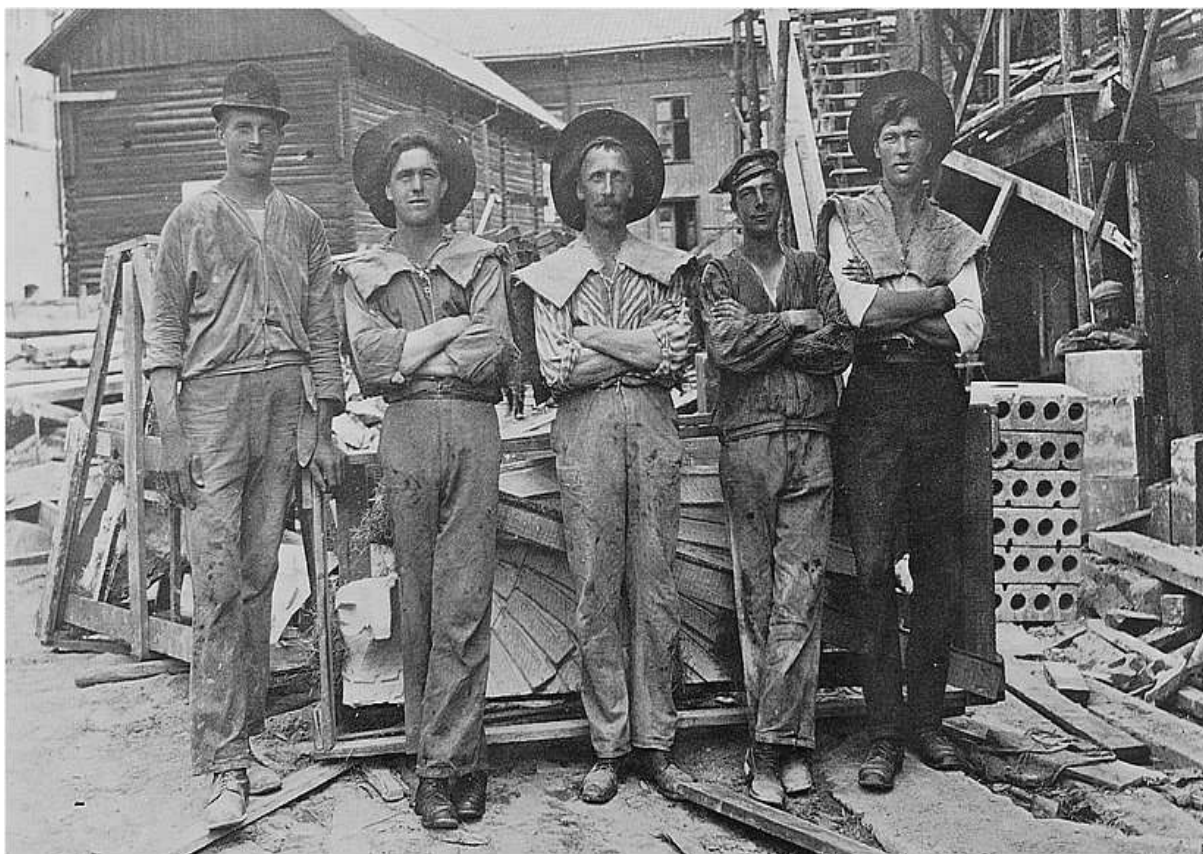
Mellringe Gård var från början en jordbruksfastighet som låg utefter Sandbackavägen i Mellringe. Fastigheten köptes av lantbrukare Julius Andersson 1874. Han var en högt uppskattad jordbrukare och godsägare som redan på 1860-talet satt som ledamot i det då nybildade Jordbrukarnas Förening i Örebro, detta tillsammans med Friherre Djurklou och Frans Bäckström.

Andersson grundar Mellringe Tegelbruk ca 1875, då som ett mindre familjeföretag. Bruket förläggs på en plats i omedelbar närhet till jordbruket och med god tillgång till vatten från ett mindre vattendrag på den södra delen av ägorna. All försäljning av tegel sker sedan direkt vid tegelbruket eller genom grossistfirma Ekendahl & Co i centrala Örebro.

Julius Andersson var emellertid sjuklig och hade under en längre period stått under läkarvård i Lysekil. Men när han dog 1886, endast 35 år gammal, befann han sig hemma på gården i Mellringe. Efter Julius död fortsätter driften under ledning av änkan Emilia Matilda och parets son Torsten Julius Mellringe.

Tillverkningen vid Mellringe Tegelbruk skall enligt de uppgifter som finns, ha pågått ända fram till 1901. Dessa uppgifter är mycket tveksamma. Det finns inga annonser, artiklar eller andra dokument som styrker detta. Istället tyder allt på att nedläggningen av tegelbruket kom något år efter Julius död. Därefter kan de, vid sidan av jordbruket, mycket väl ha övergått till att vara återförsäljare av tegel och tegelprodukter från andra tillverkare.

Tegelarbetare i Örebro anno 1912

AB Örebro Kalksandteglfabrik 1907-?

AB Örebro Kalksandteglfabrik grundas efter ett patent på kalksandtegl tillverkning inlämnat till länsstyrelsen i Örebro i februari 1907 av ingenjör Östlund. Patentet är förvärvat och undertecknat av P. Kalling från Myrö, H. Hegart från Latorp, ingenjör G.V. Olivercrona, löjtnanterna N. af Geijestam från Garphyttan och Gustav Kalling Stockholm samt arkitekt K. Nissen Örebro. Avsikten är att starta tillverkning av kalksandtegel på Bista och Skrämså egendomar i Ånsta. I övrigt finns ingen information om företaget och det är högst osäkert om någon drift kom igång överhuvudtaget.

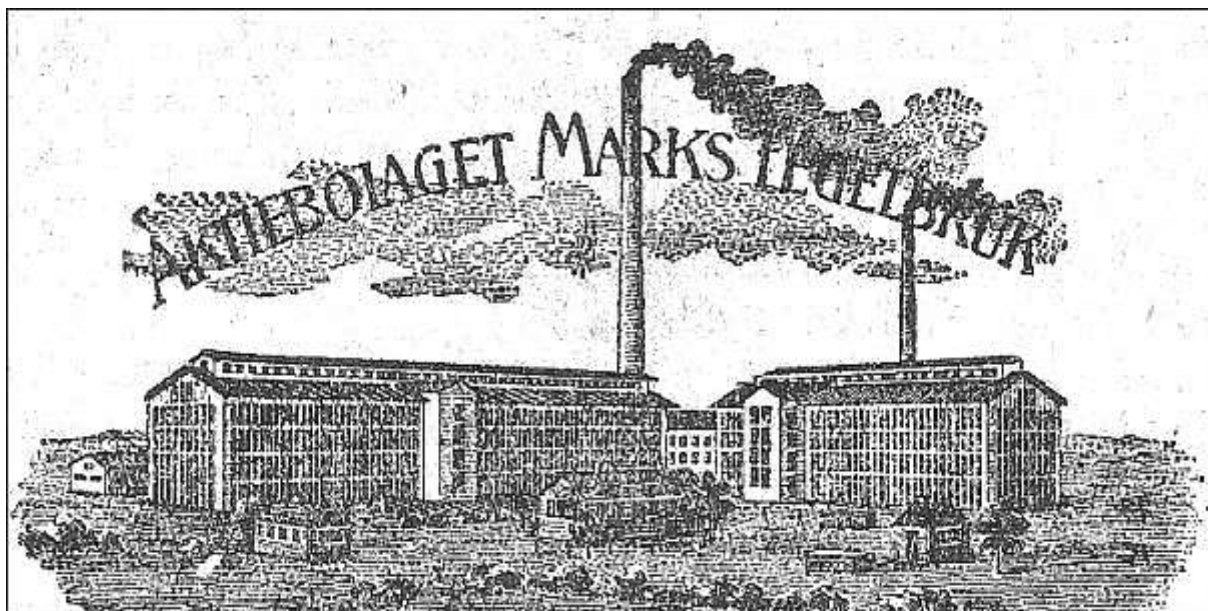
Marks Tegelbruk 1898-1960

Marks Tegelbruk Bildkälla Örebro Stadsarkiv Foto: Karl Andersson

Marks Tegelbruk kom att bli den största producenten av tegelprodukter i Örebro. Initiativet att bygga tegelbruket togs 1897 av Överstelöjtnant Carl Vogel, Direktör Frans Bäckström, Godsägare Robert Wieslander och Grosshandlare Gustav Gyllander. De fem herrarna köpte mark av Kronolänsman Adolf Konrad Gevert och hade rådgivande hjälp av Ingenjör Nils Fredriksson.

Bygget kommer igång under våren 1898 och sysselsätter 150-180 personer, vilket var en förhållandevis stor arbetsstyrka på den tiden. Entreprenör och byggmästare Lindström lovar att tegelbruket skall stå färdigt kring årsskiftet 1898-99 och kunna tas i drift under den första månaden 1899. Marks Tegelbruk blev hela 153 meter långt och mot skyn pekade en 50 meter hög skorsten. I november 1898 står brännugnarna färdiga och i slutet av december ligger också taket på plats. Bruket tas i drift under januari månad 1899, precis som Lindström förutspått.

Tegelfabrikanternas möte i december 1901

Fram till december 1901 fanns inget standardmått på tegelstenar, vilket ofta skapade problem vid byggen. En byggherre tvingades köpa allt tegel från samma tillverkare för att få måtten att stämma. Priset på tegel ansågs också vara för lågt då ett parti om 1000 tegelstenar endast kostade 27 kr sommaren 1901. Ågarna till de större tegelbruken beslutade att mötas för att försöka lösa problemen. Mötet äger rum i december samma år. Bäckström från Mark, Dieden från Karlslund samt andra involverade personer beslöt vid mötet att införa en standardisering av måtten på tegelstenar, dessutom togs ett kollektivt beslut att höja priset på tegel från 27 till 35 kr per 1000 enheter. Från 1902 hade därför alla tegelstenar samma mått och samma pris, oavsett var i Örebro de tillverkades.

Branden 1902

Tillverkningen vid Marks Tegelbruk hade bara pågått i 4 år då olyckan är framme. Vid halvtre tiden på eftermiddagen den 11 augusti 1902 börjar det brinna i trävirket vid den överhettade torkugnen. Elden sprider sig med en rasande fart över den stora träbyggnaden och snart är hela tegelbruket uppslukat i ett stort eldhav. Brandkåren kom snabbt till platsen och satte upp sina pumpar vid lergroparna intill bruket, men tillgången på vatten i groparna var långt ifrån tillräcklig och de hann knappt börja med släckningsarbetet innan vattnet sinat.

Marks Tegelbruk brinner ner till grunden den 11 augusti 1902

Tack vare de snabbt ankommande vattentunnorna och det regnväder som drog in över bruket, såg de i alla fall ut att kunna rädda en torklada som stod med gaveln mot bruket, men så plötsligt med hjälp av några kastvindar, när elden torkladan som omedelbart fattar eld och förstörs.

Brist på vatten och kraftiga vindar gjorde att brandmännen bara kunde stå och se på när ett av Sveriges största tegelbruk brinner ner. Värdet av skadorna uppgick till 163.500 kr och för notan stod Svea Försäkringsbolag.

Efter detta missöde inbjöds intresserade byggmästare att bilda ett nytt bolag för återuppbyggnad av tegelbruket. De som ställde upp var Carl Vogel, Frans Bäckström, Per Eriksson, Lars Ljungvall och Axel Malmrot. Aktiekapitalet uppgick till 140.000 kr och till verkställande direktör valdes Per Eriksson. Arbetsledare blev tegelmästare Vilhelm Petter Persson.

Bruket byggdes snabbt upp igen och 26 februari 1903 stod det färdigt. Det var en ståtlig tegelbyggnad med en total längd av 270 meter, dekorerad med 8000 fönster. Till detta tillkom också en 150 meter lång torklada. Tillverkningen kom igång 1 Juni och invigningen hölls den 8 juni. De fick en god start då tegelbruket redan från början försågs med de modernaste maskinerna i form av pressar och varmluftstorkar. Företaget redovisade en nettovinst på 21.191 kr redan första året varav 8.400 kr gick till aktieutdelning. De tillverkade ca 30.000 tegel/dag och utvecklingen var god. 1906 byggdes fabriken ut med 70 meter till en kostnad av 90.700 kr.

Leran hämtades först från Mariebergssområdet strax utanför Örebro därefter från platsen där tegelbruket låg. När Örebro Stad 1925 förlade Svea Tränkår på marken där leran hämtades, så fick tegelbruket tillgång till 56 tunnland mark från Rosta gård, ett s.k. markbyte. En smalspårig järnväg byggdes mellan Rosta och tegelbruket och två bensinlok med tillhörande vagnar införskaffades från den tyska fabriken Deutsche Obeursel i Köln. Den väg som uppstod för transporter av lera kom att kallas Lertagsgatan, en gata som finns kvar än i dag. Efter första världskriget avtog produktionen p.g.a. att de flesta valde att bygga trähus. Den kraftiga nedgången resulterade i att fabriken tvingades gå på halvfart under åren 1918 till 1922. Sista året 1922, låg tillverkningen helt nere.

Vilhelm Petter Persson

1927 erhöll Tegelmästare Vilhelm Petter Persson Patriotiska Sällskapets Guldmedalj för sina 25 år i företagets tjänst. Utdelare var Kyrkoherde Valdén som också höll tal för Persson. Det producerades totalt över 250 miljoner tegelvaror genom åren och arbetsstyrkan uppgick normalt till ca 35 personer. 1959 köpte Örebro Stad samtliga aktier i företaget som då ägdes av Johan Behrn vilket kom att betyda slutet för tegeltillverkningen i Örebro.

Det gamla tegelbruket skulle läggas ner och marken ge plats för ett bostadsområde med totalt 1200 lägenheter. I februari 1960 rivs fabriken och byggandet av det nya bostadsområdet går därefter med en rasande fart. Redan i juli 1960 står de första bostäderna klara för inflyttning och hela bostadsområdet med 1200 lägenheter invigs 1963.

Flygfoto över Marks Tegelbruk 1947. Foto: Oskar Bladh. Bildkälla: Örebro Stadsarkiv.

Carl Vogel, eller "Kalle Fågel" som han kallades bland vänner och bekanta, var den första personen i Sverige som fick tillstånd att framföra automobil. Hans körtillstånd utfärdades den 15 maj 1899. Anledningen var att Vogel, som stod bakom genomförandet av Örebro Lantbruks- och Industrietställning 1899, ville "puttra" runt i sin automobil i samband med evenemanget. Körkortet var giltigt alla dagar i veckan utom torghandelsdagarna, då ansågs risken vara för stor att han med sin automobil skulle skrämja folk och få från vettet.

Carl Vogel

När Lantbruks- och Industrietställningen avslutades i Örebro den 4 juni 1899, tog Carl Vogel sin automobil och körde till Stockholm. Resan som var drygt 230 km lång tog ca 17 timmar att genomföra, inklusive måltidsraster. Automobilens som var utrustad med en 5 hk stark motor framfördes med en hastighet av 24 km/h och slukade bränsle för 6 kr och 21 öre under resans gång.

Carl Vogel var i första hand militär, men precis som många andra av högre rang deltog han flitigt i andra uppdrag. Carl Vogel var mest känd som chef för AB Andrew Hollingworth & Co i Örebro innan han 1898 träder in som en av delägarna till projektet Marks Tegelbruk. Han satt också i styrelsen för Örebro-Svartå Järnvägs AB 1894-1902. När Carl Vogel avlider i Skånska Skynarp den 1 november 1914, efterlämnar han en förmögenhet på 349.287 kr, en ansevärd summa pengar vid den tiden.

Frans Bäckström föddes som lantbrukarson i Vitarby Körtingsberg, Skåne 1851. Uppväxttiden tillbringar han till största del i Trystorp innan han som ung flyttar till Örebro. Han är tidigt politiskt intresserad och visar stark konservativ läggning, dessutom är han mycket duktig i ekonomiska frågor. Han erbjuds uppdrag som Domänintendent i Örebro Län och som jourhavande direktör i Hypoteksföreningen.

Bäckström var en god och övertygande talare med både eldig och sarkastisk framtoning. Han var inte främmande för sociala och religiösa frågor, även om han påstod sig ha krigarblod i ådrorna. Från 1894 arbetade han som direktör i Örebro Enskilda Bank, 1895 deltog han aktivt i byggandet av Örebro-Svartå Järnväg. Han satt också i styrelsen, bl.a som VD, för Örebro-Svartå Järnvägs AB från 1895 till 1907 då SJ köper banan. 1898 deltar han i grundandet av AB Marks Tegelbruk och 1907 blir han invald som förstanamn till Landstingets andra kammare med 48 röster, 11 rösters marginal till tvåan och utmanaren bruksägare Lars Larsson på Bredsjö. Frans Bäckström avlider i Grytsätter 1935.

Frans Bäckström

Per Eriksson

Per Eriksson, direktör och byggmästare, född i Nora den 6 mars 1856. Perioden 1874-1880 flyttade han runt i Västmanland och Dalarna där han under namnet P. Erikssons Byggnads- och Fastighetsbolag idkade byggnadsverksamhet. Under våren 1880 anländer han till Örebro där han först fungerar som byggmästare innan han 1884 anlägger en Ångsnickerifabrik. Han driver fabriken ensam fram till 1891 då brodern Israel Eriksson ansluter som delägare.

Bröderna driver sedan företaget gemensamt under namnet Bröderna Erikssons Snickerifabrik. 1898 läggs fabriken ner då andra mer intressanta uppdrag väntar. Han ägnar sig framgångsrikt åt tomtaffärer och är inte heller främmande för att göra goda gärningar för samhället, något han uppskattas högt för. 1898 startar projektet Marks Tegelbruk där Per Eriksson går in som delägare och byggherre, medan brodern Israel får uppdraget som revisor. Tillsammans blir de delaktiga i byggandet av Sveriges största tegelbruk.

Per blir senare invald i Örebro Stadsfullmäktige, han sitter även i kommittén för Städernas allmänna brandstodsbolag för Fastigheter, Örebro och Nora Hypoteksförening m.m. Han avled i Örebro den 12 juni 1924.

Adolf Konrad Gevert, kronolänsman och bankdirektör, född i Gällersta den 11 november 1832, gjorde sig känd som driftig jordbrukare och god ekonom. Han började sin karriär som skrivare hos kronofogde E. Göthlin i Attersta. Från 1857 arbetade han som Länsman i Örebros östra distrikt, en tjänst för vilken han erhöll goda vitsord och medalj.

På 1880-talet hade han flera förtroendeuppdrag, bl.a. som ledamot för Örebro Arbetares Lånekassa. Han satt även som ordförande för Örebro-Nora Stadshypoteksförening och i Stadsfullmäktige åren 1891-1908. 1906 utsågs han till den förste verkställande direktören för det då nybildade AB Örebro Folkbank. Adolf Konrad Gevert var dessutom uppskattad som affärsledare och hade höga positioner vid Örebro Renhållningsaktiebolag och Järle Torvaktiebolag. Han deltog i grundandet av Marks Tegelbruk 1898.

Adolf Konrad Gevert

A.K. Gevert avled efter tre veckors sjukdom den 6 december 1911, då under något som kallades märliga omständigheter. I läkarrapporten står det att han dog i sviterna av njur- och blåsstenskolik. Han blev 78 år gammal.

Övriga ägare och styrelsemedlemmar genom åren: Godsägare Robert Wieslander, Grosshandlare Gustav Gyllander, L Ljungvall, Axel Malmrot, F Stenman, A Moberg, A Adamsson, Klas Råhlén, O Sandberg, Salomon Karlsson, P. Karlsson, L.E. Andersson, P.A. Gillberg och Johan Behrn. Revisorer: Fabrikör Israel Eriksson, Victor Eklund och byggmästare L.J. Larsson. Rådgivare Ingenjör Nils Fredriksson samt Tegelmästare Vilhelm Peter Persson.

En av de 73 meter långa brännugnarna. Bilden tagen vid nedläggningen 1960. Foto: Åke Ahlstrand

Små Kruk- och Kakelugnsmakerier 1810-1880

Örebroområdet var fattigt på lera av god kvalitet och den som fanns lämpade sig bäst för tillverkning av tegelprodukter. Där var behovet av kvalitet inte lika stor. När kakelugnstillverkarna kom igång i mitten av 1800-talet valde de flesta att köpa sin lera från andra orter, exempelvis Uppsala som kom att bli en stor leverantör till Örebroområdet. Andra valde en enklare lösning, de köpte in sina kakelugnar i halvfabrikat från andra tillverkare som de sedan färdigställde och sålde. Från 1844 fram till 1880-talets mitt finns ett antal registrerade kruk- och kakelugnsmakare med egen verksamhet i Örebro. I de flesta fall är informationen mycket knapphändig, men även om de förefaller anonyma så måste de ändå anses vara värda att nämnas här.

Bland några av de mest anonyma återfinns kakelugnsmakare **S.D. Ekmark** med verksamhet i stadsdelen Östertull på 1840-talet. På Storgatan 106 Norr fanns **Tor Julius Herman Westerlund** (1862-1901). Han var aktiv på 1880-talet. **Anders Wilhelm Lindblom**, som var gift med Emma Andersdotter, omnämns på 1870-talet. Detsamma gäller kakelugnsmakaren **Karl Fredrik Lindblom**, gift med Kristina Charlotta Pettersson, verksam i Örebro på 1860-70-talet.

Anders Gravander hade sitt krukmakeri på gården 68 i Örebro och var gift med Brita f. Moselius. Anders avlider i lungshot 1824 varvid verkstaden övergår till sonen **Johan Fredrik Sjögren**, född i Örebro 1798. Sjögren driver verkstaden på samma adress som Gravander tillsammans med gesällen Carl Johan Sandström fram till 1848 då Sjögren avlider. Samma år tar änkan Wilhelmina Sjögren över verkstaden och flyttar verksamheten till gården 65. Sandström slutar och flyttar till Köpenhamn.

Att hädamer efter som hittills
Kakelugnar af hvad form och beskaf-
fenhet som helst, äfvensom alla öfrige till
mit yrke hörande arbeten finnas, dels fär-
dige, dels efter beställning, hos mig till sa-
lu, har jag, efter lyckligen någorlunda åter-
vunnen helse och "af förekomne anledningar,"
ansett mig skyldig respective Gynnare och
Kunder härmedelst vördsamt underrätta.
Örebro d. 20 Julii 1844.
J. F. Sjögren.
Kakelugnsmakare.

Annonsen från J.F. Sjögren hittas i Nerikes Allehanda den 20 Juli 1844. Han har uppenbarligen varit sjuk och meddelar med stor respekt att han nu "efter lyckligen någorlunda återvunnen helse" är tillbaka i arbete igen. Annonsens innehåll visar också tecken på att han även tillverkade de kakelugnar han sålde.

Nils Petter Malmgrens Kakelugnsmakeri låg på gården nr 74 söder. Nils Petter född 1803, var verksam från mitten av 1820-talet fram till 23 mars 1844 då han avlider, endast 41 år gammal.

Emanuel M. Sellberg, född 1780, drev sin verksamhet i mitten av 1840-talet. Verkstaden låg på tomt 118 i södra delen av Örebro, idag Drottninggatans södra ände. Han var svärson till Kvistbros kyrkoherde Petrus Bellander och gift med Petrus dotter Elisabet. Paret fick aldrig några barn. Förutom att arbeta som kruk- och kakelugnsmakare var Emanuel också den sista äldermannen vid tiden då kakelugnsmakarämbetet bildades och skråväsendet upphörde 1846. Sellberg avled i oktober 1854.

Carl Petter Öhrman föddes i Piteå 1791 och var från 1813 gesäll hos Lars Fagerlund. Han gifter sig med Maria Chatarina Wittfeldt 1816 och får sitt mästarbrev 1818, därefter startar han **C.P. Öhrmans Kakelugnsmakeri**. Carl flyttar runt på många olika adresser innan han slutligen finner sig till ro hos sin son på Gården 70 Söder. Äldste sonen Carl Leonard Öhrman flyttar till Torshälla kring 1840, men återvänder till Örebro i mitten av 1840-talet där han övertar Gården 70 Söder. Fadern som stannar kvar på gården är då omgift med Sara Katarina Ekbäck. Carl Leonard blir kakelugnsmakare kring 1850, han hyr först in sig hos Emanuel Sellberg på gården 118 innan han 1854 övertar änkan Sjögrens kakelugnsmakeri där han fortsätter sin verksamhet under namnet **C.L. Öhrmans Kakelugnsmakeri**. När Carl Leonard dör i kolera 1855 säljs verkstaden till **B.H. Lundgren**. Fadern Carl Petter Öhrman gick i konkurs 1856 och avlider tre år senare 1858.

B.H. Lundgren fortsätter verksamheten fram till 1861 då han bildar kompanjonsskap med Erik Larsson i Alsnäs och övertar Alsnäs Kakelfabrik i Skebäck. Verkstaden säljs så småningom till H.G. Engvall och byter namn till H.G. Engvalls Kruk- och kakelugnsmakeri.

Samuel Daniel Ekman startade som lärling hos Lars Fagerlund på gården 31 söder. När Lars Fagerlund dör 1823 flyttar Ekman till gården 54 och startar där eget kakelugnsmakeri. År 1831 flyttar han vidare till Södra Smedjebacken 3 och återförenas med sin gamle vän och kakelugnsmakare Hans Peter Fagerlund, då gift med Eva Helander. De driver verkstaden gemensamt fram till Fagerlunds död 1837, därefter fortsätter Ekman ensam fram till 1840-talets början.

Johan Abraham Kullman kom närmast från Askersund där han drev ett kakelugnsmakeri med anor från 1700-talet. I mitten av 1840-talet kommer han till Örebro där han fortsätter som kakelugnsmakare. Det har inte gått att få fram någon adress eller andra uppgifter om hans kakelugnsmakeri i Örebro. Samma sak gäller för Krukmakare **Lars Jonsson**, född kring 1830, som också bör ha haft sin verksamhet i mitten av 1800-talet. Han var f.ö. son till lantbrukare Jon Larsson i Lundtorp, Lerbäck.

Erikssons Kakelugnsmakeri startas någon gång på 1850-talet av Johan Färdinand Lövstrand. Han var född i Hallsberg den 2 april 1835 och gift med Maria Lovisa Eriksson. I samband med giftermålet antar han också hustruns efternamn, därav namnet Erikssons Kakelugnsmakeri. År 1855, då endast 20 år gammal, avlider Johan Färdinand. Verksamheten övertas då av änkan Maria Lovisa och går därefter under namnet **Herr Erikssons Änka Kakelugnsmakeri**. När sedan änkan Maria Lovisa avlider 1858 tar sonen Johan Adolf Konrad och dottern Hilma Maria över och driften fortsätter under namnet **A.H. Erikssons Kakelugnsmakeri**. Företaget läggs ner 1905.

Hans Jacob Grönbergs Krukmakeri låg på Köpmangatan 21 och grundades 1864. Grönberg föddes 1824 och var gift med Fredrika Gustafva f. Wallin. Tillsammans hade de tre söner och en dotter, Emil Oskar, Erik Robert, Karl Fritiof och Ingeborg Maria. Förutom krukmakerigods tillverkade han också kakelugnar. De få uppgifter som går att finna är begränsade till adresskalendrar, bouppteckning och företagsregister. Verksamheten avslutades sannolikt i samband med hans död 1868.

Göran Wilhelm Ingvaldssons Kakelugnsmakeri fanns registrerat som verksamt i Örebro under åren 1864-1873. Ingvaldsson föddes i Örebro 1827 och hade sitt kakelugnsmakeri på gården 80 söder. 1873 tog han med sig hustrun Lovisa f. Andersdotter 1830 och flyttade till Norge. Han återvänder så småningom till Sverige och V, Stenudden, Oppunda i Västra Vingåker där han fortsätter som kakelugnsmakare fram till sin död 1899.

Gården 80 söder, idag Kyrkogårdsgatan 23, där E.W. Eriksson hade sitt kakelugnsmakeri.

Per Johan Johanssons Kakelugnsmakeri fanns på Fabriksgatan 14 i Örebro. Han föddes i Skänninge 1845 och var gift med Anna Charlotta f. Wallin. Per Johan var aktiv som handelsidkare och kakelugnsmakare i slutet av 1860-talet och när han dör kring 1870 läggs verksamheten ner. **R.W. Öhrmans Kakelugnsmakeri** fanns i den Lagerholmska gården på Drottninggatan 70. Öhrman föddes i Örebro 1836 och verksamhetstiden kan knytas till perioden 1870-1895.

Wilhelm Leopold Sundquist föddes i Örebro 1848 och hade sitt krukmakeri på Drottninggatan 59 där han också bodde. Hans verksamhet startade i maj 1870. En parentes är att Sundquist också arbetade som Perukmakare. **Johan Albert Ihlanders Kakelugnsmakeri** är en direkt fortsättning på W.L. Sundqvists krukmakeri. Den nya ägaren fortsätter verksamheten på samma adress, Drottninggatan 59, till ca 1878, därefter till 1885 på Kungsgatan 7. Kakelugnarna han sålde kom i huvudsak från egna verkstaden eller Åkerlindska Kakelfabriken i Stockholm. Han sysslade även med krukmakerigods. Både Sundqvist och Ihlander föddes i Örebro 1848.

Oskar Melcher Norlin, kakelugnsmakare född i Dunker Södermanlands län den 5 juli 1857, hade sin bostad på Lillägatan 6 i Örebro och var verksam på 1870-80-talet. Det är osäkert om han drev eget kakelugnsmakeri eller arbetade hos någon annan. I maj 1888 emigrerade han till Amerika. Samma sak gäller för **Kasper Leopold Löthgren**, kakelugnsmakaregesäll född i Örebro den 5 maj 1857. Han emigrerade till St Petersburg i november 1882.

B.H. Lundgren Örebro 1854-1861

Bror Hjalmar Lundgren föds den 24 maj 1827 i det lilla samhället Stora Mellösa ett par mil utanför Örebro. Hans karriär som kakelugnsmakare tar sin början 1848 då innehavaren av f.d. Gravanders Krukmakeri, Johan Fredrik Sjögren avlider. Sjögrens änka Wilhelmina Sjögren erbjuder då Bror Hjalmar Lundgren arbete som lärling i verkstaden. Lundgren som nyligen fyllt 22 år accepterar och flyttar till Gården 65 Söder där han inleder sin bana som kakelugnsmakare. Sex år senare 1854, tar änkan Forsberg med sig familjen och flyttar till Stockholm. Verkstaden övertas då av Carl Petter Öhrman som ett år senare säljer den till B.H. Lundgren.

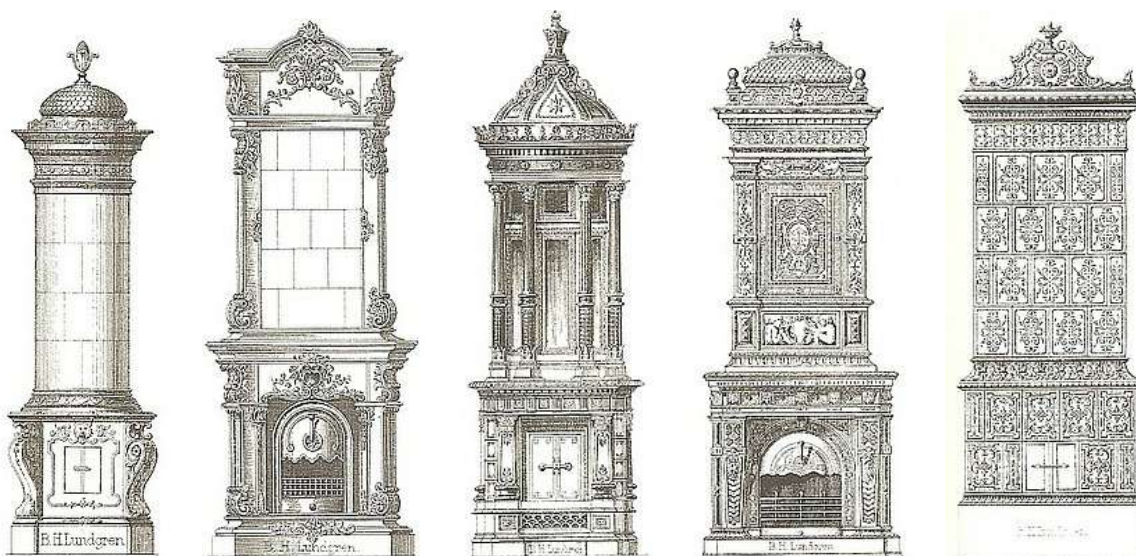
Lundgren fortsätter driften av Sjögrens gamla verkstad, nu under namnet B.H. Lundgren Örebro. Han minskar på tillverkningen av krukmakerigods och koncentrerar sig fortsättningsvis mest på tillverkning och sättning av kakelugnar. Han driver sin verkstad i ca 2 år och under den tiden har han lyckats skaffat både hustru och barn. 1856 lämnar han familjen och beger sig till Stockholm, avsikten är att där grunda en kakelfabrik.

Bror Hjalmar Lundgren 1826-1907

När fabriken i Stockholm står klar är det tänkt att familjen skall flytta efter. Emellertid grusas planerna då hans hustru som fortfarande är kvar i Örebro, visar sig vara gravid med parets andra barn. Lundgren väljer då att flytta hem och i april 1858 återupptar han tillverkning av kakelugnar på Gården 65 Söder. Lundgrens hustru Anna Lovisa föder parets andra barn 1859.

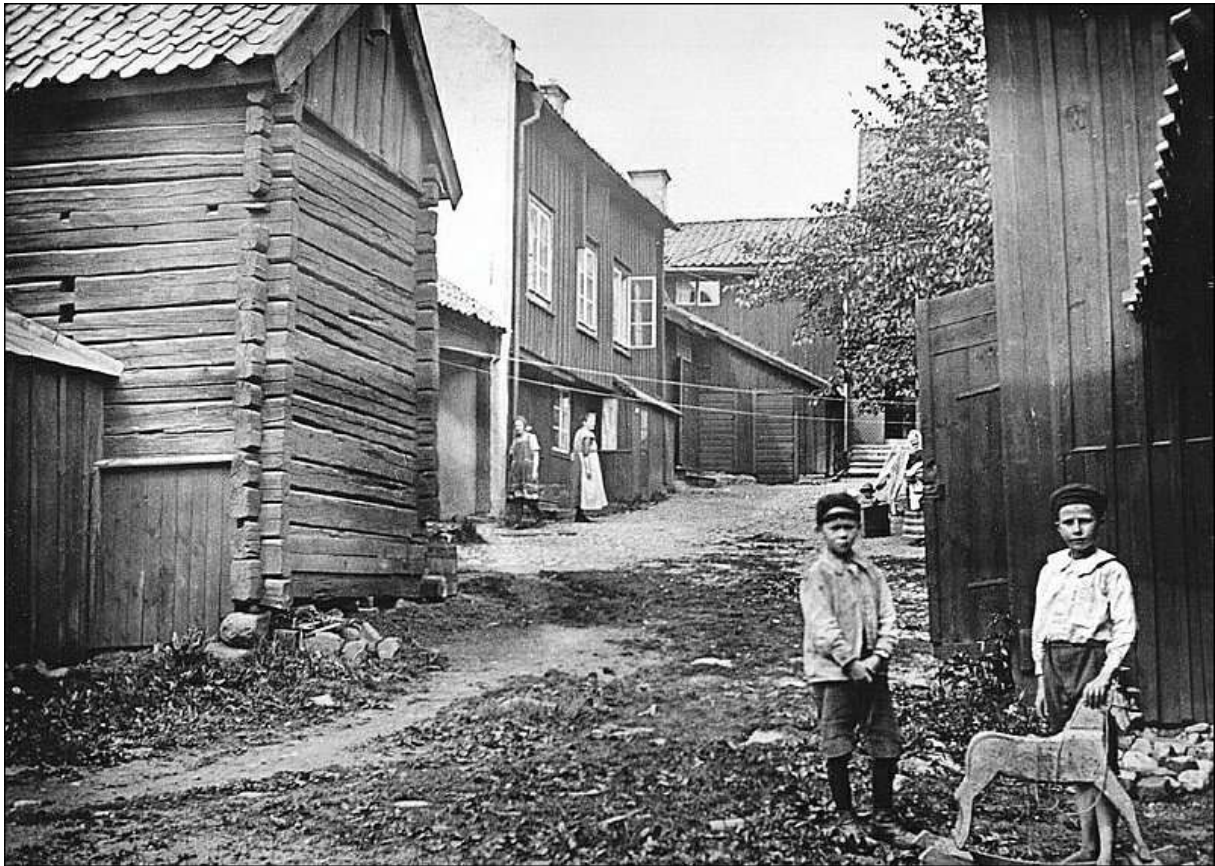
Vid företaget arbetar förutom han själv, fyra gesäller och två lärlingar. Driften fortsätter under namnet B.H. Lundgren Örebro och försäljningen sker i den egna butiken på samma adress. Under startmånaden april 1858 annonserar han nästan dagligen i lokalpressen för att skapa intresse för sina produkter. 1859 flyttas försäljning av kakelugnar och stenkärlsprodukter till Sergeant Åkerbergs gård på Drottninggatan 41 och i mitten av 1861 ingår han kompanjonskap med Erik Larsson i Alsnäs och bildar Kakelfabriken Larsson & Lundgren.

Gwitglaserade Kakelugnar.

Undertecknad försäljer till nedsatta priser prima, ordinarie och sekunda Gwitglaserade Kakelugnar, jemngoda med Stockholms. Örebro och Drottninggatan huset N: 65 föder.

B. H. Lundgren.

Åkerbergs gård på Drottninggatan 41 där B.H. Lundgren hade sitt kakelugnsmakeri 1859-1861 . Bilden tagen på 1880-talet.

Det bör ha varit denna dörr som ledde in till B.H. Lundgrens Kakelugnsmakeri.

Kakelfabriken Alsnäs 1857-1861

Adolf Michael Alfort (1829-1912) drev en grosshandel för allehanda varor på Skebäcksvägen i den östra stadsdelen Skebäck. I Alforts sortiment ingick kakelugnar, de flesta inköpta från C.A. Petterssons Kakelfabrik i Stockholm. 1856 beslutar han sig för att tillsammans med Erik Larsson starta egen produktion av kakelugnar. Fabriken byggs och tillverkningen kommer igång under februari månad 1857.

Adolf Michael Alfort

Som verkmästare anställdes Alfred Lundberg och som kakelugnmästare Erik Larsson. Bland de övriga hittas namnen Carl Erik Eklund, C. Pettersson, K. Nilsson, Jonas Peter Nilsson samt Magnus och Karl Axel Ögren. Flera av de som arbetade vid fabriken valde att lämna Sverige i början av 1870-talet för en ny tillvaro i Amerika.

I maj 1860 flyttades lager och utställning till änkan Sundblads hus på Köpmangatan, detta beroende på att fabriken låg i Skebäck låg något avsides. Med ett centralt läge skulle kakelfabriken exponeras bättre och försäljning därigenom öka. Tillverkningen låg av praktiska skäl kvar i Skebäck. Därefter skötes försäljningen direkt från fabriken eller genom den utställningslokal som fanns på Köpmangatan.

En annons från fabriken kunde vara utformad på följande sätt: *Beställningar av Hvitglaserade Kakelugnar från nyanlagda fabriken i Alsnäs vid Skebäcksvägen emottages af undertecknad. Uppsättningar och lagningar ombesörjes äfven och utlofas all möjlig noggrannhet för att vinna en vördnad allmänhetens förtroende. Örebro och Alsnäs April 1857. E Larsson Kakelugnmästare.*

Alsnäs Kakelugns- och Stenkärls-försäljning

blifver, i följd af fabriken aflägsna läge, för respektive kunders och afiämarens beqvämighet, från och med instundande vårmärknad, **öppnad uti Enkefru Sundblads hus, Köpmangatan**, med ett väl sorteradt lager af hvitglaserade och kulörta **KAKELUGNAR** af många olika fasoner, orneringar och kvaliteer, från 15 till och med 150 Rdr Rmt pr stycke: Byggnads-Orneringar uti bränd Upsala-lera, såsom **Consoler, Fönsterförtakningar** och **Medaljonger**; så väl **fluare** som vanliga sorters **STENKÄRL, Blomsterkrukor**, pressade, större och mindre, jemte vanliga Trädgårdskrukor uti alla storlekar.

För uppsättning af nya och omsättning af gamla Kakelugnar finnas vid abriken skickliga och pålitliga Arbetare. — Requisitioner mottagas och upplysningar meddelas såväl i Försäljningsmagasinet som vid Fabriken samt hos Handlanden Herr Mich. Alfort i Örebro.

Örebro och Alsnäs i April 1860. **ER. LARSSON.**

Kakelfabriken Larsson & Lundgren 1861-1883

I februari 1861 säljer Michael Alfort kakelfabriken till Erik Larsson och Bror Hjalmar Lundgren som fortsätter driften under namnet Larsson & Lundgren. Tillverkningen koncentreras i huvudsak till kakelugnar, men viss tillverkning av blomkrukor och stengodskärl förekommer också. I december 1876 byggs fabriken ut och en ny mer kraftfull ångmaskin installeras. Produktionen ökar något och i slutet av 1870-talet har de stor framgång med sättning av kakelugnar enligt den s.k. "Ekmanska metoden" för vilken de också erhållit intyg utfärdat av Stadsarkitekt Th. Högström i Karlstad. Ägaren av patentet P.J. Ekman i Stockholm, beskriver en ny och bränslebesparande konstruktion av kakelugnar. Han lämnade sitt godkännande efter att Larsson & Lundgren uppsatt flera ugnar efter hans metod på bl.a. Elementarläroverket för flickor i Karlstad.

1864 tar Bror Hjalmar Lundgren med sig hela familjen och flyttar till Stockholm. Avsikten är att återuppta den tillverkning han hade där tidigare. Lundgren är fortfarande delägare i Örebrofabriken men tillbringar fortsättningsvis mest tid i huvudstaden där han 1865 grundar B.H. Lundgrens Kakelfabrik. I Örebro fortsätter driften av Larsson & Lundgrens Kakelfabrik fram till 1883 då den säljs.

Kakelugnsfabriken i Örebro & Alsnäs

rekommenderar sitt väl sorterade lager af såväl fina som ordinära Kakelugnar, alla sorter, **utan undantag**, tillverkade af den utmärkta **Upsalaleran**. Priskuranter och ritningar finnas vid fabriken. Skickliga arbetare för uppsättning finnas alltid att tillgå, och isynnerhet få vi fästa uppmärksamhet på de Kakelugnar, som äro så inrättade (och endast hitintills från vår fabrik uppsatte) att de kunna eldas så väl med ved som kol, koks, torf och spånor m. m. samt uppdrifva värmegraden ovanligt högt, då äfven till följe derutaf en stor besparing af brännmaterialier uppstår. Beställningar mottagas äfven och priskuranter tillhandahållas hos Herrar *Mich. Alfort i Örebro, N. J. Nilsson i Askersund och C. A. Adler i Nora.* Örebro i April 1862.

Larsson & Lundgren.

Alsnäs Kakelfabrik 1883-1887

Redan 1877 gör Erik Larsson genom annonser i dagspressen ett försök att sälja fabriken, detta på grund av att han drabbats av sjukdom. Men han får vänta till 1883 innan han lyckas hitta en köpare och vid den tiden hade Erik Larsson hunnit bli mycket svårt sjuk. Bara ett år senare i april 1884, dör han. Han efterlämnar änkan Caroline Angelique, född Ritschel i Danmark 1853 samt fyra små barn i åldrarna 5-9 år. Det äldsta av barnen har han från tidigare äktenskap med Leontine Charlotte Nyberg. Caroline som endast var 31 år gammal när Erik dog, bodde kvar i Örebro med barnen fram till sin död 1892, därefter splittrades familjen.

Fabrikens nya ägare är hamnstyrelsens notarie Ossian Adlers, grosshandlare Olof Flodin, klockaren och orgelfabrikören Erik Adolf Setterqvist, byggmästare Gustaf Adolf Engelbrektsson, handlaren Gustaf Hellberg och P. Petterson. De väljer att fortsätta driften under fabriken gamla namn - Alsnäs Kakelfabrik och anställer Fridolin Ritschel som verkmästare. Fridolin var för övrigt bror till Larsons änka Carolina. Verksamheten fortsätter fram till årsskiftet 1886-87, därefter läggs tillverkningen ner. Kvarvarande varulager bestående av 300 kakelugnar, formar och en del inventarier säljs till J.E Östbergs Kakelfabrik för 12.000 kr. Under perioden 1887-1890 använder Olof Flodin fabriksbyggnaden som grosshandel. Bland de som arbetade vid fabriken kan nämnas Gustaf Magnusson, Petter Bergqvist, C. Jonsson, C.J. Ljunqvist, A.P. Petterson, C.J. Petterson samt lärlingen Axel Edvard Evensén (senare ägare till Örebro Kakelfabrik).

<h1>Alsnäs Kakelfabrik, Örebro,</h1>		
rekommenderar sitt vid industrimötet härstädes detta år med silfvermedalj prisbelönta fabri- kat af hvita och målade Kakelugnar, såväl prakt- som släta, till billigaste pris.		
Uppsättning af så väl nya som gamla ugnar samt reparationer verkställas billigt och med största omsorg.		
Rekvitioner, som göras hos verkmästaren Fridolin Ritschel vid Alsnäs eller hos un- dertecknad Adlers i Örebro, expedieras skyndsammast.		
<i>For Alsnäs Kakelfabrik:</i>		
O. Flodin.	G. A. Engelbrektson.	G. Hellberg.
E. A. Setterqvist.	P. Petterson.	Ossian Adlers.
Telefonnummer 9.		

Fastigheten som bestod av boningshus med 11 rum, bodar och fabriksbyggnad i två våningar, såldes på auktion 21 augusti 1890 för 8.000 kr. Den tidigare delägaren i kakelfabriken Olof Flodin står som köpare och är därmed ensam ägare till fastigheten. Flodin säljer i sin tur till fabrikör A.E. Eklund som omedelbart river fabriksbyggnaden och bygger en ny där han etablerar Alsnäs Stol- och Möbelfabrik.

Stadsdelen Skebäck i Örebro 1909

Bror Hjalmar Lundgren driver sin kakelfabrik i Stockholm till 1892 då han går i konkurs. Sonen Pehr Hjalmar köper nästan omedelbart konkursboet och grundar det mer kända P.H. Lundgren & Co Kakelfabrik. B.H. Lundgren fortsätter som kakelugnsmakare, han tar med sig sin son Josef och flyttar till Västerås där han övertar O.G. Tidholms konkursmässiga Kakelfabrik. Lundgren driver därefter f.d. Tidholms fabrik under namnet B.H. Lundgren & Co Kakelfabrik fram till sin död den 24 augusti 1907.

Fabrikör A. Eklund driver Alsnäs Stol och Möbelfabrik i 4 år, därefter överlåter han verksamheten till annan person för 24.000 kr, Eklund är dock fortfarande ägare till fastigheten. Fabriken läggs ner 1896, på platsen etableras istället Skebäcks Ångtväteri. 1897 upplåter Eklund en del av bostadshuset till Filadelfiaförsamlingen. Stadsdelen Alsnäs byter namn till Wadköping 1965.

Vy från stadsdelen Alsnäs några år innan namnbyte till Wadköping. Foto: Örebro Stadsarkiv

Alsnäs Stol- & Möbelfabrik,
Örebro.

Alsnäs
Stol- & Möbelfabrik
— Örebro —

Priskurant sändes på begäran.

Specialité:
Stolar i Wiener-stil.

Stolpriskurant
från

Telegrafadress:
Alsnäs.

Annons från Alsnäs Stol och Möbelfabrik. Publicerad i Nerikes Allehanda 1892

Engvalls Kruk- och Kakelugnsmakeri 1867-1926

Herman Gottfrid Engvall, krukmakare, född i Småländska Madesjö den 27 februari 1842, flyttade till Örebro i början av 1860-talet där han övertog f.d. Carl Leonard Öhrmans kruk- och kakelugnsmakeri. Verkstaden som grundades av Öhrman kring 1850 låg på gård 118 i Örebro. När Öhrman avled i kolera 1855 övergick ägandet till änkan som med hjälp av kakelugnsmakare B.H. Lundgren fortsatte driften under en period. När Engvall sedan övertar verksamheten, flyttas all tillverkning till Ånstagatan 5 i stadsdelen Hermansdal.

Engvalls krukmakeri på Ånstagatan 5. Bildkälla Örebro Stadsarkiv

H.G. Engvall

Familjen Engvalls verksamhet som kruk- och kakelugnsmakare skulle därefter pågå i 59 år och företaget vandra från generation till generation. Grundaren H.G. Engvall ägnade sig bara åt krukmakerigods, han tillverkade syltkrukor, spilkumar, skålar och blomkrukor. Men när han ett par år senare överlåter verkstaden till hustrun **Laura Matilda Engvall** och sonen **Karl Herman Engvall** startas också tillverkning av kakelugnar. Laura Engvall dör 1887 och H.G. Engvall 23 år senare 1910, därefter står Karl Herman Engvall ensam som ägare till företaget.

I 34 år ägt tillverkning af Stenkärl i Örebro

och vågar jag påstå att ingen under den gångna tiden med sådan omsorg, hårdt brändt och väl glaceradt sina Stenkärl som undertecknad. Vill därför hoppas att under nu kommande sylttid först göres ett besök i min bod midt för Frukktorget eller hemma vid fabriken, där ständigt finnes stora lager af såväl svenska som s. k. norska Stenkärl till enormt billiga priser. Ett parti Utskottskrukor säljes till halfva priset. Vid partihandel stor rabatt

För hrr Trädgårdsmästare stora lager af Blomkrukor i alla dimensioner till platsens billigaste pris.

Högaktningsfullt

L. ENGVALL, Hermansdal.

I februari 1880 står Laura Matilda Engvall tillsammans med fyra andra krukmakare på Hindersmässan i Örebro och säljer lergods. Några av stadens kontrollanter passar då på att köpa 12 st kokkärl för att göra ett blytest, tre kärl köptes från var och en av de närvarande krukmakarna. Testet visade senare att användning av kokkärl från Engvalls kunde vara direkt hälsovådligt. När de användes för vattenkokning utlöstes bly från glasyren i så stora mängder att kontrollanterna häpnade. Detta fick naturligtvis inte förekomma och Laura Engvall beordrades att sluta tillverka kokkärl. Efter en tid hade hon emellertid löst problemet och tillverkningen kunde återupptas.

Här på Hindersmässan i Örebro stod Laura Engvall och sålde sina lerkär i slutet av 1800-talet

Karl Herman Engvall drev verksamheten fram till 1926 och i några register finns företaget också registrerat som Kakelfabrik. Han hade dessutom öppnat egen Bosättningsaffär på Engelbrektsgratan 24, "Engvalls Bod vid fruktorget" som den kallades.

Sagan om Engvalls Kruk och Kakelugnsmakeri har kunnat fått sitt slut redan i november 1898 då Engvalls hem stod i låga. En brand hade utbrutit på torkvinden men upptänktes turligt nog av några boende i fastigheten och kunde snabbt släckas. Ingen människa kom till skada. Den 26 juli 1926 är det dock över. Engvall lämnar in sin konkursansökan till Rådhusrätten i Örebro och i september samma år är konkursen beviljad. En verksamhet som pågått i 59 år har nått sitt slut. Karl Herman Engvall avled 9 år senare 1935. Bland de anställda hittas bl.a. namnen Johan Andersson och Karl Edvard Karlsson.

Exempel på Grötskål och Syltkrukor från Engvalls i Örebro, samt den stämpel som användes vid företaget under alla år.

Nya Asfaltsbolaget 1875-1927

Nya Asfaltsbolaget hör kanske inte hemma här, men vid närmare granskning av företagets tidiga historia bör de ändå nämnas. Företaget grundades i Stockholm 1875 av Svenska Telegrambyråns upphovsman dansken Alfred Harald Emil Fich och hans Svenska kollega Rudolf Wall. Som föreståndare för avdelningen i Örebro utsågs O.E. Jonsson. Företag och utställningslokal låg på Engelbrektsgatan 40 och utöver sin ordinarie sysselsättning att lägga asfalt, ägnade de sig också åt mosaikarbeten och sättning av kakelugnar från andra tillverkare. Kring sekelskiftet var byggnadsverksamheten omfattande i staden vilket naturligtvis även gynnade Nya Asfaltsbolaget. De utvidgade sin verksamhet och byggde nya lokaler åt gipsgjutarna. Deras arbetsplats blev nu mer som en liten fabrik än en verkstad. 1896 kom Asfaltsbolaget på obestånd och de tvingades genomgå en rekonstruktion, företaget bytte då namn till Nya Asfalt AB. Verksamheten köptes av Jonsonkoncernen 1927 och tiden för kakelugnsättning var över.

Gipsgjutarna vid Nya Asfaltsbolaget kring sekelskiftet

A.F. Bergmans Kakelugnsmakeri 1891-1897

Adolf Fredrik Bergman född i Motala 1869, flyttar från Erfaskog Socken utanför Motala till Södra Tomta i Örebro där han 1891 grundar sitt kakelugnsmakeri. Butiken förläggs på det som kallas Pumpkällstorget och där ägnar han sig åt tillverkning, försäljning, sättning och reparationer av kakelugnar. Han tillverkar också blomkrukor, nytto- och hushållsgods i lera. Företaget läggs ner 1897 och Bergman börjar istället att arbeta på Örebro Kakelfabrik.

Örebro Kakelsättarbolag 1903-1905

Bergman stannar bara vid Örebro Kakelfabrik i ett år. 1903 grundar han Örebro Kakelsättarbolag tillsammans med Erik Andersson, Sven-Emil Andersson, Gustaf Adolf Andersson och Karl Victor Lindholm. De ägnar sig endast åt sättning av kakel och kakelugnar. När företaget läggs ner 1905 tar Erik Andersson hjälp av Axel Edvard Evensén, ägaren till Örebro Kakelfabrik och startar sitt nya företag Örebro Sättarbolag. Gustaf Andersson öppnar en sin egen Kakelugnsaffär 1909, Lindholm startar ett kakelugnsmakeri på Fabriksgatan 10 och Bergman flyttar till Göteborg där han avlider 1952.

A. F. Bergman,
Kruk- och Kakelugns-makare,
S. Tomta, Örebro,
Butik vid Pumpkälltorget
(Bergwalls f. d. lokal),
tillverkar och försäljer

Lerkärl

i parti och minut. God vara och moderata pris garanteras. Till återförsäljare lemnas hög rabatt.

Blomsterkrukor

i parti säljas till ovillkorligen billigaste pris på platsen.

Kakelugnar och Praktugnar,
hvita, tonfärgade, majolika- och emalj-målade, i många variationer, försäljas och uppsätts med största nogrannhet, efter nutidens fordringar,
till billigaste pris.

G.A. Anderssons Kakelugnsaffär 1909-1918

Den 19 januari 1909 några år efter att Örebro Kakelsättarbolag upphört, startar Gustaf Adolf Andersson en kakelugnsaffär vid bostaden på Köpmangatan 49. Han har ingen egen tillverkning utan ägnar sig bara åt sättning, reparationer och normalt underhåll av kakelugnar. Inledningsvis har han hjälp av tidigare kompanjonen A.K. Fagerström. Leverantörerna av kakel- och kakelugnar var många. Under åren 1905-1911 kom leveranserna från Upsala Ekeby, därefter från Kalmar- och Oskarshamns Kakelfabriker.

Gustaf Adolf Andersson i Örebro ämnar här i staden idka försäljning och uppsättning af kakelugnar under firma »G. A. Anderssons Kakelugnsaffär»

Den 10 juli 1911 utbryter lockout bland kakelugnsarbetare i Örebroregionen. G.A. Anderssons affär var den enda firman i Örebro som drabbades då hela arbetsstyrkan på 14 personer stängdes ute.

t.v. Notis i Nerikes Allehanda införd i januari 1909.

Verksamheten avstannade och låg sedan nere fram till oktober 1911. De som innehaft anställning sökte och fick nya tillfälliga arbeten. Andersson tvingades stänga affären och flyttade under hösten 1911 till Restalundsgatan 3. På nya adressen återupptas driften med ny arbetsstyrka, men när lockouten är över i oktober 1911 vill de tidigare anställda komma tillbaka. Andersson vägrar och kommer med undanflykter för att slippa återanställa dem, men med fackförbundets hjälp får flertalet av dem sitt arbete tillbaka.

Så småningom flyttas verksamheten till nya lokaler på Fabriksgatan 31. Fram till 1914 går allt bra och Andersson säljer ca 75-100 kakelugnar/år. Krigsåren 1914-18 blir däremot en prövotid för Andersson, precis som för alla andra. Lönsamheten sjunker till nära noll, vilket i sin tur leder till att han 1918 tvingas lägga ner företaget. Därefter arbetar han som resande försäljare för Karlshamns Kakelfabrik. Andersson som var född i Vingåker 1866, avled i sin bostad på Restalundsgatan 3 i Örebro 1947.

Örebro Sättarbolag 1905-1920

Örebro Sättarbolag, eller Andersson & Compani som det också hette, låg först i Marielund strax utanför Örebro, men flyttade senare in till Fredsgatan 18. Företaget grundades av Örebro Kakelfabriks ägare Axel Edvard Evensén och Erik Andersson från Örebro Kakelsättarbolag, därav namnet Andersson & Compani, därutöver hade firman 3 anställda. Företaget startades ca 1910 och var tänkt att fungera som dotterbolag och entreprenör till Örebro Kakelfabrik. De sålde även kakelugnar från AB Rudholms Kakelfabrik i Norrköping och Skattkärrs Kakelfabrik utanför Karlstad. Sättarbolaget läggs ner 1920, två år efter Örebro Kakelfabriks nedläggning 1918, därefter fortsätter Andersson som kakelugnsmakare i egen regi fram till ca 1926.

Karl Victor Lindholms Kakelugnsmakeri 1906-1933

Karl Victor Lindholm, kakelugnsmakare född i Sala den 14 april 1864, från 1893 gift med Johanna Sofia Apelberg, född i Rönö Östergötland 1868.

Någon gång kring sekelskiftet 1900 flyttar paret Lindholm till Örebro där Karl under resten av sitt liv kommer att arbeta som kakelugnsmakare. 1903 går Lindholm in som delägare i Örebro Kakelsättarbolag tillsammans med Adolf Fredrik Bergman samt Erik, Sven-Emil och Gustaf Adolf Andersson. Två år senare 1905, läggs Örebro Kakelsättarbolag ner, därefter startar Lindholm sitt eget kakelugnsmakeri vid bostaden på Faktorigatan 10.

Hans egen verksamhet pågår fram till 1917 då han erbjuds arbete som kakelugnsmakare och sättningsman på AB Svenska Kakelfabriken (som bytte namn till AB Lerindustri 1919). När fabriken går i konkurs 1925 återgår Lindholm till att arbeta vid sitt eget kakelugnsmakeri på Faktorigatan 10. Där arbetar han sedan som kakelugnsmakare fram till sin död den 28 november 1933. Hustrun Johanna Sofia avlider i Örebro 15 år senare, den 20 februari 1948.

Rudolfsson & Eriksson Kakelugnsmakeri 1901-1910

Rudolfsson & Erikssons Kakelugnsmakeri grundas 1901 och verksamheten läggs ner 1910. De fanns på Södra Allén 5 och hade egen utställningslokal på Köpmangatan 47. Ägare var Per August Rudolfsson och Johan Teodor Eriksson. Rudolfsson var sättarmästare född i Malmö 1854 och nyligen inflyttad från Göteborg där han under 1800-talets slut arbetat som verkmästare på Packendorffs Kakelfabrik. Johan Teodor Eriksson f. 1871 var kakelugnsmakare ursprungligen från Vänersnäs. Precis som de andra mindre firmorna ägnade de sig bara åt försäljning, sättning och reparationer av kakelugnar från andra tillverkare. Rudolfsson satt även i styrelsen för AB Svenska Kakelfabriken 1905.

Rudolfsson & Erikssons kakelugnsmakeri låg inne på gården vid Södra Allén 5.

RUDOLFSSON & ERIKSSON
Kakelugnsmakeriaffär.
Kontor: Södra Allén N:r 5. Rikstelefon 768.
ÖREBRO.
*Uppsätta alla sorters Kakelugnar och Spislar
samt omsätta och reparera gamla kakelugnar.*
*Även tillhandahållas alla sorters Kakelugnar, såsom
emaljmålade, antikmålade, enfärgade, majolika
och i tonfärger samt enkla hvita.*
Planstenar af mosaik och cement samt
Kakelugnsmidan tillhandahållas.
Allt till moderata och billiga priser.
152

Per August Rudolfsson betraktades som en riktig bråkstake och lyckas åstadkomma flera konflikter med fackförbundet. Första gången 1904 och sedan med jämna mellanrum ända fram till 1910. Detta leder till att företagets verksamhet går knackigt. När sedan strejken bland kakelugnsarbetarna i Örebro, Göteborg och Malmö utbryter 1906, lämnar Rudolfsson firman och reser till Göteborg i syftet att förena sig med de strejkande arbetarna där. Han tar också med sig kakelugnsmakarna N. Åkesson från Karlstad och A. Hellström från Hallsberg. Detta tilltag gör att Rudolfsson försätts i personlig blockad och får därefter inte bedriva kakelugnsverksamhet i varesig Örebro, Göteborg eller på annan plats i landet. Som ett resultat av denna personliga blockad tappar firman de flesta av sina uppdrag. Rudolfsson håller sig borta från Örebro under en period och återvänder först 1909 då blockaden mot honom hävs.

Under tiden fortsätter Eriksson att driva Örebroföretaget tillsammans med hustrun Amanda Helena som delägare. Verksamheten pågår sedan till 1910 då Eriksson avlider. Det har bara gått att hitta tre namngivna personer som var anställda vid företaget. De tidigare nämnda N. Åkesson och A. Hallström, samt A.E. Edberg. Den senare lämnar Örebro i samband med den första konflikten 1904 och beger sig till Göteborg där han får arbete hos Kakelugnsmakare Grönvall. Johan Teodor Eriksson avlider i Örebro 1910, endast 39 år gammal.

M. Rudolfssons Kakelugnsmakeri 1909-1927

August Rudolfsson som varit blockerad från arbete inom kakelindustrin kommer tillbaka till Örebro 1909. Då registrerar han ny firma under namnet M. Rudolfssons Kakelugnsmakeriaffär, som ägare och firmatecknare står hustrun Maria Rudolfsson. Från 1909 till slutet av 1920-talet fortsätter Rudolfsson att sälja och sätta kakelugnar i Örebroområdet. Företaget lever ett anonymt liv och omnämns nästan inte alls i varesig dagspress eller kakelugnsarbetareförbundet. Det finns heller inga uppgifter om några anställda eller medarbetare vid företaget. I samband med Marias död 1927 läggs kakelugnsmakeriet ner. Rudolfsson avlider i Stockholm den 4 juli 1929.

M. RUDOLFSSONS
KAKELUGNSMAKERIAFFÄR
Köpmang. 42 • REKOMMENDERAS • Rikstel. 1054

Små kakelugnsmakerier kring sekelskiftet 1900

När det gäller många av de mindre företagen finns nästan ingen information alls. Det går att hitta några i de företagsregister som finns på arkiven samt i de gamla adresskalendrarna. Ofta finns varken start eller slutdatum registrerade, ej heller platsen där företaget låg.

Karl Johan Svedströms Kakelugnsmakeri ca 1912-1915. Företagets fullständiga namn var K.J. Svedströms Kakelugnsmakeri och Diversehandel med tillstånd att driva kakelugnsmakeri och att sälja diverse varor av närliggande art. Ägaren Karl Johan Svedström föddes i Stockholm 1861 och tillbringade några år i Sala innan han kom till Örebro där han avled 1952. Verksamheten låg i stadsdelen Richardsberg.

Reuterdahls Kakelugnsmakeri ca 1880-1903. Reuterdahls Kakelugnsmakeri startas i Nora ca 1880 av Althea Katarina Reuterdahl (f. Stenström 1849) och hennes man byggmästare Frans Emil Reuterdahl f. 1861. När kakelugnsmakeriet går i konkurs i november 1884 läggs verksamheten ner. 15 år senare 1899, lämnar familjen Reuterdahl Nora och flyttar till Kyrkogårdsgatan i Örebro där startar ett nytt kakelugnsmakeri under samma namn som tidigare - Reuterdahls Kakelugnsmakeri. Firman läggs ner 1903. Notering hos fackförbundet gör gällande att Althea Reuterdahl smitit från en skuld på 21 kr. Frans Emil avlider 1928 och Althea 1932.

Ljungbergs Kakelugnsmakeriaffär 1910-1913. Amadeus Terén-Ljungberg föddes i Stockholm den 18 oktober 1884. När föräldrarna något år senare emigrerar till Amerika är det bara naturligt att Amadeus följer med. 1910 är han dock tillbaka i Sverige och bosatt på Skolgatan 14 i Örebro. Där startar han också ett kakelugnsmakeri. Han hade ingen egen tillverkning utan ägnade sig bara åt försäljning och sättning av kakelugnar från andra tillverkare. Av någon anledning lägger han ner sin verksamhet redan i mars 1913 och återvänder till Amerika.

Det vita huset till höger, bakom staketet, är Skolgatan 14. Där hade Amadeus Terén-Ljungberg sitt kakelugnsmakeri. Bilden tagen 1910, samma år som han flyttade in i huset. Bildkälla Örebro Stadsarkiv.

C.J. Grönqvist Kakelfabrik 1878-1879 Gruvfogden Carl Johan Grönqvist föddes i Sköllersta 1835. År 1878 köper han Johan Richard Dahlbergs kakelfabrik vid Alnängarna i Örebro och fortsätter dennes tillverkning av kakelugnar och enklare hushållsgods i keramik. Grönqvist var vid övertagandet av fabriken sjuklig och på grund av detta lades driften ner redan efter ett år. Det finns inget som tyder på att företaget skall ha övertagits av någon annan efter 1879. När Grönqvist dog 1922 var han bosatt på Kyrkogårdsgatan 22, en gata där många av Örebros kruk- och kakelugnsmakare huserat under flera århundraden.

Johannes Jonasson född i Angelstad Kronobergs län 1870 och **Jonas August Anders** född i Lännäs 1843 finns omnämnda som kakelugnsmakare i Örebro vid tiden kring sekelskiftet 1900. Både Johannes och Jonas var inskrivna vid Örebro Försörjningsanstalt och diagnostiserade som sinnessjuka.

Per Nymans Grosshandel & Porslinsmåleri 1892-1899

Per Robert Nyman, kringresande grosshandlare och direktör, född i Holmestad utanför Götene i Skaraborgs län den 6 augusti 1870, son till Carl Gustav Nyman och Matilda Sofia Sjöberg, från 1893 gift med Elin Katarina Sofia, f. Johansson i Hjo 1870. Nyman lämnade sin födelseort Holmestad 1891 och reste till Göteborg för studier på Handelsskolan. Han bosatte sig sedan på Lilla Klädpressareganan 4 och fick efter examen arbete som handelsresande på Firma Salomon & Wiliamsson.

1892 beger han sig till Örebro där han i Västra Hamnmagasinet startar sin grossistverksamhet, en verksamhet som några år senare blir till ett porslinsmåleri under ledning av Carl Fredrik Hartung. Avsikten med måleriet var att importera porslin i halvfabrikat från tyska Porzellan AG och Philipp Rosenthal, för att sedan dekorera det i Örebro.

Per Robert Nyman 1870-1947

I Örebro skulle porslinet förses med målad dekor med hjälp av ett 10-tal anställda målarinnor och därefter säljas till bosättningsaffärer runt om i landet. Trots att Per Robert Nyman drev sin verksamhet i Örebro, var han aldrig bosatt där. Han hade istället sin bostad i Agnetorp utanför Tidaholm, därifrån skötte han också all försäljning av företagets produkter. En av Nymans målarinnor i Örebro har hittats, det var Karolina Larsson, född i Rystad 1868, död i Stockholm 1929.

Hartung bodde i Örebro under den korta period företaget fungerade som porslinsmåleri och hade också ansvaret för driften där. I de flesta fall är föremålen från porslinsmåleriet i Örebro ostämplade, men då det hände användes stämpeln "P.R. Nyman Co Örebro". När verksamheten läggs ner och säljs 1898, flyttar både Nyman och Hartung till Lidköping. Där startar de "AB Per Nymans Handels och Porslinsmåleri". År 1911 grundar Nyman med hjälp av Hartung en modern porslinsfabrik med flera ugnar och startar produktion under namnet Lidköpings Porslinsfabrik.

Anställda vid Nyman & Co i Örebro

Kontoret hos Nyman & Co

1918 går Nyman in som delägare i Aktiebolaget Nya Terrakotta i Göteborg, senare namnändrad till Göteborgs Keramik. 1923 går Göteborgs Keramik i konkurs och samma år säljer Nyman AB Lidköpings Porslinsfabrik till dåvarande chefen för Arabia Porslinsfabrik C G Herlitz och hans kollega Ernst Wehtje. Efter konkursen i Göteborg 1923 och försäljningen av porslinsfabriken samma år, flyttar familjen Nyman till Jakob Westinsgatan 2 på Kungsholmen i Stockholm. Åren därefter är något dunkla. Nyman avlider i Alberta Canada den 8 april 1947 och gravsätts i Stockholm den 25 april samma år. Hustrun Elin Katarina Sofia avlider på Kungsholmen ett år senare, den 17 november 1948.

Värt att beakta: I en del källor kan man hitta namnet P.A. Nyman istället för P.R. Nyman och att detta namn skall ha koppling till porslinsmåleriet. Troligtvis är detta en felskrivning som gjorts vid något tillfälle, en felskrivning som sedan vandrat vidare i andra faktarutor. Förklaringen kan vara att den stämpel som användes på porslin målat i Örebro, ofta var suddig och av misstag kan ha utlästs som "P.A." istället för "P.R.". Det har inte gått att hitta något stöd för att namnet P.A. Nyman skall ha existerat i samband med verksamheten.

Örebro Glas & Porslinsmåleri, C. Holmqvist 1898-1901

Efter att Nyman sålt porslinsmåleriet i Örebro till Christina Holmqvist, ägarinna till ett glasmästeri på Klostersgatan 30-32 i Örebro, flyttades också f.d. Nymans porslinsmåleri till samma lokaler på Klostersgatan. Därefter fortsätter Christina driften under det nya namnet Örebro Glas & Porslinsmåleri. Verksamheten pågår fram till mitten av 1901 då företaget säljs till Emil Possecker.

Örebro Kakel & Porslinsmåleri, Emil Possecker 1901-1902

Disponent Emil Friedrich Possecker föddes i Tyskland den 25 april 1866. Han flyttade först till Lösen i Blekinge innan han 1901 fortsätter till Örebro där han samma år köper företaget efter Holmqvist och registrerar det som Örebro Kakel & Porslinsmåleri. Han bosätter sig på Bergsgatan 19 och förlägger måleri och kontor på Engelbrektskrogsgatan 38. Possecker visar sig vara en herre med ambitioner, redan i augusti 1901 beslutar han sig för att utvidga verksamheten och starta en Vägglattfabrik, en vid denna tid tämligen förbisedd tillverkning hos kakelfabrikerna.

Tillverkningen skall starta i liten skala och inledningsvis ska de endast tillverka kakelplattor för inläggning i möbler. Om allt går väl skall moderna tysktillverkade maskiner köpas in och tillverkningen efterhand utökas. Med rätt konstnärsledning skall de kunna konkurrera med de tyska och engelska tillverkarna är det tänkt. För att uppnå rätt konstnärlig nivå, tar han under inledningsåret hjälp av Norrköpingskonstnären och reklamtecknaren Birger Palme (1878-1928).

1902 meddelas att tillverkningen snart kommer att sättas igång. Han har bildat ett aktiebolag och köpt gården nr 22 på Bergsgatan i Örebro. Maskiner är beställda och framtiden ser lovande ut. 1903 byter Örebro Kakel- och Porslinsmåleri namn och blir istället AB Örebro Kakel och Vägglattfabrik. Tillverkningen pågår fram till 1907 då Possecker säljer sitt företag till A.T. Fagerström. Possecker lämnar därefter Örebro och flyttar till St. Mellby där han träffar sin blivande hustru Anna Charlotta Svanberg. Emil Possecker avlider i Blekinge 1923.

Örebro Kakel- & Porslinsmåleri

— 38 Engelbrektsgatan 38. —

Då jag innehaft framstående platser å de största keramiska fabriker, såväl utrikes som här i Sverige, är det mig möjligt att, med tillhjälp af förstklassiga arbetare inom samma bransch, rekommendera alla minå till det keramiska facket hörande arbeten.

Beställningar utföras prompt och billigt.

Emil Possecker.

En fabrik för vägglattor skall grundas i Örebro af fabrikör Emil Possecker, hvilken här drifver porslinsmåleri, samt artisten Birger Palme, hvilken sedan fjoråret här värvat såsom dekorationsmålare. Lokal för denna här i landet icke förut såsom specialtillverkning drifna industrigren har hyrts på norr i närheten af östra Sofiaparken och underhandlingar pågå om inköp af maskiner från tyska väerkstäder. Tillverkningen af vägglattor har hittills varit en tämligen förbisedd biaffär för kakelfabriker, och det säger sig själft att en specialisering under god konstnärsledning kan gifva denna industri sådan lyftning att konkurrens med engelska, franska och tyska tillverkningar blir möjlig. Den blifvande örebrofabriken anlägges föröfversvis i liten skala och skall vid sidan af den egentliga väerkamheten ägna sig åt tillverkning af plattor för inläggning i möbler, hvilka arbeten nu äro modärna.

Aktiebolaget vägglattfabriken i Örebro, hvilken bebådades i fjor, kommer nu att igångsättas af herr Emil Possecker, som här drifver kakel- och porslinsmåleri. För aktiebolagets räkning är gården nr 22 bärsgatan inköpt från Örebro enskilda bank och maskiner äro beställda. Denna tillverkning har varit endast en biaffär för några svenska kakelfabriker, hvarför behovet af vägglattor till största delen hittills fyllts genom införsel från Tyskland och England.

AB Oskar Hallberg / Hallbergs Bosättning Örebro 1871-1985

Oskar Hallbergs Grosshandel kring år 1900. Bildkälla: Örebro Stadsarkiv. Foto: Bernhard Hakeliev

Oskar Jansson Hallberg föddes i Tynninge utanför Kumla den 16 april 1850 och gifte sig med Stockholmsflickan Selma Albertina Bergman 1877. Tillsammans med vännen och kollegan Johan Andersson, född i Axberg 1843, startar han 1871 en grossistfirma på Köpmangatan 5 i Örebro. Firman som går under namnet **Andersson & Hallberg** ägnar sig främst åt försäljning av glas och porslin, det mesta inköpt från Svenska tillverkare.

År 1881 öppnar de en affär i anslutning till grosshandeln. Men bara ett år senare, den 8 juni 1882, hittas Johan Andersson liggande död på kontoret innanför firmans affärslokal. Han hade sedan början av 1860-talet lidit av fallandesot (epilepsi) som det hette på den tiden. Dödsfallet kom ändå som en överraskning då han under de senaste åren inte visat några symptom alls på att vara sjuklig.

Då kontorsdörren öppnades på morgonen den aktuella dagen hittades Johan Andersson liggande död på bädden med huvudet mot golvet. Under ett kraftigt epileptiskt anfall har ett blodkärl i hjärnan brutit och ändat hans liv. Andersson beskrevs som en ärlig och anspråkslös man, en man som var till stort stöd för sin mor och fattiga släktingar. Även om Anderssons tragiska död är ett hårt slag för Oskar, så fortsätter han den inslagna vägen och driver firman vidare, nu under namnet **Oskar Hallberg**.

Företaget blir en av de större återförsäljarna av servisporslin från Rörstrand, Gefle och Karlskrona. De hade dessutom försäljning av porslin från utländska fabriker men inte i samma omfattning. Distriktet sträckte sig från sydvästra delen av Sverige upp till Dalarna och de hade tre resande försäljare anställda. Firma Oskar Hallberg expanderar och 1897 flyttar de till större lokaler på Storgatan 23, samtidigt etablerar de också bosättningsaffärer i Karlskoga, Karlstad och Sundsvall.

Ett turbulent 1907

Under våren 1907 beslutar sig Oskar Hallberg för att ombilda företaget till Aktiebolag. Samma vår reser han och hustrun på inköpsresa till Tyskland. När paret den 26 april 1907 befinner sig i Berlin, avlider hustrun Selma Albertina. Hustruns död tar förmodligen hårt på Oskar som redan den 3 augusti samma år hittas död i sin sommarbostad i Adolfsberg strax söder om Örebro. Då hade bara tre månader förflutit sedan hustruns frånfalle.

Oskar Hallberg 1850-1907

Oskar Hallbergs dödsannons 1907

I samband med Oskars död läggs firman ner under en kortare period, men öppnar igen den 14 oktober 1907 under ledning av O. Israelsson. 1920 övertas företaget av Per Isaksson och Ernst Dahlqvist, de fortsätter verksamheten under namnet AB Oskar Hallberg fram till 1926, då byter de namn till Hallbergs Bosättning AB och flyttar till nya lokaler på Fredsgatan 11-13. Isaksson och Dahlqvist fortsätter tillsammans fram till 1931 då Per Isakssons söner Birger och Görän Isaksson övertar företaget, med Birger som ägare. Birger lämnar företaget efter en kort tid och Görän står då som ensam ägare till företaget.

1939 köper Thure Norlin verksamheten som då består av en grossistverksamhet och en butik, båda belägna på Fredsgatan 11-13. I början av 1950-talet börjar också Thures son Görän att arbeta i familjeföretaget och grossistverksamheten flyttas till nybyggda lokaler på Osmundgatan. Två av de anställda vid denna tid var Bertil och Lilian Gustafsson, föräldrar till författaren av denna skrift.

I början av sextioalet drabbas Thure av en hjärtinfarkt och trappar ned sitt arbete. Han avlider 1969. Görän Norlin har från 1964 börjat bygga en butikskedja under namnet Tre Glas genom att först köpa ärkerivalen Dahlstedts Bosättningsaffär på Drottninggatan i Örebro. Sedan förvärvade han bosättningsbutiker i Karlskoga, Karlstad och Trollhättan. Han etablerade också nya butiker i Husqvarna och Göteborg. Örebrobutikens grossiströrelse behåller hela tiden namnet Hallsbergs Bosättning.

1977 säljer Görän företaget till Dukakoncernen som också blir sista ägare till företaget. Alla butiker byter därefter namn till Duka. Grossiströrelsen säljs i början av 1980-talet till Bohlin & Sjökvist AB i Örebro och företaget läggs slutligen ned 1985, efter 106 års verksamhet. Antalet anställda pendlade mellan 20-35 personer genom åren. 1892 bestod styrelsen i Firma Oskar Hallberg av: Oskar Hallberg, L.E. Andersson, Julius Cederholm, August Hedin, Alfred Bergwall och Gustaf Gyllander.

Det speciella med Hallbergs företag var att porslinet som köptes in och såldes ofta var specialbeställt för Oskar Hallberg, i dessa fall var porslinet stämplat "AKTIEBOLAGET OSKAR HALLBERG" eller "AKT.BOLAG. OSKAR HALLBERG", ibland också med tillverkande fabriks stämpel. Påpekas bör, att det mesta av det servisporslin som såldes av AB Oskar Hallberg ändå gick under tillverkarens etikett.

Oskar Hallberg specialbeställde ofta sitt porslin från t.ex. Gefle, Rörstrand eller någon annan känd tillverkare. I dessa fall var ofta porslinet stämplat "AKTIEBOLAGET OSKAR HALLBERG ÖREBRO", ibland även med den tillverkande fabriks stämpel.

Glas, Porcelain, Lampor

— och —

Nickelvaror m. m.,

största och mest välsorterade lager från

→ Sveriges och Utlandets förnämsta fabriker

försäljas ovilkorligen billigast hos

OSKAR HALLBERG

← 23 Storgatan 23 * Örebro. →

Obs.! Återförsäljare erhålla **fullt** lika förmånliga försäljningsvilkor som vid direkt requisition från fabrikerna.

— RIKSTELEFON. —

A.T. Fagerström Kakelugnsmakeri 1901-1903

Alfred Teodor Fagerström, en tvivelaktig herre som nämns flera gånger i denna skrift, var kakelugnsmakare född i Frändefors 1864. Han flyttar till Örebro och anställs som arbetsledare vid J.E. Östberg & Co Kakelfabrik. Han stannar kvar hos Östbergs & Co fram till 1901 då han lämnar företaget för att starta eget Kakelugnsmakeri på Bergsgatan 22 i Örebro. Fagerströms tillverkning består endast av väggplattor samt att han åtar sig reparationer och renoveringar av gamla kakelugnar. 1903 tvingas Fagerström lägga ner sin fabrik då han dömts till sex månaders straffarbete för delaktighet i en stöldhärva vid AB Svenska Kakelfabriken. Efter tiden i fängelse får han anställning vid Örebro Kakelfabrik där han stannar till 1907. Han förekommer också med svårtat namn i samband med bildandet av Linde Kakelfabrik i Lindesberg. Se Linde Kakelfabrik.

Örebro Kakel- och Vägglattfabrik 1907-1915

År 1907 köper A.T. Fagerström Örebro Kakel och Vägglattfabrik av Emil Possecker. Han anställer 7 personer som tillverkar väggplattor och kakelugnar, dessutom utförs sättning, reparationer, renovering och underhåll av kakelugnar. Samma år som han startar sin tillverkning hamnar han i konflikt med fackförbundet ang. avtal för de anställda. Dispyten gör att han blockeras från att köpa nödvändig lera till sin produktion. Fagerström ger till slut med sig och skriver under avtalet, i annat fall hade han riskerat att få stänga sin verksamhet. Fagerström driver sitt företag fram till 1915 då det läggs ner. Därefter återfinns han på AB Svenska Kakelfabriken i Rickardsberg. Han avlider i Örebro 1935.

KAKELUGNSARBETEN,
pådömda vid bransyn, utföras.

Vid omsättningar och reparationer tillsläppas plattor gratis till ugnens beklädnad invändigt. Vid lagning i eldstäder användes lera, nästan lika med eldfast eller många procent hållbarare än vanlig rödlera. Gamla ugnar tagas i utbyte mot nya, om så önskas. För allt arbete garanteras, och utföres fortast möjligt till platsens billigaste priser av

Örebro Kakel- & Vägglattfabrik,
innehavare:
A. T. FAGERSTRÖM.

Rikstelefon 827.

Svensson & Karlsson 1909-1942

Som ett resultat av storstrejken 1909 bildas Kakelugnsmakerifirma Svensson & Karlsson. Firman bestod av kompanjonerna Nils Alfred Svensson född 1863 i Tving utanför Karlskrona, Petter Lönndahl född 1863 i Juanslycke också Karlskrona, samt Johan Alfred Karlsson född 1887 i Björskog utanför Kungsör. De hade utställningslokal på Engelbrektsgratan 48 och några portgångar bort på nr 19, låg lagret.

De tre kompanjonerna var utbildade kakelugnsättare och tillsammans började de sälja och sätta kakelugnar i hela Närke, speciellt i och kring Stora Mellösa ett par mil utanför Örebro. Eftersom de inte hade någon egen tillverkning var de tvungna att köpa in ugnarna från annat håll. Både Svensson och Lönndahl härstammade från orter i närheten av Karlskrona och det är troligtvis anledningen till att de redan från början valde att köpa sina ugnar från Kakelfabriks AB Karlskrona, ej att förväxla med Karlskrona Kakelfabrik som senare blev Karlskrona Porslinsfabrik..

Samarbetet med Karlskrona Kakelfabrik gjorde dem till också till generalagenter vilket resulterade i att hela järnvägsagnar med kakelugnar skickades till Firma Svensson & Karlsson i Örebro. Avtalet gick ut på att de delade på försäljningsintäkterna, Svensson & Karlsson stod för sättning, hantlangare och lokala transporter, medan Karlskrona stod för ugnar och transport mellan Karlskrona och Örebro.

En uppdragsgivare fick betala ca 250 kr för en normalstor kakelugn och till detta tillkom sättningskostnader på 50 kr. Flata och målade ugnar var dyrare och kostade över 300 kr, det fanns också tre olika kvaliteter att välja på. Kunderna hittades med hjälp av utställningar och broschyrer.

Firma Svensson & Karlsson hade sammanlagt 7 anställda. I slutet av 1930-talet minskar kundunderlaget och det blir svårare att få lönsamhet i verksamheten. Petter Lönndahl dör i hjärnblödning 1938, Svensson och Karlsson kämpar vidare fram till 1942 då företaget läggs ner. Johan Alfred Karlsson avlider 1945 och Nils Alfred Svensson 1948.

Kakelugnsmakerier i Örebro grundade 1920-1960

En del kakelugnsmakare startade verksamhet långt efter att kakelfabrikerna lagts ner. Alla sålde kakelugnar, men de flesta levde på att reparera och underhålla redan befintliga ugnar, ingen av dem hade egen tillverkning.

Gabriel Forsells Kakelugnsmakeri 1924 – 1948. Gabriel föddes i Gävle 1865 och flyttade till Örebro på 1910-talet, då gift med Anna Holmström. Han förekommer under flera olika titlar genom åren, som bl.a fabriksarbetare, verkmästare, modellör eller köpman. 1924 flyttar han till Nygatan 45 där han också startar sitt kakelugnsmakeri. I början av 1940-talet flyttar han till Oskarsvägen 10 där han finns fram till 1948. Gabriel avlider i Örebro 1955, hustrun Anna flera år tidigare 1941.

Paul Froms Kakelugnsmakeri 1926 – 1971. Paul Kasten From föddes i Stora Mellösa år 1900. Han flyttade till Örebro på 1920-talet och bosatte sig på Kasten Ottergatan 8 där han också hade sitt kakelugnsmakeri. Verksamheten pågår sedan i 45 år, han dör i sin verkstad 1971.

Victor Klings Kakelugnsmakeri 1927 – 1957. Företaget grundas 1927 och förläggs på Gustavsgatan 37. Olof Victor Kling föddes i Flen 1883 och flyttade till Örebro i början av 1920-talet, då gift med Hilma f. Karlsson 1889. Viktor driver verksamheten fram till sin död 1957. Hustrun avlider 1968.

Gustav Magnussons Kakelugnsmakeri 1922 – 1976.

Gustav Magnusson föddes i Grava Värmland 1854. Han lämnar Grava på 1870-talet och flyttar till Göteborg där han utbildar sig till kakelugnsmakare. Kring 1886-87 fortsätter han till Örebro för en kort anställning på Alsnäs Kakelfabrik, något år senare återfinns han på Östbergs Kakelfabrik. 1922 grundar han sitt eget Kakelugnsmakeri i stadsdelen Gullbergsdal Örebro (idag Rynninge) och fr.o.m. 1924 är också brodern Gottfrid delaktig i rörelsen. Tillsammans sätter och reparerar de kakelugnar i runt om i hela Örebroområdet. På våren 1935 dör Gustav och brodern Gottfrid tar då hjälp av sin son Edvin. De driver kakelugnsmakeriet gemensamt fram till 1951 då Gottfrid dör. Edvin fortsätter därefter ensam fram till sin död 1976.

Waldemar Magnusson, Gustavs andra son, föddes i Göteborg 1885 och får sin grundläggande utbildning av fadern. Han går under åren 1900-1905 som lärling vid AB Svenska Kakelfabriken i Örebro. Efter lärlingsperioden får han anställning vid AB Svenska Kakelfabriken och dess fortsättning under namnet AB Lerindustri. Vid dessa fabriker får han lära sig allt om formgivning och glasering. Han gör bl.a. ornament till kakelugnar samt några få bruks- och prydnadsföremål.

1919 lämnar han Örebro för flytt till faderns hemtrakter i Värmländska Grava och några år senare återfinns han i Kroppkärr Karlstad. Där träffar han Laura Augusta Kristina Nilsson f. 1892 med vilken han gifter sig 1923. Tillsammans med henne får han söner Nils Rune f. 1916 och Lars Gustaf f. 1922. Waldemar fortsätter som kakelugnsmakare i Värmland ända fram till sin död den 5 februari 1961. Sex år senare, 1967, avlider hustrun Laura Augusta Kristina.

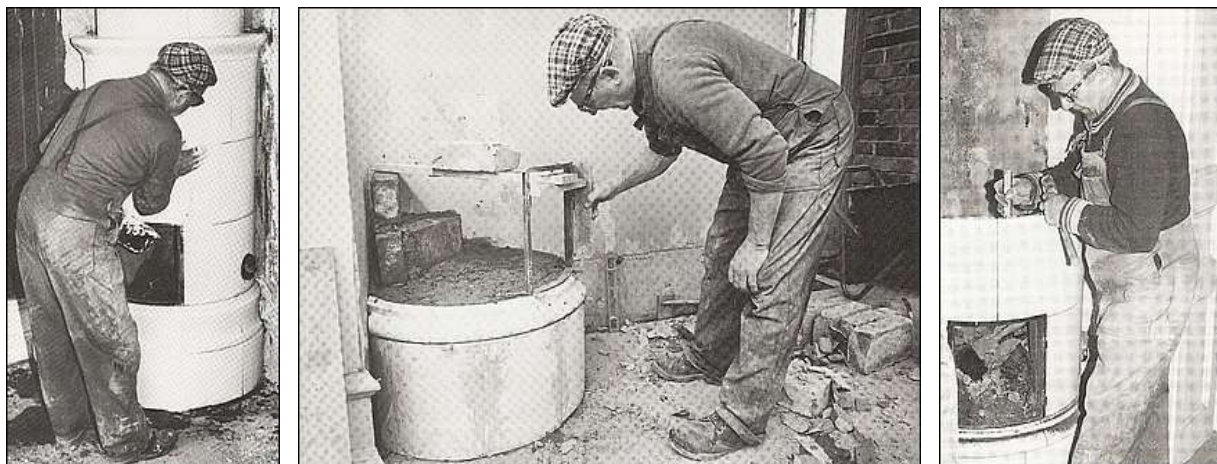
Bilden ovan visar Waldemar i arbete under sin tid i Värmland. Mer information om Waldemar Magnusson samt exempel på hur han signerade sina bruks- och prydnadsföremål finns under rubriken AB Lerindustri.

Oskar Anderssons Kakelugnsmakeri ca 1950 – 1972. Oskar Emanuel Andersson född i Gräve utanför Örebro 1893. Han startade sitt kakelugnsmakeri på Nygatan 46 i början av 1950-talet. Verksamheten pågick fram till 1972 då han avlider.

Rolf Thuressons Kakelugnsmakeri. Rolf Östen Thuresson, född i Örebro 1905 och son till kakelugnsmakaren Per Magnus Thuresson från Torsås. Rolfs kakelugnsmakeri låg på Klöverstigen 5 och verksamheten kan begränsas till 1960-talet. Rolf avlider på Tornfalksgatan i Örebro 1979.

Tore Lönndahl. Tore Alvar Eugen Lönndahl var son till den Petter Lönndahl som en gång arbetade på Örebro Kakelfabrik och Kakelugnsmakerifirma Svensson & Karlsson. Tore föddes i Örebro den 6 april 1908 och började arbeta som kakelugnsmakare 1924. I mitten av 1930-talet blev det brist på arbeten för kakelugnsmakarna i Örebro, Tore fick då arbete som murare.

Några år senare återgick Tore till kakelugnsmakaryrket och fortsatte i egen regi fram till 1940, då erbjöds han anställning vid SJ med uppgift att ta hand om alla kakelugnar utmed järnvägssträckan Mjölby - Krylbo - Svartå. Han stannade kvar hos SJ fram till sin pensionering 1968, därefter startade han återigen egen verksamhet som kakelugnsmakare med kontor och verkstad på Holmagatan 1 i Örebro. Tore var aktiv i sitt yrke ända fram till 1980-talets mitt. Han avled den 5 juni år 2000.

Tore Lönn Dahl 1982. En av de sista kakelugnsmakarna i Örebro av den gamla stammen.

Örebro Kakelfabrik 1874 – 1878

Namnet Örebro Kakelfabrik har använts två gånger under olika perioder och båda fabrikena grundades av Johan Richard Dahlberg född i Skänninge 1852. Den första fabriken uppfördes på Alnängsgatan och drevs perioden 1874-79, den andra på Hovstavägen 1896-1918.

Dahlberg var i grunden sämskmakare och aktiv sådan under hela sitt liv. 1874 köper han skräddarmästare G. Sellbergs gård på Alnängsgatan där han som komplement till sämskmeriet startar tillverkning av kakelugnar under namnet Örebro Kakelfabrik. Detta kommer att bli den första kakelfabriken av tre som Dahlberg aktivt är med och grundar.

1878 säljer Dahlberg fabriken till kakelugnsmakare K.J Grönqvist, men Grönqvist är sjuklig och tvingas därför sälja fabriken redan efter ett verksamhetsår. Det finns inget som pekar på att någon kakelugnstillverkning fortsatte på adressen därefter.

J.E. Östberg & Co Kakelfabrik 1879-1916

Familjen Östberg har sitt ursprung i Avesta men kommer närmast från Strängnäs där de på Stora Långgatan ägde och drev en kakelfabrik. 1878 lämnar de Strängnäs och flyttar till Örebro där de på auktion ropar in den så kallade Grilliska Gården med avsikt att på platsen uppföra en ny kakelfabrik.

Den nya fabriken tas i drift 1879 och går först går under namnet J.E. Östbergs Nya Kakelfabrik. Den drivs av ägaren Johan Emanuell Östberg med hjälp av Robert Leonard Östberg, Karl Vilhelm Stark samt vännen och kollegan Olof Gustaf Olsson. J.E Östbergs Nya Kakelfabrik skulle några år senare bli en av de större tillverkarna av kakel- och kakelugnar i Örebro.

Fabriken låg i hörnet Fredsgatan Alnängsgatan med adress Alnängsgatan 15, men efter att de byggt om fabriken 1880 så ändras adressen till Fredsgatan 33. Samma år, den 17 april 1880 och efter långvarig sjukdom, dör Johan Emanuell Östberg, endast 33 år gammal. Två år senare 1882, gifter Johan Emanuels änka Karolina Vilhelmina om sig med Karl Vilhelm Stark. Fabriken byter också namn efter grundarens fränfalle, från J.E. Östbergs Nya Kakelfabrik till J.E. Östberg & Co Kakelfabrik. (Anm. Fabriken har aldrig gått under namnet Alnängens Kakelfabrik vilket felaktigt anges i företagsregistret).

Till salu.

Örebro Kakelfabrik,

som i många år med fördel drivits och hvars tillverkning, i följd af tilltagande beställningar, år efter år ökats, utbjudes till försäljning under hand, i anseende till egarens sjuklighet. Fabriken har ett särdeles vackert läge vid Svartån i närheten af staden och är försedd med s. k. cylinderugnar samt ångmaschin. Bostaden, som omgifves af trädgård i modern stil, har fem rum och kök samt fyra vindrum. Derjemte finnes bryggerhus och bagarstuga.

Närmare upplysningar meddelas af och köpeaf tal uppgöres med notarien Aug. Nylén i Örebro.

Annonsen publicerades 1879.

När Kakelfabriken i Alsnäs läggs ner vid årsskiftet 1886-87 köper Östberg och Olsson upp hela deras kvarvarande lager. Det handlade om 300 nya kakelugnar, formar, verktyg och en hel del inventarier, allt till priset av 12.000 kr. 1888 lämnar Olsson företaget och flyttar till Hjo där han köper Källarmästare August Anderssons Kakelfabrik för 10.500 kr. Ägarna till Östbergs kakelfabrik består därefter av Robert Leonard Östberg och Karolina Östberg.

1902 var ett av fabriken bättrade år, de hade 41 anställda och tillverkade över 1000 kakelugnar. Anledningen till den stora volymen var samarbetet med Upsala Ekeby. Östbergs Kakelfabrik stod för en betydande del av Upsala Ekebys tillverkning vars marknad fanns i Örebro.

Vid denna tid arrenderades fabriken av fabrikör Nils Andersson, tidigare disponent vid den Åkerlindska Kakelfabriken i Stockholm och senare ägare till C.A. Petterssons kakelfabrik i samma stad. Andersson lärde sig yrket i Karlshamn innan han begav sig till Stockholm för arbete i de ovan nämnda kakelfabrikerna. Andersson avled 1910.

Den 26 april 1906 avlider Karolina Östberg i sockersjuka och i samband med hennes död säljs kakelfabriken till fabrikör Albert Bernhard för 60.000 kr. Robert Leonard Östberg blir kvar och Martin Ivar Andersson inflyttad från Skövde ansvarar för driften. Den 10 februari 1911 fyller Robert Leonard Östberg 67 år, dagen efter dör han.

De tidiga åren på 1900-talet skulle visa sig bli en riktig provotid för kakelindustrin. För Östbergska Kakelfabriken börjar det 1907 i samband med storstrejken. Måndagen den 8 maj går hela arbetsstyrkan ut i strejk och den väntade lockouten träder i kraft 22 maj. Fabriken står helt still under nästan 4 månader innan nytt avtal tecknas 26 augusti. När strejken är över kommer produktionen igång igen. På Östbergska kakelfabriken pågår driften i begränsad omfattning från september till december 1907, därefter tvingas de åter stänga. Nu handlar det inte om någon konflikt utan brist på arbete då efterfrågan på kakelugnar är näst intill obefintlig. Fabriken håller stängt under resten av den mörka årstiden och först i maj 1908 startas tillverkningen upp igen. Allt fungerar bra fram till slutet av 1913 då efterfrågan på kakelugnar har sjunkit till en nivå att det inte längre lönar sig att hålla driften igång.

Ägaren till Östbergska kakelfabriken Albert Bernhard, kastar in handduken i samband med krigsutbrottet 1914. Fabriken stängs och större delen av arbetsstyrkan sägs upp. Albert Bernhard lämnar kakelugnsverksamheten helt och säljer fabriken till Martin Ivar Andersson som kämpar vidare med kraftigt reducerad personalstyrka under namnet f.d. Östbergska Kakelfabriken. 1914 öppnar Martin Andersson en filial på Gefuregatan 41 i Stockholm i ett försök att ta sig in på huvudstadsmarknaden. Försöket ger inte önskat resultat och han tvingas lägga ner filialen redan 1915.

Östbergska Kakelfabriken går i konkurs 1916 och Martin Ivar Andersson flyttar till mindre lokaler på Fredsgatan 29. Där fortsätter han som återförsäljare av Upsala Ekebys produkter och med personalstyrkan reducerad till 7 personer. I fabriken gamla lokaler återfinns därefter Nordiska Fruktindustriolaget.

Ett människoöde i strejkens spår

I tidningarna finns många människoöden beskrivna under storstrejken 1907-08 och den svåra tiden därefter. Ett av dessa öden handlar om kakelugnsarbetare Jöns Petter Åkerlund, då anställd på Östbergs fabrik. Åkerlund föddes i Landskrona den 4 april 1843 och flyttade senare upp till Örebro för att börja arbeta på fabriken. När han förlorade sitt arbete kring juletid 1907 hamnade han i en djup depression och tvingades söka hjälp på Örebro Försörjningsinrättning. Där stannade han i nästan sex månader innan han slutligen gav upp.

Med en skarp rakkniv i handen traskade han ner till "Oset" som då var en avsides hage intill Svartån. Där skar han först upp pulsådern på sin högra arm, innan han med ett djup snitt skar halsen av sig. Han hittades död med rakkniven vid sin sida på lördagsmorgonen den 13 juni 1908. Åkerlund var ogift. Två år senare, 1910, hittades kakelugnsarbetaren Axel Ljunggren sittande död på golvet i samma fabrik. Han hade då en snara kring sin hals. Orsaken till Axels självmord kunde aldrig klarläggas.

Personer vid J.E Östberg & Co Kakelfabrik:

- Ägare/Styrelse:** Johan Emanuell Östberg, Robert Leonard Östberg, Karolina Östberg, O.G. Olsson, Albert Bernhard, Karl Vilhelm Stark och Martin I Andersson.
- Disponent:** Olof Berrholts
- Försäljare:** C.G. Larsson
- Arbetsledare:** J.E. Östberg, Nils och Martin I Andersson samt A.T. Fagerström
- Sättare:** A.T. Fagerström, Olof Bergkvist Jönsson och Karl Fredrik Dahlberg.
- Övrig personal:** Nils Andersson, Karl August Bengtsson, Johan Eriksson, Olof Lindkvist, Axel Ljunggren, Gustaf Magnusson, Karl Henning Winblad, Jöns Petter Åkerlund, Johanna Östberg, Emil Östberg, Sixten Östberg m.fl. Johanna Östberg var anställd som kakelmålarinna och Emil Östberg som lärling fram till fabriakens nedläggning 1925, därefter flyttar Emil till Ämmeberg där han grundar Emil Östbergs Kakelugnsmakeri..

J.E. Östberg & Co Kakelfabrik i full drift på på 1880-talet. Bild: Örebro Stadsarkiv

På 1960-talet ligger Östbergska Kakelfabriken öde. Bild: Örebro Stadsarkiv

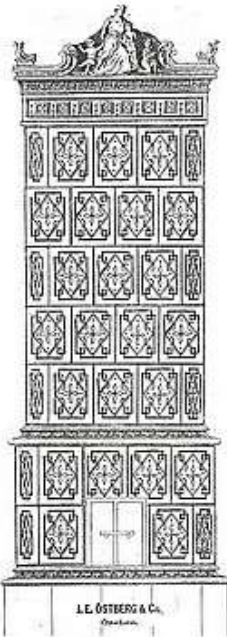
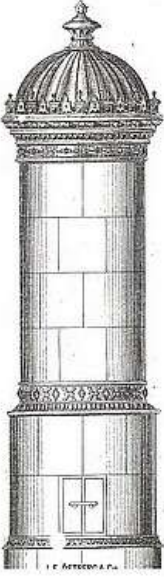
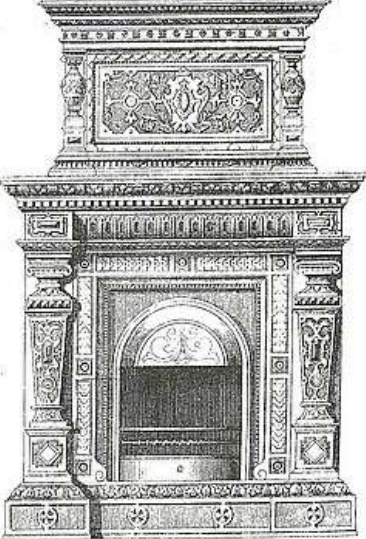
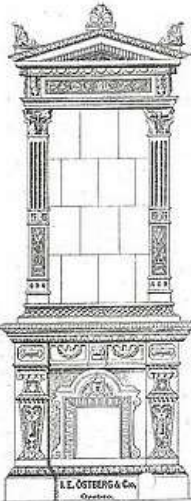
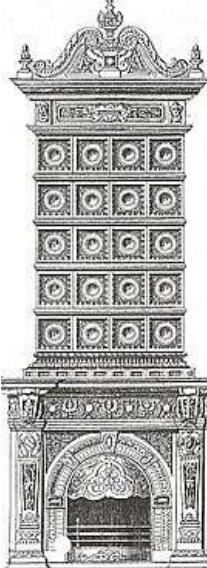
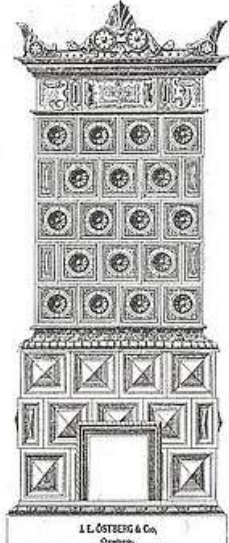
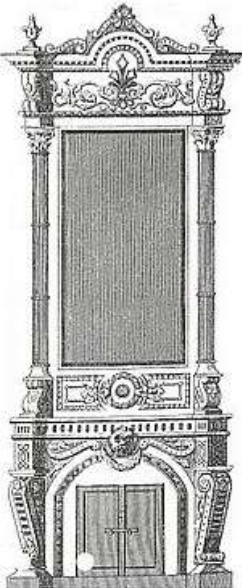
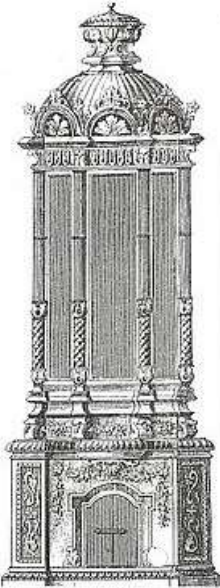

På 1970-talet startar förfallet. Kakelfabriken i väntan på rivning. Bild: Örebro Stadsarkiv

Sagan är slut. Byggnaderna efter Östberg'ska Kakelfabriken rivs. Bild: Örebro Stadsarkiv

Kakelugnar från Östbergs Kakelfabrik

Martin I Andersson Kakelugnsmakeri 1916-1925

Martin I Andersson flyttade verksamheten till hörnet Fredsgatan 29. Huset som skymtar längst ner i bild är f.d. Östberg'ska Kakelfabriken.

I samband med flytten till mindre lokaler 1916, byter företaget namn till Firma Martin I Anderssons Kakelugnsmakeri. De fortsätter som återförsäljare av Upsala Ekebys lergods och kakelugnar fram till 1919, då all försäljning övertas av G. Östberg's Kakelugnsaffär. Martin I Anderssons företag ägnar sig fortsättningsvis bara åt sättning och reparationer av kakelugnar. Företaget läggs ner 1925 och Martin I Andersson börjar istället att arbeta för SJ. Där ansvarar han för service och underhåll av SJ:s alla kakelugnar placerade i järnvägsstationer runt om i länet.

I och med att Östberg'ska Kakelfabriken och deras efterträdare Martin I Andersson lagt ner tillverkningen, står Upsala Ekeby helt utan partner i Örebro. De hade visserligen några av sina återförsäljare kvar men ingen tillverkare. Upsala Ekeby löser problemet genom att starta en egen fabrik i Örebro - AB Örebro Fajansfabrik.

F. d. Östberg'ska Kakelfabriken (Firma Martin I. Andersson)
Kontor Fredsgatan 29 a - Lager Trädgårdsgatan 1, Tel. 347

Gerhard Östberg Kakelugnsaffär 1919-1950

Gerhard Melker Östberg föddes i Kila Värmland 1879 och var den sista kakelugnsmakaren i släkten Östberg. 1919 öppnar han sin kakelugnsaffär på Sturegatan 6 och övertar också uppdraget som återförsäljare av Upsala Ekebys kakelugnar och övriga sortiment från Martin I Andersson. Gerhard var även anställd vid AB Lerindustri under samma period och arbetade då, av naturliga skäl, även som återförsäljare av deras kakelugnar. Allt arbete i samband med sättning av ugnarna som såldes genom Gerhard Östberg stod Martin Andersson för. Östberg's butik fanns kvar med verksamhet till ca 1950. Han avlider i sitt hem den 3 oktober 1964.

Karlbergs Kakelfabrik 1894-1898

År 1894 fanns endast en kakelfabrik av betydelse i Örebro och det var J.E. Östberg & Co Kakelfabrik. När så bröderna Per Josef Dahlberg och Johan Richard Dahlberg ursprungligen från Skänninge, startar tillverkning under namnet **Örebro Nya Kakelfabrik** läggs grunden till den fortsatta utvecklingen inom kakelindustrin i Örebro. Fabriken byggs på fastigheten Karlberg vid Långbrogatan i Rickardsberg 1893 och tillverkningen kommer igång 1894. Fabriken bytte namn flera gånger under de två inledande åren, först till **Per Dahlbergs Kakel och Stenkärtsfabrik**, sedan till **P.J. Dahlberg & Co Kakelfabrik**.

Bröderna Dahlbergs tillverkning bestod av kakelugnar och enklare hushållsgods i lera, samt att utföra allehanda reparationsarbeten på äldre ugnar. Av någon anledning väljer Johan Dahlberg att lämna fabriken 1895, han bygger istället en helt ny fabrik på Hovstavägen och registrerar den först under namnet Rörstrands Kakelfabrik. Men, förmodligen på grund av påtryckningar från Rörstrand i Stockholm, ändras namnet till Örebro Kakelfabrik. Per Dahlberg, som gick i lära hos kakelugnsmakaren Karl Axel Vilhelm Andersson i Linköping och arbetade en tid i Uppsala innan han kom till Örebro, stannar kvar i Karlberg och fortsätter driften av den gamla fabriken, nu under namnet **Karlbergs Kakelfabrik**. Endast namnet på en av de anställda vid Karlbergsfabriken har hittats, det var kakelugnsmakaren Karl Johan Andersson.

1898 uppvaktas Per Dahlberg av Nils Gabriel Djurklou och några andra betydelsefulla herrar i Örebro, de vill köpa kakelfabriken. Dahlberg accepterar då han förutom god betalning även erbjuds att stanna kvar vid fabriken med hög befattning. De nya ägarna byter namn på fabriken till Örebro Kakel och Stenkärtsfabrik och genom senare namn och ägarbyten blir fabriken också till AB Svenska Kakelfabriken, AB Lerindustri, AB Opportunita och till slut AB Örebro Fajansfabrik. Per Dahlberg är kvar vid fabriken fram till 1925 och hans namn finns noterat med aktning genom hela perioden. Han avlider i Örebro 1946.

Vid fabriken tillverkades blomkrukor, baljor, mjölkfat, syltkrukor och även sparbössor. Nästan samtliga vid fabriken tillverkade föremål har vit glasyr på insidan.

OBS.! Herrar Byggmästare och Egendomsägare. OBS.!

Kakelugnar.

Kakelfabriken Karlberg, Örebro, tillverkar och försäljer vitglaserade Kakelugnar af finaste Upsalalera, såväl enkla som finare, uti nya, vackra och moderna mönster. Praktugnar i färger och guld, på särskild beställning. Fabrikens tillverkningar äro af fackmän erkända vara af bästa möjliga beskaffenhet, och priserna, i förhållande till godset, ytterst billiga.

Fabriken rekommenderar sig i ärade kunders benägna åtanka.

Profver finnas till påseende, och order upptagas äfven på Örebro Juridiska Byrå. Rikstelefon, tills vidare, Örebro Juridiska Byrå, Örebro.

Örebro & Karlberg i maj 1895.

Per Dahlberg.

Örebro Kakelfabrik 1896-1925

Örebro Kakelfabrik på fastigheten "Rörstrand" Bildkälla: Sällskapet gamla Örebro Foto: Axel Barr

1895 bygger Johan Richard Dahlberg Örebro Kakelfabrik på fastigheten Rörstrand vid Hovstavägen. Han döper fabriken till Rörstrands Kakelfabrik, men när fabriken står klar för drift 1896 ändras namnet till Örebro Kakelfabrik. Tillverkningen bestod av kakel och kakelugnar samt enklare nytto och hushållsgods.

Med stor sannolikhet var det protester från Rörstrand i Stockholm som avgjorde namnbytet. Annonsen t.h. publicerades 1895 och visar att fabriken gick under namnet "Rörstrands Kakelfabrik" i inledningsskedet.

Kakel- och Sims-formare
erhålla goda konditioner vid Rörstrands Kakel-
fabrik, Norrtull, Örebro. J. R. Dahlberg.

Efter bara ett års drift så erbjuds Dahlberg 24.500 kr för fabriken. Spekulanterna var ett nybildat konsortium bestående av Axel Edvard Evensén och Frans Mauritz Hultgren. Dahlberg accepterar erbjudandet och säljer fabriken, därefter lämnar han yrket som kakelugnsmakare för gott.

Dahlberg är sedan tidigare utbildad sämskmakare och efter att ha sålt kakelfabriken återgår han till detta yrke. 1904 begärs han i konkurs då han lyckats samla på sig skulder till ett värde av 7.552 kr. Efter konkursen återfinns Dahlberg i Stockholm där han benämns som "Arbetskarl". Han återvänder dock till Örebro där han avlider 1925. Konsortiet som köpt kakelfabriken fortsätter att tillverka kakel, kakelugnar och spisplattor. Fabriken blir snabbt känd och kallas allmänt för "Rörstrand" eller "Evenséns".

Från början var Evensén och Hultgren ensamma ägare till fabriken, men från 1897 får de god hjälp av Adolf Fredrik Bergman. Bergman arbetade som kakelugnsmakare och hade egen verksamhet under namnet A.F. Bergmans Kakelugnsmakeri åren 1891-97. Bergmans period vid Örebro Kakelfabrik blir dock kortvarig, 1898 lämnar han fabriken för att ett par år senare grunda Örebro Kakelsättarbolag tillsammans med några andra kakelugnsmakare, Hultgren väljer att stanna kvar till år 1900.

Från 1901 driver Evensén fabriken tillsammans med Frans Oskar Laurell och den 20 maj 1903 köper de gården Nr 45 på Storgatan i Örebro, dessutom köper Evensén 1913 gården Nr 18 på Rådmansgatan samt tomt Nr 7 på Villagatan. Syftet med dessa köp är okänt.

Branden 1902

1902 drabbas fabriken av en allvarlig brand. Elden antogs ha uppkommit då en gnista från övre ugnen fallit ner intill skorstenen och antänt träverket i golvet mellan våningarna. Den arbetare som skulle hålla vakt var tillfälligt ute på gården när han upptäckte att taket på fabriken stod i låga. Brandkåren alarmerades och var tidigt på plats, men yvännär saknades vatten på platsen och värdefull tid gick till spillo. I all hast lyckades de ordna transporter av vatten från svartån och snart var de igång med släckningsarbetet.

Efter ca 2 timmars intensivt arbete hade de lyckats begränsa elden till huvudbyggnadens vindsvåning och den utbyggnad där ugnen stod. Skadorna blev ändå omfattande, hela utbyggnadens tak hade rämnat och på våningen under hade allt kakel förstörts av det vatten som användes vid släckningsarbetet. Huvudbyggnadens övervåning var också svårt skadad även om takbjälkarna fortfarande fanns kvar och orkade hålla taket på plats. Väggarna var däremot byggda av tegel och klarade sig bra.

1903 kommer A.T. Fagerström till fabriken efter att ha avtjänat ett straff för stöld hos AB Svenska Kakelfabriken. Evensén, Fagerström och Laurell har en bra period tillsammans. 1907 blir ett av de bättre åren i fabriken historia trots storstrejken, de tillverkar drygt 700 kakelugnar det året till ett sammanlagt värde av 21.000 kr.

Under 1900-talets början installerades värmeledningar i staden, något som vi idag skulle kalla "fjärrvärme" och detta slog naturligtvis hårt mot kakelindustrin. I motsats till det goda året 1907 kom 1909 att bli det omvända. Förutom det faktum att värmeledningarna gjorde kakelugnen överflödig, var det också stor brist på råmaterial. Vid Örebro Kakelfabrik drogs arbetstiden ner 1909, från 12 till 9,5 timmar per dag. När den mörkare årstiden närmade sig tilläts endast arbete i dagsljus.

ÖREBRO

KAKELFABRIK

NORRTULL - ÖREBRO

Rekommenderar sina tillverkningar af
Hvitglacerade, Tonfärgade och
Emaljmalade

Kakelugnar, Praktugnar, Spiskakel
:: samt Väggbeklädnadsplattor ::

Verkställer uppsättning af nya samt
omsättning och reparation af gamla
kakelugnar

Ständigt lager af Planstenar o. Kakelugnssmidan

Allt till platsens billigaste priser Rikstel. 13

De ändrar sina liv

Efter det goda året 1907 lämnar Fagerström Örebro Kakelfabrik. Han köper AB Örebro Kakel- och Vägglattfabrik av Emil Possecker och fortsätter som egen företagare. Frans Oskar Laurell lämnar Evensén och Örebro Kakelfabrik 1908 och beger sig till Falköping. Där bygger han en helt ny kakelfabrik och har stora planer för framtiden. Emellertid uppstår problem och notisen den 25 februari 1909 lyder: "*Kakelfabrikören F.O. Laurell från Örebro anträffades igår hängande död i sin nyanlagda fabrik i Falköping-Ranten. Laurell har en tid visat sig grubblande*".

En annan anställd vid företaget var kakelugnsmakare Anders Gustaf Bergstrand, född på Värmdö 1856. Han hade under en treårsperiod lyckats utvecklat en roterande motor och i slutet av år 1900 ansåg han sin uppfinning vara klar. Han reste till Stockholm och lämnade in den till en maskinagentur för att få hjälp med patentering. En tid senare fick han meddelande om att han inkommit för sent med sin uppfinning, då samma maskinagentur i Stockholm sökt patent på en "liknande" motor. Han reste omedelbart tillbaka till Stockholm för att protestera mot vad han ansåg vara en stöld av uppfinningen, men lyckas inte påverka beslutet. Djupt deprimerad reser han hem, han packar sina tillhörigheter, tar med sig familjen och lämnar Örebro, ny adress blir Robertsvik. I ett förtvivlat tillstånd i mitten av april 1901 tar han sitt liv "*genom att afskära sig halspulsådroma*". Han efterlämnade hustru och barn.

Per Peter Olsson Lönndahl

Även om informationen är knapphändig vad gäller Örebro Kakelfabriks personal, så finns det en person som sticker ut lite extra. Det är Per Peter Olsson Lönndahl, kakelugnsmakaren från Småland. Han föddes i Juanslycke utanför Karlskrona den 25 mars 1863 och fick sin utbildning och gesällbrev hos TH Sandbäck i Kalmar 1885. I samband med utbildningen antar han också namnet Lönndahl. Han gifter sig senare med Nyköpingsflickan Anna Lovisa (f. Runnqvist) 1887.

Paret flyttar därefter runt i syd- och Mellansverige där Per arbetar vid olika fabriker. Till slut hamnar de i Örebro och Per får anställning hos Axel Edvard Evensén vid Örebro Kakelfabrik. 1908 föds sonen Tore, det sista av parets 11 barn, året efter lämnar Per sin anställning vid Örebro Kakelfabrik. Han blir istället en av de tre initiativtagarna till Kakelugnsfirma Svensson & Karlsson. Per Lönndahl avlider i hjärnblödning 1938 och sonen Tore startar senare ett eget kakelugnsmakeri i Örebro.

Per Lönndahl utbildade sig hos TH Sandbäck i Kalmar där han också fick sitt Gesällbrev i december 1885. Här nedan återges Gesällbrevets text i sin helhet.

Fabriks- och Hantverksföreningen uti Sjö- och Stapelstaden Kalmar gör veterligt:

Hos föreningen har ynglingen Pehr Olsson Lönndahl anmält sig för erhållande av gesällbrev i kakelugnsmakareyrket och i sådant ändamål företett behöriga intyg därom, att han, vilken är född den 25 mars 1863, och lärt yrket hos kakelugnsmakare A Th Sandbäck under en tid av 3 år och därunder förvärvat nöjaktig kunskap och färdighet och har han företett gesällprov som av i Föreningen blivit mottaget och godkänt. På grund härav varder bemälda Peter Olsson Lönndahl härmed uti föreningen förklarad för Gesäll i Kakelugnsmakareyrket och berättigad att emot redligt uppfyllande av sina plikter åtnjuta alla de förmåner honom i sådan egenskap tillkommer, för vilket härmed till bevis meddelas. Kalmar den 9 december 1885.

Axel Edvard Evensén gick som lärling hos Erik Larsson i Alsnäs innan han startade sin egen kakelfabrik. Han var högt aktad för sin duglighet och arbetsvilja och hade flera kommunala uppdrag. Han var bl.a. ledamot i Örebro Stadsfullmäktige 1908-1919 och satt i stadsfullmäktiges valnämnd, dessutom var han ledamot av drätselkammarens andra avdelning. Han satt i styrelsen för AB Smålägenheter i Örebro, taxeringsnämnden och fattigvårdsstyrelsen, dessutom var han inröstad kandidat nummer tio på listan till Landstingsvalet 1919.

A.E. Evensén 1864-1937

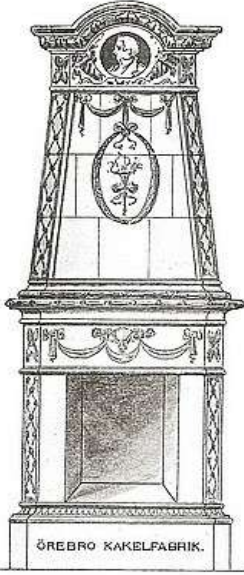
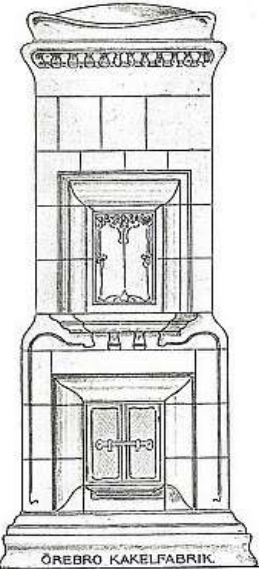
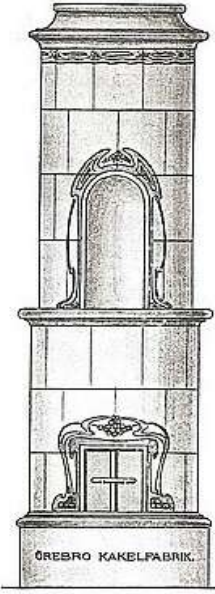
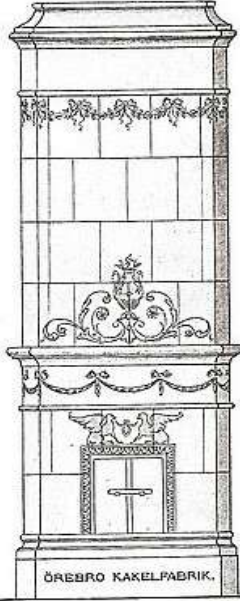
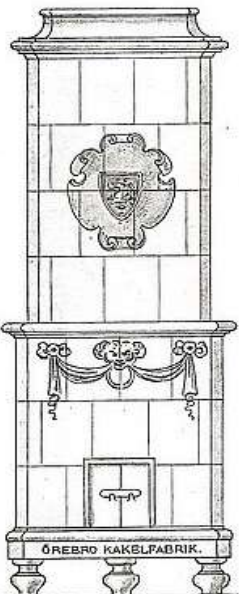
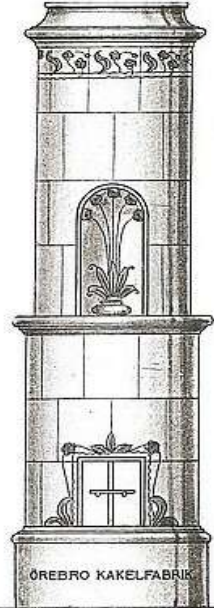
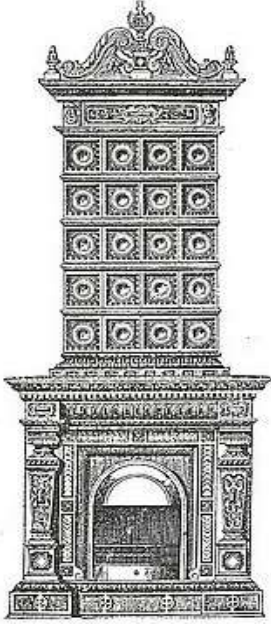
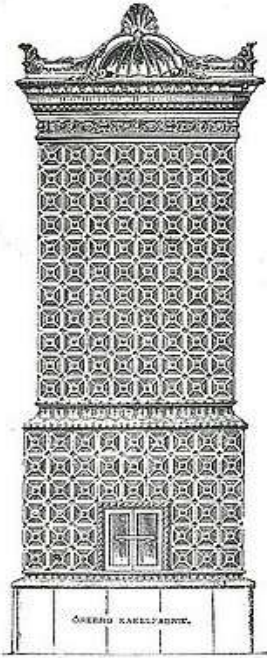
Han ägde Örebro Kakelfabrik tillsammans med Frans Mauritz Hultgren perioden 1896-1900, Adolf Fredrik Bergman 1897-98, Frans Oskar Laurell 1901-1908 samt A.T. Fagerström 1903-07. Han var delägare i Örebro Sättarbolag tillsammans med Erik Andersson och ägde flera fastigheter i Örebro. Axel Edvard Evensén avlider i sin bostad på Akensgatan 7 i Örebro den 7 april 1937.

Örebro Kakelfabrik hade mellan 12 och 18 personer anställda under fabriken mest framgångsrika år, men när försäljningen av kakelugnar kraftigt minskade under krigsåren beslutades att tillverkningen skulle läggas ner. Från slutet av 1918 och hela våren 1919 står fabriken öde, men Evensén har ingalunda givit upp. Den 27 maj 1919 lämnar han in anmälan om att starta ny verksamhet. Han registrerar om företaget under samma namn, Örebro Kakelfabrik och inleder ett samarbete med ägaren till Örebro Kockärlsfabrik, herr Gavelli.

Gavelli flyttar då sin tillverkning av kokkärl från Karlslundsgatan till Evenséns fastighet Rörstrand. Under epoken 1919-25 tillverkas inga kakelugnar vid fabriken, nu handlar det bara om kokkärl och hushållsgods i aluminium. Evensén står som ägare av fastigheten och det är troligtvis hans enda roll vad gäller kokkärlsfabriken. 1925 är det slut, Evensén säljer fastigheten och kokkärlstillverkningen tvingas flytta till Hovsta strax norr om Örebro. Där fortsätter de tillverkningen fram till 1949 under namnet Hovsta Kockärlsfabrik, därefter läggs företaget ner.

Kakelugnar från Örebro Kakelfabrik

Andra verksamheter i fastigheten Rörstrand

Perioden 1919-1925 användes fabrikslokalerna för tillverkning av hushållsgods och kokkärl. Då Evensén 1925 säljer fastigheten "Rörstrand", flyttar kokkärlsfabriken ut och fabriken byggs om och anpassas för andra verksamheter. I en del av byggnaden förlägger Hilda Muhr & Son en Kött och Charkaffär, en filial till den charkfabrik de har på Nygatan 26.

I en annan del hittar vi Hildur Larssons Bageri med tillhörande mjölkaffär samt Café Rörstrand som ägdes av Gunnar Larsson och kom att bli ett uppskattat idrottscafé. På innergården förläggs Rörstrands Tvätteri. Dessutom fanns några mindre utrymmen som görs om till klubblokaler. Knappfabriken Revolt fanns också i Rörstrand, men det är oklart om företaget flyttar in i samband med ombyggnationen 1925, eller om de fanns där redan tidigare. Den gamla kakelfabriken rivs kring 1950 och på platsen byggs istället bostäder.

Hembagereri och Mjölkkaffär

öppnas tisdagen den 20 oktober i

Norr RÖRSTRAND Norr

Mitt bemödande skall bli att tillhandahålla bästa kvalitet i varor i förening med lägsta priser.

Beställningar å tårter och småbröd mottagas tacksamt, likaså hemsändningar.

Rt. 2712.Vördsamt HILDUR LARSSON.
(17574)

Nerikes Allehanda 1925, öppnandet av Hildur Larssons Hembageri och Mjölkkaffär.

Café Rörstrand, ett uppskattat idrottscafé i den nedlagda kakelfabriken byggnad på 1930-talet. På bilden syns bl.a. servitrisen Britta i vit kofta. Bild: Örebro Stadsarkiv.

Örebro Kakel och Stenkärlsfabrik (er) 1898-1901

Hovrättsmanen Nils Gabriel Djurklou, grosshandlare L.E. Andersson samt fabrikör C.L. Råhlén köper Karlbergs Kakelfabrik av P.J. Dahlberg 1898. Fabrikens nya namn blir Örebro Kakel och Stenkärlsfabrik. De fortsätter tillverka kakel, kakelugnar och spisplattor enligt Karlbergs modeller, dessutom tillverkas kakelplattor till möbler, samt nytto- och hushållsgods med s.k. Norsk glasyr. Priserna på kakelugnar varierade, en billig vit kostade 150 kr medan den mest exklusiva emaljmalade ugnen kunde kosta upp till 525 kr, en enkel spis kostade under hundralappen. År 1901 ställer Örebro Kakel och Stenkärlsfabrik in betalningarna och företaget försätts i konkurs, bankmannen I Byström och grosshandlare J Persson utses till likvidatorer.

Konkursboet säljs till en grupp herrar i Stockholm som återupptar driften i Örebro under namnet AB Svenska Kakelfabriken. Vid likvidationen hade företaget 42 personer anställda av vilka flertalet stannar kvar under det nya namnet AB Svenska Kakelfabriken.

Karl Wallentin Jönsson föddes i Torekov den 14 februari 1882 och var son till sjöman Emanuel Jönsson och Johanna Johansdotter. Jönsson kommer till Örebro i mitten av 1890-talet och får arbete på Kakelfabriken. Han kan ev. ha börjat redan då fabriken ägdes av P.J. Dahlberg och gick under namnet Karlbergs Kakelfabrik. 1901 när Örebro- Kakel och Stenkärlsfabrik går i konkurs, lämnar Jönsson Örebro och återvänder till sina hemtrakter. Han gifte sig med Beata Petronella Johansson i december 1912 och arbetade därefter som jordbrukare. Han avled i Torekov den 7 september 1967.

Karl Wallentin Jönsson

Nils Gabriel Djurklou

Nils Gabriel Djurklou, född i Sörby Norrbyås utanför Örebro 16 januari 1829, son till Örebro Hushållningssällskaps ordförande Kapten Gabriel Djurklou. Gift från 1863 med Hedvig Natalia von Henning och tillsammans fick paret fyra söner och två döttrar.

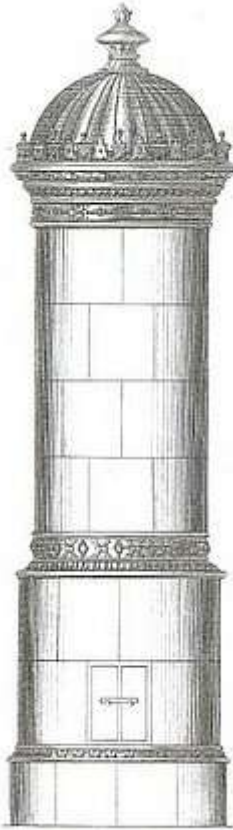
Han tog kansliexamen i Uppsala 1854 därefter en kort vistelse som "extra ordinarie amanuens" vid riksarkivet i Stockholm. Han flyttade hem till Sörby 1856 och stiftar där rörelsen Nerikes Folkspråk. Han skrev flera böcker under perioden 1856-1883 med anknytning till språk och språkforskning. Perioden 1865-71 gjorde han arkeologiska forskningsresor i Värmland, Västergötland och Småland.

1862 invaldes han som korresponderande ledamot till "Vitterhets, Historie och Antikvitetsakademien" och 1872 antogs han som fullvärdig ledamot i akademien. 1883 blev han antagen som vice ordförande i Örebro Läns Hushållningssällskap där han senare blev vald till ordförande (1894-1899).

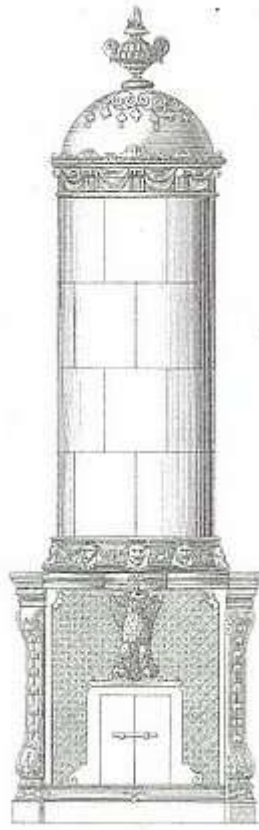
1893 utsedd till ordförande för Riksbankens Örebroavdelning, han var innehavare av Örebro Juridiska Byrå och ofta anlita som medlare och förlikningsman vid arbetarkonflikter. 1898-1901 var han delägare och styrelseledamot i AB Örebro Kakel och Stenkärlsfabrik. Nils Gabriel Djurklou avlider kl. 00.20 natten till 31 mars 1904.

K. 7

K. 8

K. 9

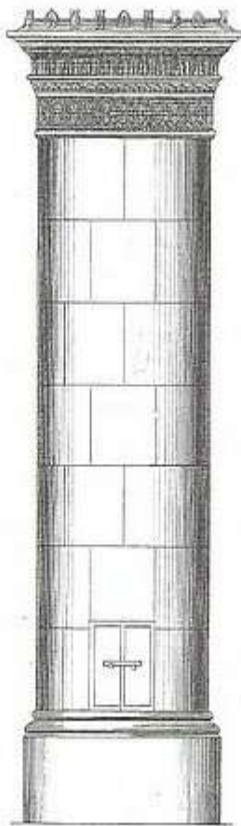

Aktiebolaget Örebro Kakel- och Stenkarlsfabrik, Örebro.

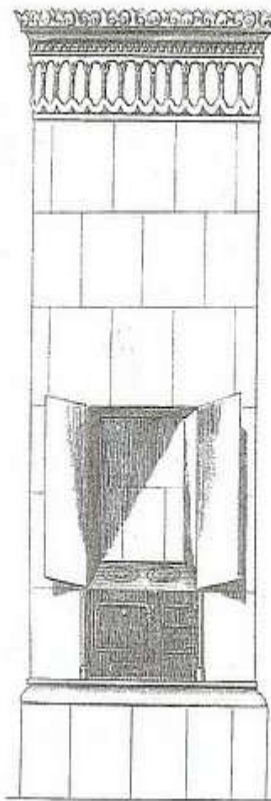
Aktiebolaget Örebro Kakel- och Stenkarlsfabrik, Örebro.

Aktiebolaget Örebro Kakel- och Stenkarlsfabrik, Örebro.

K. 11

K. 12

K. 14

Aktiebolaget Örebro Kakel- och Stenkarlsfabrik, Örebro.

Aktiebolaget Örebro Kakel- och Stenkarlsfabrik, Örebro.

Aktiebolaget Örebro Kakel- och Stenkarlsfabrik, Örebro.

AB Svenska Kakelfabriken 1901-1919

AB Svenska Kakelfabriken, eller "Svenskan" som fabriken kallades i folkmun, grundades i Stockholm sommaren 1901 i och med köpet av det då konkursdrabbade Örebro Kakel- och Stenkärlsfabrik.

Fabrikens huvudkontor förlades i godsägare John Wilhelm Elis Waldéns privata bostad på Västra Trädgårdsgatan 7 i Stockholm och som ägare till fabriken stod C.A. Wallén, Richard Wallders, A.G. Åhrberg, K.J. Svedström och G. Wennerholm. Under åren 1901 - 1904 ingick även ingenjör Magnus Dahlander i styrelsen.

1901 köper de konkursboet efter Örebro Kakel- och Stenkärlsfabrik i Rickardsberg Örebro och fortsätter driften där under namnet AB Svenska Kakelfabriken. Walldén och Wallders placeras i Örebro medan de andra sitter kvar på huvudkontoret i Stockholm.

Inledningsvis produceras bara kakel- och kakelugnar och mycket tyder på att AB Svenska Kakelfabriken fortsatte enl. samma modellprogram som använts vid Örebro Kakel- och Stenkärlsfabriker. De erbjuder sig också att utföra reparations- och underhållsarbeten på gamla kakelugnar. Leran som användes kom i trätunnor på järnvägsvagnar. Den hämtades från Uppsalas lertäkter då den lera som fanns i Örebroområdet inte var av bästa kvalitet.

1917 när världskriget går in i sitt slutskede, utökas fabriken sortiment. De båda formgivarna Konrad Reinhold Nilsson, född i Karlskrona den 12 november 1877 och Erik Axel Hallberg, född i Örebro den 21 september 1861 anställs för tillverkning av konstgods. Dessutom startas tillverkning av väggplattor, stengodsprodukter och lerkärl.

Förskingring vid Kakelfabriken

Redan 1903 hamnar fabriken på obestånd med stora ekonomiska bekymmer vilket leder till att nödvändig råvara inte kan införskaffas och att löner inte kan betalas ut i tid. Två personer tror sig se slutet på fabriken existens och tar tillfället i akt. När en inventering av kakelfabriken lager gjordes i mars 1903, upptäcktes att varor för 10.000 kr saknades. En polisanmälan lämnades in och i den efterföljande utredningen framkom misstankar mot fabriken dåvarande verkmästare Per Adolf Fridolf Pettersson och kakelugnsmakare Alfred Teodor Fagerström. I ett första förhör nekar båda till brott.

Vid husrannsakan hos Fagerström påträffades varor från Kakelfabriken till ett värde av 1.500 kr. Pettersson medger i senare förhör att han sålt en del av kakelfabriken egendom till Fagerström, men menar samtidigt att Fagerström själv måste ha försett sig med en del av stöldgodset. Fagerström däremot, säger att han i god tro köpt allt av Pettersson för en summa av 1.000 kr. Pettersson nekar och uppger att summan endast uppgår till 300 kr. Vid genomgång av Fagerströms böcker hittas ingen bokförd betalning till Pettersson, på detta svarar Fagerström att han glömt att bokföra transaktionen. Det framkommer också att Fagerström köpt en tomt i Nora där han hade för avsikt att starta en egen Kakelfabrik. Man misstänker att Fagerström köpt stöldgodset för att användas i den nya verksamheten. Båda männen begärdes häktade.

Rättegången hölls i slutet av juni 1903 och de dömdes båda till straffarbete, Pettersson till 1 år och Fagerström till 10 månader. Båda överklagade rådhusrättens domar och i den nya rättegången sänks de bådas straff, Petterssons dom blir 8 månaders straffarbete och Fagerströms 6 månader, dessutom får Fagerström 1 års näringsförbud. Han frigavs senare i förtid av Hovrätten i Örebro.

I maj 1907 drabbas kakelindustrin av storstrejk och tillverkningen ligger nere i fyra månader. Först i september 1907 kommer driften igång igen. Nästa slag kommer i november 1913 då kakelindustrin drabbas hårt av den rådande depressionen, AB Svenska Kakelfabriken var inget undantag, snarare tvärt om. Alla betalningar ställdes in och nära nog samtliga av de anställda vid fabriken sades upp i samband med världskrigets utbrott 1914. Produktionen avstannade och stod still till slutet av 1917 då driften återupptas, nu med utökat sortiment och nyanställd personal. 1918 är driften återställd till normala nivåer.

I slutet av 1917 tas fabriken i drift igen, nu med utökat sortiment och nyanställd personal. 1918 är driften återställd till normala nivåer och i december samma år öppnar de också en egen utställningslokal på Storgatan 17 där Kakelugnar och föremål i sten- och lergods förevisades. I övrigt litade de till annonser i adresskalendrar, tidningar och broschyrer för att påkalla intresse för sina produkter. Efter en lång tids bråk lämnar C.A. Wallén och Richard Walders fabriken 1919 och en ny styrelse utses, fabriken byter också namn till AB Lerindustri. 1906 hade kakelfabriken ett 30-tal anställda varav 5 minderåriga, vid namnbytet till AB Lerindustri 1919 hade antalet anställda ökat till 40 personer.

Karl Victor Lindholm, kakelugnsmakare född i Sala den 14 april 1864, från 1893 gift med Johanna Sofia Apelberg, född i Rönö Östergötland 1868. Någon gång kring sekelskiftet 1900 flyttar paret Lindholm till Örebro. Där kommer han under resten av sitt liv att arbeta som kakelugnsmakare.

1903 går Lindholm in som delägare i Örebro Kakelsättarbolag tillsammans med kakelugnsmakarna Adolf Fredrik Bergman, samt Erik Andersson Sven-Emil Andersson och Gustaf Adolf Andersson. När Örebro Kakelsättarbolag läggs ner redan 1905 efter bara två års drift, väljer Karl Victor Lindholm att starta eget kakelugnsmakeri vid bostaden på Faktorigatan 10. Hans egen verksamhet pågår därefter fram till 1917 då han får arbete som kakelugnsmakare och sättnare på AB Svenska Kakelfabriken. Han stannar vid fabriken ända fram till konkursen 1925, då gick fabriken under namnet AB Lerindustri. Därefter och fram till sin död i november 1933 arbetar han återigen vid sitt eget kakelugnsmakeri på Faktorigatan 10. Hustrun Johanna Sofia avlider i Örebro 15 år senare, den 20 februari 1948.

Karl Victor Lindholm

Gustaf Algot Johansson

Gustaf Algot Johansson, född i Örebro den 24 augusti 1900 började redan som 12-åring att arbeta på AB Svenska Kakelfabriken. Efter kriget arbetade han som drejare och gjorde flera olika föremål, bl.a. krukorna med lock och askfatet som kan ses på bilderna längre fram. De gjordes efter eget behag på lediga stunder och är därför inte signerade. Gustaf fortsatte sedan som anställd vid både AB Lerindustri och AB Örebro Fajansfabrik innan han avslutade sitt yrkesliv som skofabriksarbetare. Han avled i Örebro den 23 juni 1955.

Det finns endast ett fåtal kända föremål kvar från AB Svenska Kakelfabriken, bl.a. de föremål som visas på bilderna längre fram. Vaserna och den 10 L stora blomkrukan är tillverkade under perioden 1917–1919 efter design av Erik Hallberg och/eller Konrad Reinhold Nilsson. Krukorna med tillhörande lock gjordes av Gustaf Algot Johansson någon gång 1917-19.

Precis som Gustaf Algot Johansson, var det fler drejare som tillverkade egna prydnadsföremål på lediga stunder. Inget av dessa föremål signerades då de inte tillhörde den normala produktionen. Det som ev. kan finnas kvar efter dem kommer sannolikt att förbli anonymt i framtiden.

När AB Svenska Kakelfabriken började serieproducera konstgods 1917, så signerades föremålen AB SK Ö ristat i godset. Vid AB Svenska Kakelfabriken användes inte några modellnummer, men efter att fabriken bytt namn till AB Lerindustri 1919 försågs allt konst- och prydnadsgods med modellnummer.

Aktiebolaget Svenska Kakelfabriken

rekommenderar sina välkända tillverkningar af såväl

Prakt- som enklare Kakelugnar,
emalj- och antikt målade.

Uppsättning af nya och ***reparationer*** af gamla **Kakel-**
ugnar värkställes. Telefon 37.

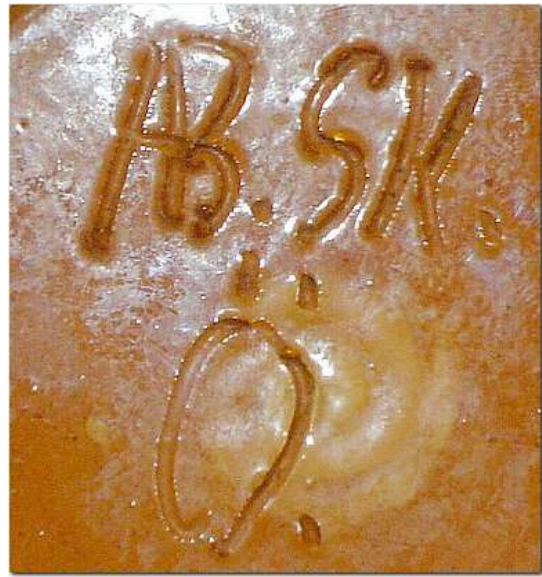
Föremål från AB Svenska Kakelfabriken

Kruka med lock av Gustaf Johansson vid AB Svenska Kakelfabriken 1917-1919

Två vaser tillverkade av Erik Hallberg och/eller Konrad Reinhold Nilsson vid AB Svenska Kakelfabriken 1917-1919

Signaturen AB SK Ö användes bara under perioden 1917-1919

**Aktiebolaget Svenska
Kakelfabriken**

Rickardsberg **Örebro** Telefon 37
Kontor: Stockholm, Västra Trädgårdsgat. 7. Rikstelefon 7950

Rekommenderar sina tillverkningar af såväl enklare som dekorativa Kakelugnar i alla stilarter. Äfven på beställning efter särskilda ritningar.

Beklädnadsplattor samt Spiskakel

Alltid lager af alla sorters Stenkärl och Keramik af eget fabrikat. Utför uppsättningar o. reparationer af Kakelugnar. Lager af Kakelugnsmeden och Planstenar

Utställn. o. Försäljningslok. Storg. 17, Örebro

**A.-B. SVENSKA
KAKELFABRIKEN**

rekommenderar härmed sin välkända tillverkning af såväl enkla som praktkakelugnar, emalj- och antikt målade i smakfulla färger.

Uppsättning af nya och reparationer af gamla kakelugnar verkställes.

Telefon 37. Telefon 37.

Personer vid AB Svenska Kakelfabriken

Ägare/Styrelse:	Disponenter Richard Walders och C.A. Walldén. Generalkonsul A.G. Åhrberg, Bankman G. Wennerholm, P.A. Åslund, E.A. Nilsson, August Rudolfsson och K.J. Svedström
Företagsledare:	C.A. Walldén.
Verkmästare	Per Adolf Fridolf Pettersson
Formgivare:	Erik Hallberg och Konrad Reinhold Nilsson.
Drejare:	Gustaf Algot Johansson
Glaserare:	Johan Gustaf Ljung (anställd som lärling 1903)
Sättare:	Erik Andersson, Karl Herman Engvall och G.A.E. Malmkvist.
Kakelugnsmakare:	Alfred Teodor Fagerström, Harald Östberg, Karl Albert Hellsten, Wilhelm Andersson Westberg och P.J. Dahlström
Arbetsledare:	Per Josef Dahlberg
Övrig personal:	Ernst Andersson, Stina Eriksson, Johan Albin Nordlund, R.N. Johansson, Hjalmar Viklund, Olsson, Karl Victor Lindholm, Ernst Gunnar Lind, M. Viklund m.fl.
Lärlingar:	Gustaf Herman Eriksson, Lars Henning Lindstrand (emigrerar till Amerika 1906), Karl Hjalmar Uhre och Gustaf Elis Vallin. Lärlingar är också Gustaf Waldemar Magnusson och Robert Mauritz Hultgren. Magnusson kommer senare att bli dekoratör vid fabriken och Hultgren avslutar sin yrkeskarriär som arbetsledare vid Örebro Fajansfabrik.

AB Lerindustri 1919-1925

AB Lerindustri var en direkt fortsättning på AB Svenska Kakelfabriken, men med ny ägarkonstellation och ny styrelse. Efter att Wallén, Walders, Nilsson, Åslund, Rudolfsson och Svedström lämnat sina uppdrag och ersatts med direktör Otto Moritz Ruben, hovrättsråd Gustaf Ferdinand Lindstedt, arkitekt Helge E. Widlund och fabrikkör C.J. Tillman, fortsätter kakelfabrikens verksamhet som om inget hade hänt. Huvudkontoret låg kvar på samma adress i Stockholm och produktionen i Rickardsberg på norr i Örebro, försäljningen fanns i lokaler på Storgatan 17 i Örebro.

Den nya styrelsen utsåg Otto Moritz Ruben som huvudman och den som i huvudsak skulle representera företaget. Ruben som var född i Karlskrona den 21 november 1883 och son till Anton Natael Ruben, delägare till Rubens Tobaksfabriksbolag i Karlskrona. Otto Ruben var en förmögen man med gedigen utbildning. Han hade genomgått handelsstudier i London och Hamburg och hade förutom sin anställning vid faderns tobaksfabrik även hunnit med att arbeta vid Anglo-Austrian Bank i London. 1910 startar han sin egen export och importfirma Otto Ruben AB och från 1917 arbetade han som Persisk konsul i Stockholm. Sju år efter AB Lerindustris upphörande grundar han företaget Trafik och Vägmärken AB i Stockholm.

Kakelfabrikens nya ägare beslutar att utöka modellprogrammet till att även bestå av öppna spisar, blomkrukor i 16 storlekar med tillhörande fat, syltkrukor i 18 storlekar och syltburkar med fat i 14 storlekar, thebord, cigarrkoppar, vaser, skålar, amplar, urnor och annat prydnadsgods med konst och antikglasyr. Viss tillverkning av elfast tegel förekom också under de sista åren. För att uppnå högre kvalitet på konstgodset anställdes de två danska konstnärerna Petrus Stagnus och Ejnar Pedersen från Møller & Bøgelys nyligen nedbrunna fabrik i Danmark. Formgivarna Erik Hallberg och Konrad Reinhold Nilsson fanns kvar sedan AB Svenska Kakelfabriken och 1922 anslöt konstnären Victor Hägerstrand som konstnärlig ledare.

A.-B. Lerindustri

RICKARDSBERG, ÖREBRO · TEL. 37

Rekommenderar sina tillverkningar af
KAKELUGNAR
i alla stilarter.

Äfven på beställning efter särskilda ritningar. **Beklädnadsplattor samt Spiselkakel.** Alla sorters **Hushållskärl och Keramik.** Utför uppsättningar och reparationer af **Kakelugnar.** Lager af **Kakelugnssmidan och Planstenar.**

Utställn.- och Försäljn.-lokal; Storgatan 17, Örebro. Tel. 1661

Den 1:a maj 1920 utbröt konflikt och företaget försattes i blockad. Det förekom ingen aktivitet alls och ledningen för AB Lerindustri med Direktör Ruben i spetsen visade inget som helst intresse att inleda löneförhandlingar. De två vid fabriken anställda danska konstnärerna Petrus Stagnus och Ejnar Pedersen, hade enligt fackförbundet den dåliga smaken att som osolidariska ställa sig på företagets sida genom att utföra diverse hantlangningsarbete under pågående konflikt.

Konflikten varade till 6 juni innan en uppgörelse kunde komma till stånd. Efter påtryckningar från fackförbundet avskedades de danska konstnärerna och valde därefter att flytta tillbaka till Danmark. I förbundets årsberättelse 1920 sammanfattas händelsen i en kort mening "Deras sagas slut vid fabriken blev emellertid som de förtjäna".

Problemen för AB Lerindustri avlöste varandra. Marknaden för kakelugnar hade minskat drastiskt och under perioden januari-mars 1921 låg produktionen helt nere. Flera av de anställda avskedades och för de som hade arbetet kvar väntade en lönesänkning på 20 % samt förkortning av arbetstiden med 30 %. Blomkrukorna sålde också dåligt och slutade tillverkas 1921. Fram till 1924 var konflikterna många och stundtals stod tillverkningen helt still, vissa perioder tilläts endast arbete i dagsljus.

Beträffande lönerna vid Lerindustrin, ser de ut enligt följande för år 1924. Av dem som gick på timlön, erhöll "Manlig fullgod arbetare" och brännare 1,20 kr/timmen, förste glaserare 0,94 kr, packaren 0,94 kr, fullgod styckearbetare 1,20 kr och grovarbetaren 0,80 kr/timmen. Pojkar under 16 år fick lön enligt särskild uppgörelse, detsamma gäller för överåriga och arbetare med inskränkt arbetsförmåga. I övrigt var det mesta ackorduppgörelser och speciella tillägg för diverse uppnådda kvantiteter. När någon exempelvis drejat 100 blomkrukor, fick denne en extra bonus på 70 öre. Bonusen varierade med storlek på krukan. Vuxna kvinnor hade 0,50 kr/timmen, samma lön hade pojkar mellan 16-20 år. Kvinnliga hjälpbiträden fick sin lön enligt överenskommelse. Från och med 1924 hade dessutom alla anställda rätt till 4 dagars semester.

Victor Hägerstrand

Victor Hägerstrand föddes i Hovmantorp den 15 januari 1882. Han var barn nummer fyra av fem till den då 55-årige hattmakaren och skräddaren Joel Hägerstrand och hans hustru Ingrid Kristina Johansdotter. Victor fick redan som 12-åring intresse för konst och måleri. Istället för att söka sig till någon konstskola satsade han på konstindustrin och inom keramiken blev han snart ett aktat namn. Han fick sin första utbildning i landskapsmåleri av den ambulerande konstläraren Major Sahlström och i konsten att teckna fick han hjälp av Professor Ekvall.

På tidiga 1900-talet var han bosatt i Kalmar där han bl.a. umgicks med den välbekante träsnidaren Axel Robert Petersson, kanske mer känd under namnet "Döderhultaren". Vid denna tid arbetade Victor som konstnär och dekoratör vid Oskarshamns och Norrköpings Kakelfabriker. 1919 tvingades han till avbrott då han som så många andra vid denna tid, drabbades av Spanska Sjukan.

1922 flyttar familjen Hägerstrand till Norra Stigen 5 i Örebro och samma år börjar Victor att arbeta vid AB Lerindustri. Där övertog han den konstnärliga delen av fabriken efter de avskedade danska konstnärerna. Han gjorde även en del skisser och dekorationsritningar till kakelugnar. Victor lämnade fabriken i samband med konkursen 1925.

Hägerstrand var främst målare och gjorde flera dekorationer till kyrkor och offentliga platser, även under den tid han arbetade vid AB Lerindustri. Han gjorde bl.a. tre monumental målningar till Örebro Missionsförening och Filadelfiaförsamlingen på uppdrag av missionsföreningens redaktör Algot Ahlbäck och kontorschef Carl Nilsson. Den första var en komposition med motiv från Indien, Kina, Kongo och Brasilien. Den andra var en målning av Sverige i miniatyr och den tredje en avbildning av John Bunyans "Kristens Resa". Den sistnämnda målningen betraktar Hägerstrand som ett av hans roligaste arbeten, en målning han också var mycket stolt över.

Stadsmotivet från Örebro är annars hans mest kända arbeten och motiven är ofta hämtade från Svartån och gamla söder. Enligt egna uppgifter har han målat 250 sådana akvareller, de flesta inköptes av Örebro Stad för placering i tjänstelokaler på Rådhuset och Nämndhuset. Men Victor Hägerstrand var också en duktig keramiker och dekorationsmålare. Vid Göteborgsutställningen 1923 fick han den högsta utmärkelsen för sin keramik, och i Linköping och Oskarshamn fick han guldmedaljer för sin bildkonst och sitt dekorarbete på keramik. Han har även haft separatutställningar, bl.a. på Westlings Bokhandel i Örebro. På bilden ses Victor Hägerstrands motiv från Kyrkogårdsgatan (Gamla Gatan) i Örebro.

Victor var inte så noga med att signera sin keramik, vilket innebär att en del av hans produktion kommer att förbli anonym. Signerade föremål bär naturligt nog signaturen "V. Hägerstrand" eller "V.H." och i många fall även årtalet. I Prins Eugéns hem på Waldemarsudde fanns 12 st blomkalkar samt ett rökbord med keramikinlägg signerade av Hägerstrand, dessa föremål finns tyvärr inte kvar på Waldemarsudde. De sista åren ägnade Victor en stor del av sin tid till konstteori och resor. Under en tremånadersperiod reste han bl.a. mer än 100 mil med tåg för att genomföra dessa konst- och resestudier. Victor Hägerstrand flyttar slutligen till Hägersten där han avlider 1962, 80 år gammal.

Viktor Hägerstrand firar sin 70-årsdag

Fat av Victor Hägerstrand, tillverkat vid AB Lerindustri, daterat 1922.

Exempel på andra föremål av Hägerstrand. Dessa är gjorda vid fabrikena Oskarshamn, Norrköping och Örebro

AB Upsala Ekeby är uppenbart bekymrade över den konkurrens AB Lerindustri utgör, främst inom kakelugnstillverkningen. Att AB Lerindustri och Upsala Ekeby inte står på god fot med varandra visar sig tydligt då man går igenom gamla dokument. UE:s goda kontakter med Mälarebanken och en stulen revers ställer allt på sin spets i juli 1925.

Upsala Ekebys kupp mot AB Lerindustri

Som en blix från en klar himmel kommer plötsligt en ansökan till Rådhusrätten i Örebro om att sätta AB Lerindustri i konkurs. Advokat Emil Heine från Stockholm och Mälarebanken lämnar in var sin ansökan och åberopar att AB Lerindustri inte fullgjort sin betalning av två förfallna reverser, varav den större på 275.000 kr ägdes av Mälarebanken och den mindre på 7.009 kr ägdes av Heines Advokatbyrå i Stockholm.

Förhandlingarna vid Rådhusrätten varade i 9 timmar. AB Lerindustris ägare menade att Mälarebanken och Heine iscensatt en kupp organiserad av Upsala Ekeby i syfte att överta fabriken. Vid 23-tiden på kvällen meddelade Rådhusrätten att AB Lerindustri hade full täckning för Mälarebankens revers och att advokat Heine inte kunde visa sig vara rättmätig ägare till den andra. Rådhusrätten ogillade ansökan och AB Lerindustri försattes ej i konkurs. Både Mälarebanken och Heine överklagar domen till Svea Hovrätt.

Även om Mälarebanken och Heines konkursansökan mot AB Lerindustri ogillats av Rådhusrätten, skapar den ändå avgörande problem för fabriken. AB Lerindustri var ett välmående företag i mitten av 1925, men när beskedet nådde kunderna om att Mälarebanken inlämnat konkursansökan mot företaget hände det oundvikliga. Kunderna drar sig tillbaka och lagda ordrar annulleras, fabriken minskar avsevärt för att senare avstanna helt. Fabriken existens var nu allvarligt hotad.

Ägarna gör allt för att rädda bolaget och i slutet av augusti 1925 ombildas AB Lerindustri till AB Opportunita, samtidigt går de till motattack och lämnar in en stämningsansökan till Rådhusrätten. I stämningen yrkar AB Lerindustri ersättning med 336.565 kr för den skada som åsamkats bolaget genom Mälarebanken och Heines försök att sätta bolaget i konkurs. Den begärda summan motsvarar fabriken hela värde.

Advokat Emil Heijne

Advokat Sten Forssblad förde AB Lerindustris talan:

"AB Lerindustri har alltsedan lockouten inom kakelindustrin varit i full drift. Bolaget hade vid tiden före Mälarebanken och Heines ingivande av konkursansökan fulltecknade orderböcker och gjort flera försäljningsavtal klara, vilket svarade mot fabriken fulla kapacitet i minst 6 månader. Fabriken har under andra halvåret 1924 och första halvåret 1925 gjort både förbättringar och utvidgat sin verksamhet, detta för att kunna utnyttja sina resurser till fullo och tillgodose den ökande efterfrågan. Bolaget hade de bästa framtidsutsikter när Mälarebanken helt plötsligt och utan vår vetskap, träffar avtal om bolagets försäljning till vår argaste konkurrent och uppenbara fiende Upsala Ekeby". "Banken hade fått i uppdrag att försöka komma över företaget och sedan sälja det till Upsala Ekeby, men när inte det gick begärde banken istället bolaget i konkurs. Genom det uppseendeväckande och oerättigade beteendet fick bolaget sitt goda anseende knäckt och krediten förstörd. Rörelsen avstannade och kunderna började fly bolaget. Den skada som åsamkats bolaget är oreparerbar. En sammanräkning av de tillgångar som finns, visar på värden uppgående till 510.743 kr. Med avskrivningar och nedräkningar kommer det slutliga värdet att hamna på 336.565 kr".

Eftersom Mälarebanken och Heine lämnat in en överklagan mot Rådhusrättens tidigare dom att inte sätta AB Lerindustri i konkurs, ansågs detta mål vara för tidigt väckt. Målet förklarades därför vilande tills dess Svea Hovrätt lämnar dom i frågan om AB Lerindustri skall försättas i konkurs eller inte. Målet uppsköts i åtta veckor.

I oktober meddelar Svea Hovrätt sin dom

Krigsdomare Nils Aschan ansåg att bevisen inte räckte för att sätta fabriken i konkurs.

Vid målets handläggning meddelas att AB Lerindustri ändrat sitt namn till AB Opportunita. Dessutom menar Konsul Ruben att Heine inte har någon som helst rätt till den påstådda reversen, då den endast varit en bokföringsteknisk åtgärd. Ruben menar att Heine vid något tillfälle olovligen tillskansats sig reversen och med den anse sig ha grund för en konkursanmälan. Rätten anser dock att AB Opportunita har betalningsskyldighet gällande reversen oavsett vem som äger den, AB Opportunita försätts därmed i konkurs. Rättens ordförande, krigsdomare Aschan anmälde dock avvikande mening och ansåg att det som framkommit i målet inte var tillräckligt, han var dock ensam om den ståndpunkten.

När konkursen är ett faktum tillsätts en konkursförvaltare, denne utlyser en auktion på AB Opportunitas tillgångar till den 28 oktober 1925. Nu träder Upsala Ekeby in i bilden igen. De meddelar konkursförvaltaren sitt intresse av att köpa fabriken och auktionen avblåses därför bara någon dag före utsatt datum och förhandlingar inleds.

Förhandlingarna går dock trögt då Upsala Ekeby anser det satta priset vara för högt. Taxeringsvärdet på fastigheten uppgår till 300.000 kr och Upsala Ekebys bud understiger detta med god marginal. Konkursförvaltaren beslutar då att genomföra den från början tänkta auktionen, nytt datum sätts till 21 december.

Auktionen genomförs som planerat och AB Opportunitas fastighet i Karlberg säljs för 166.000 kr. Allt lösöre delas upp i 2 poster, den första omfattar alla kontorsinventarier vilka säljs för 1.300 kr. Den andra posten består av resterande lösöre som ex. kakel- och kakelugnar, lera, formar, spisplattor, glasyrer o.s.v. Den posten säljs för 58.700 kr. Auktionen slutar med att Mälarebanken står som köpare till både fastighet och lösöre, totalt betalar de 226.000 kr. Från detta avgår provision till Auktionskammaren med 2 %.

Banken startar omedelbart förhandlingar med Upsala Ekeby om köp av fastigheten och i mitten av januari 1926 är affären klar. I maj samma år startas tillverkning under namnet Örebro Fajansfabrik, Upsala Ekeby har därmed lyckats med sin kupp!

En sammanfattning av innehållet i AB Opportunitas konkursbo:

84 kakelugnar, 25 skänkar, 57.270 st kakel vilket innefattar krön, lister, fötter, hörn, spiskakel o.s.v. 35 st Thebord färdiga och i halvfabrikat, 97 st tallriker och 200 cigarrkoppar. 2000 hl lera, 100 kg mönja, 274 kg bly, 4038 kg glasyr, 250 kg salt, 8121 kg sand, 39 kg oxid, 6015 st kupat tegel, 27 st tomlådor, 706 kubikfot form- och ställningsbräder, 60 st säckar, 44 kbm virke, 36 famnar ved, 779 artiklar verktyg, 639 artiklar smide som ex. ugnsluckor, spjäll m.m. 25 artiklar stallinventarier i form av kärror, slädar, skottkärror m.m. 15.808 blomkrukor och 225 blomkruksfat, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att de enligt företagets egna dokument slutade tillverka blomkrukor 1921. Eventuellt kan benämningen "Blomkrukor" även omfatta konstföremål som vaser, amplar, urnor och skålar då det i auktionsförteckningen inte finns någon sådan post. Allt ovanstående uppräknat såldes i ett utrop för 58.700 kr.

I april 1926 åtalas ägarna till f.d. AB Opportunita för att olovligen ha sålt varor under den process som pågick i september 1925. Målet avsåg försäljning av 20 st kakelugnar samt obetalda fakturor för inköp av ved. Dom i detta mål finns ej noterad.

AB Lerindustri hade 60-70 personer anställda under den bättre perioden och endast ett 20 tal kvar då de byter namn till AB Opportunita. Aktiekapitalet varierade från 100.000 kr till 250.000 kr.

Beträffande lönerna vid AB Lerindustri, ser de ut precis som vid AB Svenska Kakelfabriken, d.v.s. manlig fullgod arbetare och brännare erhöll 1,20 kr/timmen, förste glaserare 0,94 kr, packaren 0,94 kr, fullgod styckearbetare 1,20 kr och grovarbetaren 0,80 kr/timmen. Pojkar under 16 år fick lön enligt särskild uppgörelse, detsamma gäller för överåriga och arbetare med inskränkt arbetsförmåga. I övrigt var det mesta ackorduppgörelser och speciella tillägg för diverse uppnådda kvantiteter. När någon exempelvis drejat 100 blomkrukor, fick denne en extra bonus på 70 öre. Bonusen varierade med storlek på krukan. Vuxna kvinnor hade 0,50 kr/timmen, samma lön hade pojkar mellan 16-20 år. Kvinnliga hjälpbiträden fick sin lön enligt överenskommelse.

All formgivning som utmärker AB Lerindustris konstgods är ett direkt arv från AB Svenska Kakelfabriken. Det beror naturligtvis på att det handlar om samma fabrik och samma tillverkning.

Formgivarna Erik Hallberg och Konrad Reinhold Nilsson stod för det mesta och deras konstgods kännetecknas av enfärgad eller rinnande glasyr. De två danska dekoratörerna stod för den mer utarbetade delen av konstgodset. I de fall föremålen har en enkel målade dekor och bär signaturen "MW" eller "WM" heter dekoratören Gustaf Waldemar Magnusson. Magnusson lämnar fabriken 1919 och flyttar till Karlstad, det innebär att samtliga av honom signerade objekt är tillverkade det året.

Konkursauktion å lös egendom.

Genom offentlig auktion, som förrättas å Örebro stads Auktionskammare, onsdagen den 28 oktober 1925 kl. 1,30 em., försäljes all den Aktiebolaget Opportunitas' (f. d. A.-B. Lerindustri) konkursbo tillhöriga, i bolagets fastighet Karlberg i Örebro befintliga förlagsintecknade egendom, omfattande lösa maskiner, löst ställnings- och formvirke, fabriks-, stall- och kontorsinventarier, lager av färdigt gods, halvfabrikat, rågods, förbrukningsartiklar och diverse inventarier, allt enligt förteckningar. Försäljningen sker i tvenne utrop, det ena omfattande kontorsinventarier och det andra all övrig förlagsintecknad egendom, och skall en femtedel av inropssumman erläggas omedelbart samt återstöden inom 3 dagar vid äventyr att köpet går åter och handpenningen är förverkad.

Spekulanter kunna, efter tillsägelse å Dryselius Juridiska Byrå, Drottninggatan 11, Örebro, få besiktiga egendomen före auktionen. Förteckningar överdensamma äro tillgängliga å nämnda byrå samt å Auktionskammaren.

(17649)

Auktionskammaren.

Hur föremålen från AB Lerindustri signerades

Blom- och syltkrukor stämplades troligtvis inte. Föremål med konst och antikglasyr signerades "ABL" ristad i godset, dessutom förekommer ofta signaturen G, T.H, G.P, P.S eller E.P. på konstgodset. Waldemar Magnussons signatur är alltid målad. Signaturen P.S. tillhör Petrus Stagnus och E.P. Ejnar Pedersen. De övriga är ännu inte kopplade till några namn.

E.P. - Ejnar Pedersen

G. - Okänd

G.P. - Okänd

Signaturen ABL

M.W. - Waldemar Magnusson

P.S. - Petrus Stagnus

T.H. - Okänd

Personer vid AB Lerindustri

Ägare/Styrelse:	Hovrättsråd Gustaf Ferdinand Lindstedt, Arkitekt Helge E. Widlund, Direktör Otto Moritz Ruben, Generalkonsul A.G. Åhrberg, Bankman G. Wennerholm samt fabrikör C.J. Tillman
Revisorer:	Disa Pontho och Gerhard Östberg
Ingenjör:	John Knut Eriksson
Fabriksledare:	Erik Vilhelm Eriksson
Arbetsledare:	Per Josef Dahlberg
Konstnärlig Ledare:	Victor Hägerstrand. Konstnärlig ledare 1923-25.
Konstnärer:	Petrus Stagnus och Ejnar Pedersen. Danskar, arbetade vid fabriken fr. 1919 till juni 1920.
Formgivare:	Erik Hallberg och Konrad Reinhold Nilsson
Dekorörer och Drejare:	Stina Eriksson, Ernst Andersson, D.M. Pontho, Gustaf Algot Johansson, Gösta M. Pontho, Gustaf Pontho, Gustaf Waldemar Magnusson, M. Viklund och R.N. Johansson
Glaserare:	G. Jansson
Ugnarbetare:	Johnny Hollberg, Sigfrid Larsson, Hjalmar Viklund, Gottfrid Lundin, Einar Åberg, L. Ståhl, Lars Johansson, Erik Andersson, J.G. Johansson, K.J. Albrektsson, J.G. Johansson, Axel Lindblom, K.J. Hällström, R.V. Cederberg och R. Nilsson
Sättare:	Karl Johan Holmberg, Karl Albert Hellsten och Gustaf Adolf Emil Malmqvist
Övrig personal:	Johan Albin Nordlund, Werner Johansson, G. Malmqvist, Olof Peter Alfons Svensson (emigrerade till Amerika 1926), Edvin Gustafsson, Anders Johan Andersson, G. Lindbom, P.A. Åslund, K.J. Svedström, Tora Vihtfält, Karl Victor Lindholm, Robert Mauriz Hultgren, Johan Edvard Rosenberg, Vilhelm Vestberg, Johan Ludvig, Konrad Nordin, O.J. Lönndahl m.fl.

Exempel på föremål från AB Lerindustri

Modell 13 – Signerad GP

Modell 16 - Osignerad

Modell 17 - Osignerad

Modell 28 – Signerad TH

Modell 31 – Signerad WM

Modell 31 – Signerad TH

Modell 31 – Osignerad

Modell 71 – Signerad PS

Modell 86 – Osignerad

AB Örebro Fajansfabrik 1926-1927

I januari 1926 köper Upsala Ekeby fastighet och konkursbo efter AB Opportunita (f.d. AB Lerindustri) och startar tillverkning under namnet AB Örebro Fajansfabrik. Fabriken kom att kallas "Kakelfabriken Rickardsberg" eller "Fajansen" i folkmun och låg på fastigheten Karlberg, mellan Rickardsbergsvägen och Krukmakargatan i norra delen av Örebro.

MEDDELANDE.

Härmed hava vi äran tillkännagiva att vi, i f. d. Lerindustri fastigheter, under firma **A.-B. ÖREBRO FAJANSFABRIK** upptagit tillverkning av alla slags **HUSHÅLLSKÄRL, BLOMKRUKOR** och **KERAMIK** av samma goda kvalitet som framställes av vårt moderbolag, **UPSALA-EKEBY AKTIEBOLAG, EKEBYBRUK.**

På samma gång vi rekommendera våra tillverkningar få meddela, att vi även försälja **UPSALA-EKEBY A.-B:s** välkända och prisbelönta **KAKELUGNAR** och **VÄGGBEKLÄDNADSPLATTOR.**

Prover och prisuppgifter lämnas omgående vid förfrågningar, som tacksamt emotes.

A.-B. Örebro Fajansfabrik
Telefon 37. 9555

I februari 1926 startas förberedelser för produktion och de anställer 10 personer från f.d. AB Lerindustri. När driften sedan kommer igång under maj månad anställs ytterligare 10 personer från f.d. AB Lerindustri. Dessutom kom en herr Johansson från Gefle Porslinsfabrik och resterande ca 15 personer hämtades från Upsala Ekebys fabriker i Kungsängen och Ekeby Bruk. En av dem var den mycket skickliga glasyrmästaren Lars-Erik Larsson. Han startade sin yrkeskarriär vid Nittsjö Keramik och fortsatte sedan till Vittinge Keramik innan han anställdes vid Upsala Ekeby. En annan var dekoratören Olof Sundeman, han stod för den största delen av dekoreerna på nytto- och prydnadsgodset. Mer info om honom finns under signatureerna. Totalt arbetade 37 personer vid AB Örebro Fajansfabrik under 1926, 35 män och 2 kvinnor, 5 av dem var minderåriga. År 1927 var antalet anställda ungefär detsamma.

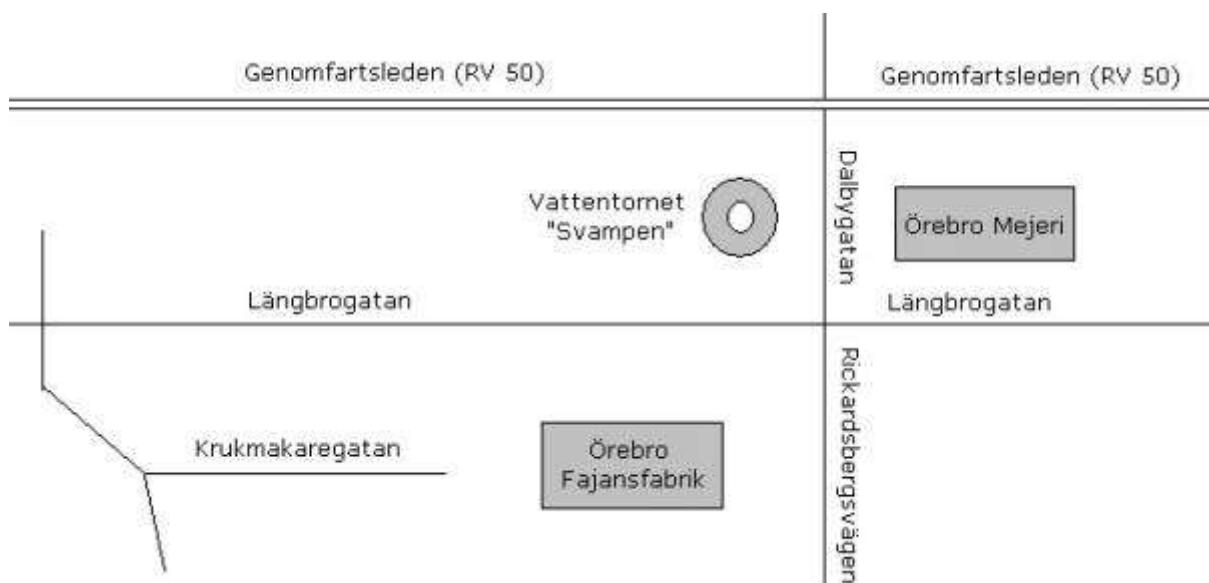
Örebro Fajansfabrik gjorde inte mycket väsen av sig och annonserade bara vid några få tillfällen i dagspressen. Under 1926 annonserades inte alls och endast vid 6-7 tillfällen gör sig fabriken påmind under 1927. Anledningen var att fabriken redan från början gick med förlust, det var en allmän nedgång i efterfrågan på porslin, keramik och framför allt kakelugnar, vilket gjorde att Örebrofabriken drabbades hårt.

En av de som arbetade vid fabriken var Greta Törnkvist. Hennes berättelse finns i boken "Så var det på min tid", utgiven av Landstinget i Örebro 1982. Greta slutade sitt arbete på Tryckknappsfabriken Revolt, som låg i f.d. Örebro Kakelfabrik på Hovstavägen, och fick redan dagen efter arbete på "Kakelfabriken i Rickardsberg". Där började hon som hantlangare åt ett par gubbar som satte in gods i ugnen för att brännas.

"Vi knoga och bar dagen i ända, ty ugnen var så stor att det fick rum mycket gods. Därbland kakelplattor, syltkrutor, blomkrutor, urnor och allt i olika storlekar. Men det gick bara bra och snart var ugnen fulladdad och det var bara att tända på". Greta fick också lära sig att göra blomkrutor. En "gubbe" bar upp lera som skulle knådas. När den var knådad och klar lades en lagom stor klump ner i en gipsform. Sedan sattes formen på en platta och en mekanisk arm fördes ner i öppningen. När formen roterade på plattan så trycktes leran ut efter formväggen med hjälp av armen. Den överflödiga lera som kom upp över kanten skars bort. Efter bränning så öppnades ugnen och godset fick stå och kallna under en dag. Det som skulle glaseras bars till en annan sal, medan det övriga bars ut på lagret.

Örebro Fajansfabrik i fastigheten Karlberg på norr i Örebro. Även om bilden är tagen långt efter fajansfabrikens nedläggning, så kan man på originalfotografiet läsa "A-B ÖREBRO FAJANSFABRIK" på portalen ovanför ingången. Bildkälla Örebro Stadsarkiv. Foto: Walfrid Karlsson.

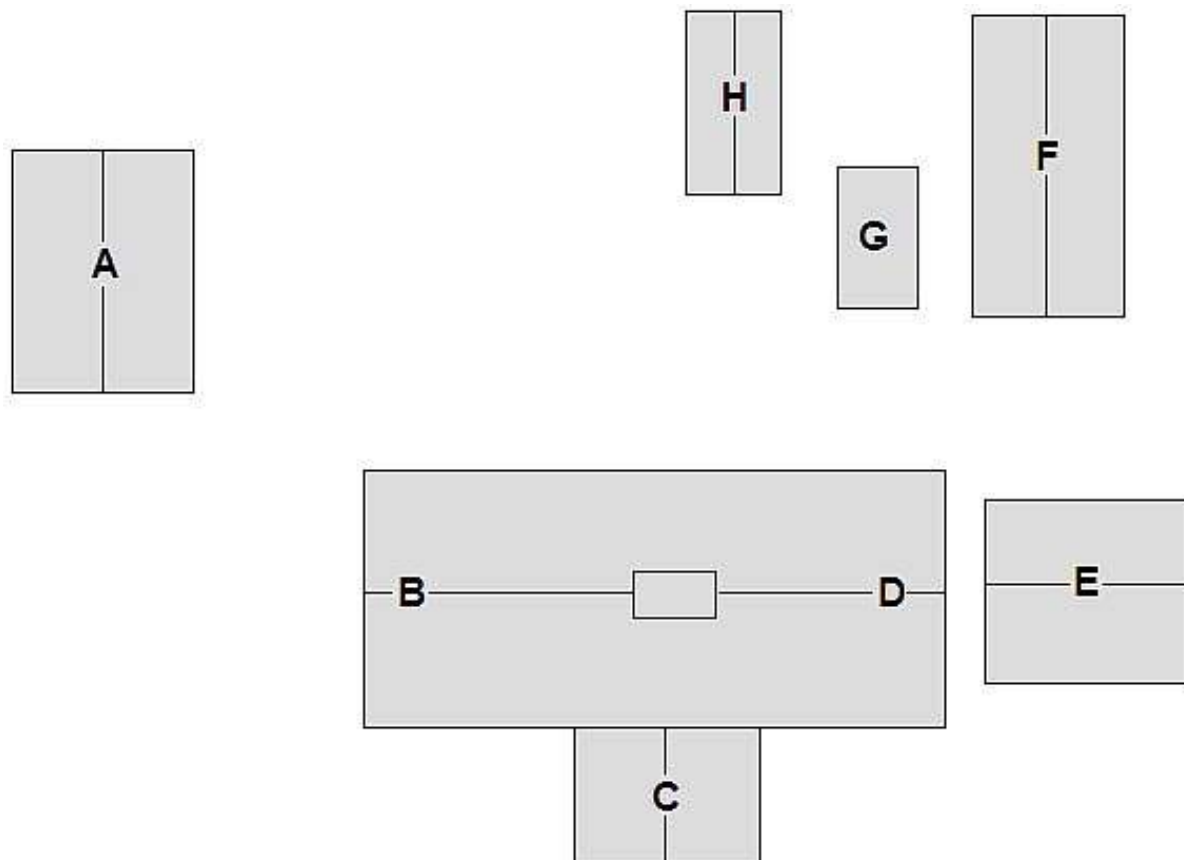
Enkel karta över Rickardsberg, där Fajansfabrikens läge visas.

Vid köp
 av stenkärl o keramik begär alltid vårt förstklassiga fabrikat
A.-B. Örebro Fajansfabrik - Örebro

Byggnaderna och hur de användes

Fastigheten i Karlberg bestod av Bostadshus, fabrik och flera andra byggnader. Fabriken, bostadshus och magasin stod på en 15.358 m² stor tomt. Disponent och Verkmästarbostaden (A) bestod av 2 våningar innehållande 13 rum, 2 hallar, 2 kök, 2 serveringsrum samt källare med förråd och tvättstuga. Fabriken (B och D) var byggd i 2 våningar och innehöll bl.a. 2 brännugnar, transportbana och lerhiss, dessutom kontorsutrymme (C). Vid sidan av fabriksbyggnaden fanns en byggnad (E) innehållande glasyrugn och snickarbod. På gården fanns ett stort och två mindre magasin, det större (F) användes som lager för oglaserade produkter, de mindre (G och H) användes som stall, vagnsbod och avträdesbyggnad (torrdass).

Fajansfabrikens taxeringsvärde uppgick till 300.000 kr, varav byggnader taxerades till 285.000 kr och marken till 15.000 kr.

Fajansfabriken:

- A:** Disponentbostad
- B och D:** Tillverkningslokalerna
- C:** Tillverkning och Kontor
- E:** Byggnad innehållande glasyrugn och snickarbod
- F:** Byggnad för färdiga oglaserade produkter
- G och H:** Stall, vagnsbod och dass.

Efter Fajansfabriken:

- A:** Bostadshus för de med högre befattningar
- B:** Bilmekanikerutbildning samt Bilcentrums Verkstad
- C:** Tillverkning och Kontor
- D:** Vån.1 - Ansonia Skofabrik, Vån.2 - Alms Skofabrik
- E:** Bostadsdel
- F:** Förvaring av läderavfall
- G och H:** Materiallager

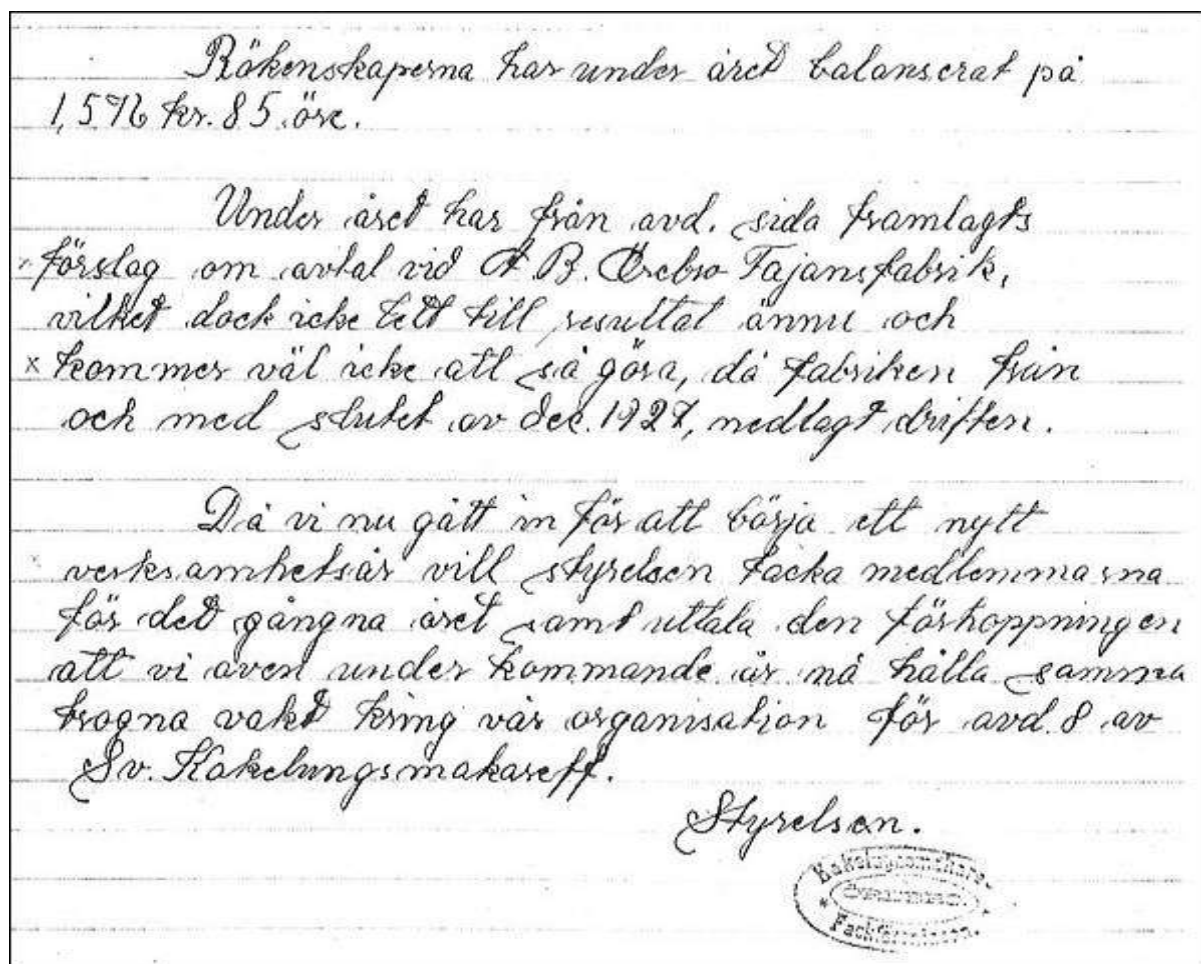
Fajansfabriken läggs ner

Upsala Ekebys planer på att lägga ner fabriken i Örebro grundläggs redan under sommaren 1927. Den 24 oktober skickar de ett brev till Örebro Stads Drätselkammare med förfrågan om staden kan ha intresse av att köpa fabriksfastigheten i Karlberg. Brevet lyder: "Enär vi möjligen ämnar nedlägga driften vid vårt dotterföretag A-B Örebro Fajansfabrik, Örebro, taga vi oss härmed friheten tillstålla Eder en beskrivning över fastigheten, och vore tacksamma för Edert yttrande huruvida möjligen Örebro Stad för något ändamål kunde tänkas inköpa fastigheten i fråga. Vi vore tacksamma för Edert vidare meddelande i saken - Högaktningfullt Upsala Ekeby Aktiebolag"

Örebro Stads Drätselkammare svarar relativt omgående att något sådant intresse ej finns. Upsala Ekeby tvingas då vända sig till andra intressenter.

Den 19 januari 1928 meddelas via dagspressen att produktionen i Örebro lagts ner (verksamheten upphörde i slutet av december 1927) och att all tillverkning kommer att flyttas till Upsala Ekebys fabrik i Kungsängen. Av de 36 personer som arbetade vid Örebrofabriken blev 22 helt utan jobb, medan de övriga erbjöds vidare anställning vid nya fabriken. Produktionstiden i Kungsängen blir kort, den 6 oktober 1928 brinner fabriken ner till grunden och all tillverkning flyttas därefter till Upsala Ekebys fabrik i Ekeby Bruk.

Diariet notering hos Kakelugnsmakarförbundet avd. 8 i Örebro, om ev. avtal med Örebro Fajansfabrik – Noter skriven i januari 1928.

Den intressanta delen av ovanstående text förtydligad:

"Under året har från avd. sida framlagts förslag om avtal vid AB Örebro Fajansfabrik, vilket dock icke lett till resultat ännu, och kommer väl icke att göra så, då fabriken från och med slutet av december 1927 nedlagt driften".

Fastigheten säljs till Johan Behrn och ger senare plats för AB Ansonia Skomanufaktur och Alms Skofabrik. Dessutom flyttar en skola för Bilmekaniker, Bilcentrums verkstad samt en mindre smedja in i lokalerna.

Uppsala-Ekeby har nedlagt driften vid sin fabrik i Örebro.

Större delen av Örebro Fajansfabriks arbetsstyrka, 22 man, utan arbete.

Enligt vad Örebro-Kuriren erfarit, har nu även Aktiebolaget Örebro Fajansfabrik, som övertog Svensk Lerindustri fabriksverksamhet i Örebro, nedlagt driften, och synnerligen osannolikt är, att fabriken vid Rickardsberg på norr någonsin kommer att åter sättas i gång.

Som bekant, sattes det första företaget, Lerindustri, som startades av konsul Rubens i Stockholm, i konkurs efter diverse bråk. Fabriken kom så i händerna på Mälarbanken, vilken i sin tur sålde fabriken till Uppsala—Ekeby, som under de senaste åren uppehållit driften under namnet Aktiebolaget Örebro Fajansfabrik. Icke heller under denna nya regim synes företaget ha burit sig. Vid förfrågan upplyser disponenten vid fabriken, att Uppsala—Ekeby gjort rätt

avsevärda förluster på driften i Örebro, vilket haft sin orsak, dels därav att lera saknas i omedelbar närhet och dels av att leran icke är av bästa kvalitet. Det tryckta läget inom kakelindustrin är också en icke oväsentlig orsak till att Örebrofabriken nu flyttats över till Uppsala. Lergodset kan därjämte tillverkas billigare i Uppsala.

Fabriken i Örebro kommer sannolikt att säljas. Tills vidare får den tjäna som reservfabrik, men utsikterna, att driften i en framtid kommer att återupptagas äro synnerligen minimala. Genom fabriken upphörande är största delen av arbetsstyrkan, nämligen 22 man utan arbete. Hela arbetsstyrkan uppgick till 36 man, varav 12—14 man beretts anställning vid Uppsalafabriken.

Tillverkning: Vid Örebro Fajansfabrik tillverkades i huvudsak nytto, prydnads och hushållsgods och allt detta gods märktes ÖF. Prydnadsgodset har modellnummer 103 - 228 medan nytto och hushållsgods helt saknar modellnummer. De hade också viss produktion av Upsala Ekebys kakel och kakelugnar. Det finns dock inga kakelugnar producerade under namnet Örebro Fajansfabrik.

Lönerna låg på samma nivå som var gällande under AB Lerindustris tid, d.v.s. timlöner på ca 1 kr eller olika ackordsuppgörelser för ex. varje enskilt objekt eller antal tillverkade enheter. Efter dåtidens anställningsavtal hade arbetsgivaren rätt att avskeda eller omplacera arbetare efter eget behag.

Värt att notera: Örebro Fajansfabrik hade endast produktion under perioden maj 1926 till december 1927. Det förekom ingen tillverkning alls under varesig 1925 eller 1928. Ingenting av det som tillverkades vid AB Svenska Kakelfabriken eller AB Lerindustri återkommer hos Örebro Fajansfabrik, det föreligger således inget "arv" av modeller eller modellnummer från dessa fabriker.

Personer vid AB Örebro Fajansfabrik

Ägare: AB Upsala Ekeby

Förman: Robert Mauriz Hultgren

Glasmästare: Lars-Erik Larsson, tidigare Vittinge Keramik, Nittsjö Keramik och Upsala Ekeby.

Decoratör: Olof Sundeman, Olof Pettersson samt signaturen "OÅ".

Personal: Johan Andersson, B. Andersson, H. Andersson, S. Andersson, E. Andersson, T. Andersson, Josefsson, Gällstedt, Bellander samt hela familjen Östling, hämtades från Upsala Ekeby.

En herr Johansson kom från Gefle. Från Örebro anställdes Elis Pontho, Hildegard Pontho, K.J. Albreksson, Gustaf Herman Eriksson, Johnny Hollberg, Lars Johansson, K.J. Hällström, Sigfrid Larsson, Amandus Ljungberg, John Axel G Eriksson, Gustaf Algot Johansson, Anders Bruno Malmros, Olof Peter Alfons Svensson (emigrerade till Amerika 1926), Oskarsson, Kristina Karlsson, Greta Törnkvist m.fl.

Fabriksbyggnaderna i slutet av 1950-talet. Bildkälla Örebro Stadsarkiv. Foto: Karl Andersson

Branden i gamla fajansfabriken

Det har länge cirkulerat uppgifter om att Örebro Fajansfabrik skulle ha brunnit ner och att det skulle ha varit den direkta orsaken till fabriken upphörande. Detta är naturligtvis helt fel. Fabriksbyggnaden totalförstördes visserligen i en brand, men det var en olycklig fredag i mars 1959, 31 år efter att Örebro Fajansfabrik upphört att existera.

Branden orsakades av en kraftig explosion i byggnadens bottenvåning där Ansonia Skofabrik fanns. Den efterföljande utredningen visade att gas från putsmedel antänts av en gnista från en av maskinerna. Branden var så häftig att en del arbetare var tvungna att kasta sig ut genom fönstren endast iförda det de stod och gick i, några fortfarande med verktyg i sina händer.

På andra våningen fanns Alms Skofabrik. När elden på bottenvåningen ätit sig igenom taket, började flera av de tunga maskinerna att falla ner igenom golvet och landa på bottenvåningen, därigenom försvårades räddningsarbetet avsevärt. I lokalerna fanns förutom skofabrikerna också Centrala verkstadsskolan för bilmekaniker, Bilcentrums verkstad, samt en mindre smedja. Branden orsakade skador för 1,5 till 2 miljoner kronor då ca 7000 par skor gick upp i rök tillsammans med hela lagret av läder. Alla maskiner, bilar och övrigt lösöre totalförstördes.

Den 58 åriga skofabriksarbetaren Karl Elof Åkerblad från Frövi omkom i branden, han efterlämnade både hustru och barn. Dessutom skadades arbetarna Sven Pettersson och Oscar Anéll lindrigt.

Örebro Fajansfabrik var i drift under ca 18 månader 1926-27. Trots detta satt fabrikksskylten kvar på portalen ovanför ingången ända fram till 1959 då den brandhärjade byggnaden revs. Det kan trots fabrikkens korta verksamhetstid, vara orsaken till att namnet "Örebro Fajansfabrik" levt kvar så länge.

Föremål från AB Örebro Fajansfabrik

Modell 103

Modell 104

Modell 108

Modell 111

Modell 111

Modell 113

Modell 129

Modell 130

Modell 137

Modell 151

Modell 156

Modell 165

Modell 181

Modell 196

Modell 192

Modell 194

Modell 199

Modell 200

Modell 208

Svea AA Storlek 00

Svea AA Storlek 4

Svea Dek Storlek 3

Äggkopp

Mugg / Seidel

Syltkruka

Syltkruka

Syltkruka

Stämplor och Signaturer från AB Örebro Fajansfabrik

Prydnadsgods 1926-27

Blomkrukor 1926-27

Hushållsgods 1926-27

Konst- och prydnadsgods signerades med målad signatur "ÖF", ibland tillsammans med "Sweden". Djupstämpel kan också förekomma på prydnadsgods, men är mer sällsynt. Bruksgods är däremot alltid stämplat med djupstämpel.

Efter flytten till Kungsängen och senare Ekeby Bruk, fortsätter Upsala Ekeby att producera en del av de modeller som gjordes i Örebro. Det som fanns kvar i Örebro av hel eller halvfärdigt gods, följde med till Kungsängen.

"U" - Kungsängen 1928

Under flyttåret 1928 rådde viss förvirring om hur Örebro modeller skulle signeras. Det var ju Örebro Fajansfabriks modeller, skapade av personal från Örebrofabriken, men tillverkade vid Upsala Ekebys fabrik i Kungsängen. Det hela slutade med att modellerna endast signerades med ett "U". Denna märkning pågick från februari till oktober 1928. När sedan tillverkningen flyttas till Ekeby Bruk i oktober 1928, ändras märkningen från "U" till "UE".

På grund av att varulager och halvfärdigt gods flyttades från Örebro till Kungsängen, så finns det en del föremål som bär både målad signatur "U" och djupstämpel "ÖF". Dessa föremål är tillverkade i Örebro men var vid flytten att betrakta som halvfabrikat. De hade då redan försetts med djupstämpel "ÖF". När de sedan färdigställdes i Kungsängen kompletterades de med den målade signaturen "U". Upsala Ekebys produktion av Örebro Fajansfabriks modeller pågick till 1932, i vissa fall ända fram till 1938. Modeller och modellnummer behölls så det är relativt lätt att konstatera vilken modell som har sitt ursprung i Örebrofabriken, även om de är märkta "U" eller "UE".

Olof August Joachim Sundeman, keramikmålare och konstnär, född i Vessland Uppsala Län den 13 juni 1896, son till Johan Sundeman och Edla Gustava f. Johansdotter. Olof startar sin karriär som keramikmålare och arbetade inledningsvis som dekoratör på Örebro Fajansfabrik under fabriken verksamhetsperiod 1926-27.

Hans målade dekorer på prydnadsgods återfinns på en stor del av fabriken produktion, liksom hans lite speciella signatur, ett "O" med ett lutande "S" igenom. Man kan gott påstå att Sundeman var fabriken ansikte utåt, utan hans välkända dekorarbete hade fabriken produktion troligtvis inte sett ut som den gjorde.

När Upsala Ekeby lägger ner sin fabrik i Örebro och flyttar all tillverkning till Kungsängen, flyttar Sundeman med. Där fortsätter han att dekorera prydnadsgods utefter modeller skapade i Örebro. Olof dekorerade även vaser och urnor med personliga motiv. Dessa använde han sedan som presenter vid bemarkelsedagar inom släkten.

När fabriken i Kungsängen brinner ner i oktober 1928, flyttas all tillverkning till Upsala Ekebys fabrik i Ekeby Bruk. Det är inte troligt att Sundeman fortsatte sin anställning på Upsala Ekeby efter branden 1928. Han hade i alla fall slutat med keramikmålning 1931 och ägnade sig istället åt landskapsmåleri, porträtt och stilleben. Hans dekorer fanns visserligen kvar på flera av Upsala Ekebys modeller ända fram till 1938, men hans signaturer på prydnadsgodsset upphörde efter 1928.

Olof gjorde ett flertal resor under hela 1930-talet, den första (av många) till Norge 1931. Därefter till Frankrike 1935, USA, Bermuda och Västindien 1938. Hans landskapsbilder är främst hämtade från de småländska skogarna samt runt om i Uppsalaområdet. Olof Sundeman sysslade även med figurmåleri och stilleben med religiös anknytning. Han använde sig då av såväl olja som pastell, akvarell och sgraffito. Motiven var sedan länge nedtecknade i tusch på papper från hans tidigare resor utomlands.

1955 flyttar Olof till Nygård i Västra Brevik utanför Arvika. Han bosätter sig i ett stort äldre hus med vacker utsikt över sjön Ränken och inreder huset som bara en konstnär kan, den stora taklampan var t.ex. gjord av en gammal tvättmaskinstrumma. I huset fanns även hans ateljé och ett stort bibliotek. Hans närmaste bekantskapskrets bestod av halvsystem Hanna, hennes son Börje med hustru och deras barn. Olof själv var både ogift och barnlös. Han slutade sina dagar i Västra Brevik den 18 november 1964 och ligger begravd i sin halvsystem Hannas och hennes make handelsresande Samuel Larssons familjegrav i Forshaga.

Olof hade ett 20-tal separatutställningar genom åren, bl.a. på Mässhallen i Stockholm 1937, Uppsala vid flera tillfällen liksom i Vimmerby, Mariannelund, Hultsfred, Karlskoga och Kristinehamn. Han deltog även vid en samlingsutställning i Oslo tillsammans med Lindorm Liljefors och Åke Schmägers m.fl. Hans konst finns representerad på Uppsala Universitetsbibliotek samt Blekinge Museum i Karlskrona. Han signerade sina föremål med ett "lutande S i ett O", ibland med hela namnet "Olof Sundeman".

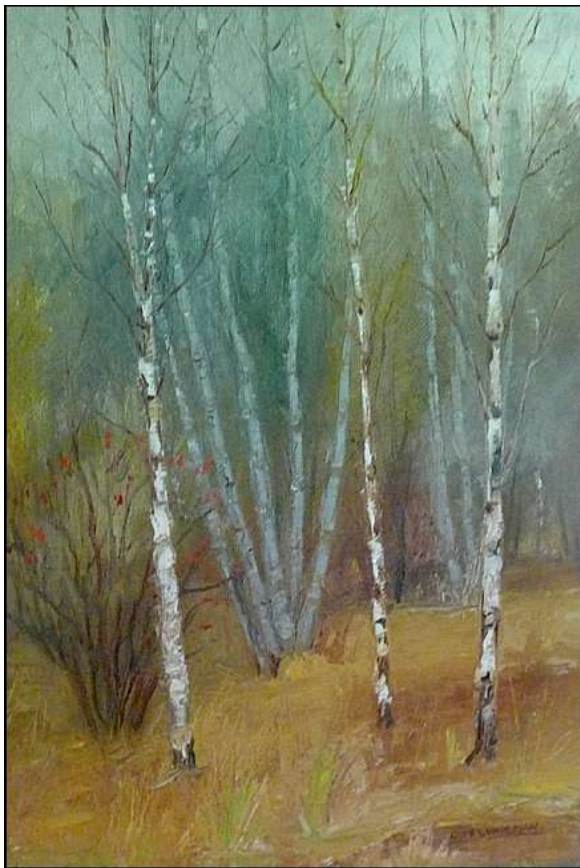
Exempel på Olof Sundemans signaturer

Bostadshuset på Nygård i Västra Brevik, Olof Sundemans hem och ateljé under åren 1955-64.
Foto: Kjell Gustafsson. Bildkälla: Breviks BF

På fotografiet syns Edla Gustavas alla barn. Fr.v: Hanna och Herman, därefter Paul och Olof Sundeman. På golvet framför sitter barnbarnet Börje Larsson, son till Hanna och hennes make Samuel Larsson. Bildkälla: Eva Arrhénborg.

Exempel på Olof Sundemans tidiga målerier. Dessa är hjorda på 1920-talet.

Örebro Fajansfabriks modellprogram 1926-27

104 Dek.

103 Dek.

105 Dek.

"GÖTA" AA.

108 Dek.

108 AA.

"FREJA" AA.

"SVEA" Dek.

106 Dek.

"SVEA" AA.

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

AKTIEBOLAGET ÖREBRO FAJANSFABRIK

EF

129-130

131

132

133

134

135

136

137

138

139-140

141

142

143

144-145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

EF

158

159-160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170-173

174

175

176

177-180

AKTIEBOLAGET ÖREBRO FAJANSFABRIK

Lista över Örebro Fajansfabriks modeller 1926-27

Observera att måtten på vissa av ÖF:s modeller tillverkade i Kungsängen 1928 eller vid Ekeby Bruk 1928-38 kan förekomma i andra storlekar, dessa varianter är alltid signerade U eller UE. Modellnummren är dock alltid de samma som ÖF:s.

Model			Modell		
103	Ampel	13 x 20,5 cm	166	Vas	18,5 x 14 cm
104	Ampel	13 x 23 cm	167	Fat	5 x 29 cm
105	Ampel	11 x 23 cm	168	Vas	18,5 x 11 cm
106	Ampel	15,5 x 27 cm	169	Vas	21 x 12 cm
107	Ingen uppgift		170	Blomkruka	25 x 32,5 cm
108	Ampel	11,5 x 19 cm	171	Blomkruka	23 x 29 cm
109	Ampel	10 x 23,8 cm	172	Blomkruka	18,5 x 23 cm
110	Vas	11 x 13 cm	173	Blomkruka	15,5 x 19,5 cm
111	Vas	12 x 12 cm	174	Vas m. hänklar	21 x 16 cm
112	Vas	20,5 x 15 cm	175	Vas	17 x 18 cm
113	Vas	17 x 12,5 cm	176	Vas m. hänklar	23,5 x 15 cm
114	Vas	18 x 13 cm	177	Blomkruka	26 x 34 cm
115	Vas	14,5 x 17 cm	178	Blomkruka	23 x 28 cm
116	Vas	15 x 11,5 cm	179	Blomkruka	18,5 x 23 cm
117	Vas	17 x 11,5 cm	180	Blomkruka	16 x 21 cm
118	Vas	17,5 x 11,5 cm	181	Bonbonjär	11 x 10 cm
119	Vas	15 x 12 cm	182	Skål på fot	19 x 27 cm
120	Vas	12 x 12 cm	183	Skål på fot	12,5 x 17 cm
121	Vas	17 x 12,5 cm	184	Vas	8,5 x 8,5 cm
122	Vas	17,5 x 13 cm	185	Vas	9 x 7,5 cm
123	Vas	12 x 11 cm	186	Vas	9 x 8 cm
124	Vas	13,5 x 12,5 cm	187	Vas m. hänklar	25 x 23,5 cm
125	Vas m. hänklar	18 x 11,5 cm	188	Vas m. hänklar	15,5 x 16 cm
126	Vas	17,5 x 11 cm	189	Bonbonjär	10 x 9,5 cm
127	Vas	12,5 x 12,5 cm	190	Vas	14 x 10 cm
128	Vas	9 x 12 cm	191	Bonbonjär	7 x 11 cm
129	Blomsterskål	5,5 x 24 cm*	192	Vas	7,5 x 10 cm
130	Blomsterskål	4,5 x 21 cm*	193	Vas m. hänklar	26,5 x 17 cm
131	Skål	8 x 23 cm*	194	Bägare	5 x 7,5 cm
132	Skål m. hänklar	6 x 20,5 cm	195	Bonbonjär	8 x 10,5 cm
133	Skål på fot	7 x 17 cm	196	Vas	9,5 x 9 cm
134	Vas	15 x 15 cm	197	Skål	7,5 x 24 cm
135	Bonbonjär	16 x 9 cm	198	Skål	6 x 20 cm
136	Skål	10,5x 23 cm	199	Skål	8,5 x 27 cm
137	Vas	13 x 10 cm	200	Skål	7,5 x 20 cm
138	Vas	17 x 14,5 cm	201	Vas	20 x 10 cm
139	Skål	8 x 21 cm	202	Skål	10 x 26 cm
140	Skål	5,5 x 16 cm	203	Skål	7 x 19,5 cm
141	Vas m. hänklar	22 x 15 cm	204	Skål på fot	13 x 23,5 cm
142	Vas m. hänklar	16 x 12 cm	205	Skål m. hänklar	11 x 11 cm
143	Vas	8 x 12,5 cm	206	Ingen uppgift	
144	Skål	7,5 x 19,5 cm	207	Ingen uppgift	
145	Skål	5,5 x 13,5 cm	208	Vas	7,5 x 7,5 cm
146	Vas m. hänklar	18,5 x 16 cm	209	Ingen uppgift	
147	Vas	10,5 x 12 cm	210	Vas	8,5 x 8,5 cm
148	Vas m. hänklar	10,5 x 12 cm	211	Ingen uppgift	
149	Vas m. hänklar	23 x 20,5 cm	212	Skål	2,5 x 21,5 cm
150	Vas	23 x 12,5 cm	213	Ingen uppgift	
151	Vas	16 x 10 cm	214	Ingen uppgift	
152	Vas	15 x 11 cm	215	Skål	8 x 25 cm
153	Vas m. hänklar	16 x 14,5 cm	216	Ingen uppgift	
154	Vas m. hänklar	15 x 14 cm	217	Ingen uppgift	
155	Vas	15 x 13 cm	218	Ingen uppgift	
156	Vas m. hänklar	16 x 12 cm	219	Ingen uppgift	
157	Vas	22 x 10,5 cm	220	Ingen uppgift	
158	Vas	27 x 15 cm	221	Ingen uppgift	
159	Vas	35 x 20 cm	222	Ingen uppgift	
160	Vas	25,5 x 15,5 cm	223	Ingen uppgift	
161	Vas	22 x 14 cm	224	Ingen uppgift	
162	Vas	22 x 14,5 cm	225	Ingen uppgift	
163	Vas m. hänklar	32 x 17 cm	226	Ingen uppgift	
164	Vas	24,5 x 16 cm	227	Lampfot	16 x 23 cm
165	Vas	21 x 11 cm	228	Lampfot	17 x 28 cm
			231	Assiett	Dia. 18 cm

Den svåra tiden 1915-1921

Utbrottet av Första Världskriget i maj 1914 skulle inleda en lång period av problem för industrin och samhället. Det handlade inte bara om svält och fattigdom, utan också om den allvarliga epidemi som skulle följa i krigets spår. Nedgången i ekonomin avspeglas tydligt inom kakelindustrin under krigsåren, efterfrågan sjunker dramatiskt och de fabriker som väljer att fortsätta driften gör det med kraftigt reducerad produktion, de flesta stänger helt. Problemen varar till slutet av 1917 då kriget är inne i sitt slutskede och människor börjar få upp hoppet igen.

Kakelfabrikerna startar upp sin tillverkning igen och i början av 1918 är de flesta tillbaka i full produktion. Ingen anar väl vad framtiden har att bjuda. När krigsslutet är nära ställs samhället inför nästa stora prövning. I april 1918 dog 3 personer i Örebro till följd av Spanska Sjukan, veckan efter var antalet uppe i 837. Under sommaren spred sig epidemin som en löpeld och människor dog bokstavligen som flugor. Allmänna inrättningar som restauranger, biografier, skolor och butiker tvingades stänga, inom kakelindustrin uppstod kraftiga störningar då folk uteblev från sina arbeten. Först 1921 hade sjukdomen bedarrat och folk kunde återgå till sin vardag. I Sverige dog ca 30.000 människor och i hela världen handlar det om nära 100 miljoner. Anledningen till att ovanstående information finns med här, är att peka på de problem som uppstod i samhället under kriget och efterföljande år. Att många fabriker får problem är bara naturligt med tanke på det rådande läget och bör beaktas när man ser nedläggningar, konkurser och andra störningar. Yttre faktorer var i många fall den direkta orsaken till fabrikeras problem.

Svenska Kakelarbetareförbundet Avd. 8 Örebro 1899-1929

Vid genomgång av de årsberättelser som finns, kan konstateras att fackföreningsrörelsen knappast var någon större kraft kring förra sekelskiftet, speciellt inte vad gäller arbetsvillkor för kakelarbetare. I den första årsberättelsen för 1899 kan konstateras att förbundet endast har 15 betalande medlemmar, vilket var en liten del av den styrka som arbetade i yrket. 1904 krävde dessutom kakelugnsarbetarna kompensation för medlemsavgiften i form av högre löner, i annat fall skulle de lämna förbundet. När detta inte kunde tillgodoseas valde nästan en tredjedel av medlemmarna, då ca 20 stycken, att lämna förbundet. Genom åren ökar emellertid medlemsantalet och som mest har de ca 90 betalande medlemmar. Men även detta var bara en del av dåvarande arbetsstyrka.

De fackliga sysslor som återges i berättelserna ser ut att lägga stor tyngd på hur medlemsavgifterna skall förvaltas och hur den obligatoriska anslutningen till politiskt parti utvecklar sig, dessutom beskrivs med stolthet förbundets deltagande i förstamajtågen med erforderlig fana. De påpekar också att de på vissa möten bjudit på musikunderhållning i form av stråkorkester, humoristiska föreläsningar och sång. Utöver detta så spenderas medlemsavgifterna i stora delar till inköp av andelar i rörelsen Folkets Hus och Folkets Park, samt tryckeriföreningen Nerike, Örebro Kurirens tryckeri. De beklagar de år då den inbetalda avgiften inte är av den storleken att den kan användas för dessa ändamål.

Först på 1910-talet kan skönjas någon form av aktivitet hos fackförbundet. Det har mycket med utbrottet av första världskriget att göra, samt den efterföljande depressionen. Några fabriker går på halvfart, andra lägger ner produktionen helt. Arbetsbristen skapar många konflikter och i de flesta fall är det arbetsgivaren som dikterar villkoren. Det handlar ofta om sänkta löner och nerdragen arbetstid. Facket gör så gott de kan, de utlyser både strejker och blockader men under krigstiden visar sig dessa utspel istället vara till gagn för arbetsgivarna.

Efter kriget uppstår nästa problem. Efterfrågan på kakelugnar minskar kraftigt i samband med att värmeledning dras in i städerna, Örebro är inget undantag. Detta skapar av naturliga skäl också oro och konflikter inom kakelindustrin. AB Svenska Kakelfabriken löser sina problem genom att starta tillverkning av prydnads- och nyttoföremål, medan de vid Östbergiska Kakelfabriken väljer att fortsätta som tidigare. 1919 försätts Östbergiska Kakelfabriken i konkurs. Tiden fram till 1923 är turbulent och strejkerna avlöser varandra. I de flesta fall kan problemen lösas, men resultaten visar att fackets makt över arbetsgivaren inte var speciellt stor. Det är först under kakelindustrins fyra sista år i Örebro 1924-1927, som lugn råder på arbetsmarknaden.

År 1925 kan därför anses vara slutpunkten för kakelindustrin i Örebro. Den då enda kvarvarande fabriken, Örebro Fajansfabrik, går under hela sin 18 månader långa verksamhetsperiod med förlust, och att fabriken läggs ner kring juletid 1927 är inte någon större överraskning. Antalet medlemmar i förbundet sjunker stadigt under åren efter kriget och under förbundets sista år 1928 finns endast 7 betalande medlemmar kvar. 1929 läggs förbundet ner och de få medlemmar som finns kvar överflyttas till Murareförbundet. Under åren 1920-25 bestod styrelse och medlemmar i Kakelarbetareförbundet avd. 8 uteslutande av personer anställda vid AB Lerindustri.

Kakelugnsmakare, kakelmakare, kakelarbetare, kakelmakeriarbetare och kakelmålare i Örebro 1820-1930, de flesta utan egen verksamhet.

Det fanns naturligtvis fler kakelugnsmakare i Örebro än de redan nämnda. Många av dem har hittats i olika databaser, tidningsartiklar och register, men informationen om dem är knapphändig. Allt tyder på att de, men några få undantag, inte drev egna verksamheter utan arbetade vid någon av stadens kakelfabriker eller på något av kakelugnsmakerierna. Deras bostadsadress under verksamhetstiden är i de flesta fall känd, men var i Örebro de utövade sina yrken är okänt. Hur de sedan benämns varierar, i vissa register kallas de kakelugnsmakare eller kakelmakare, medan de i andra kallas kakelmakeriarbetare eller kakelarbetare. Hur en person tituleras varierar således mellan registren. Följande lista är långt ifrån komplett. Det fanns kakelugnsmakare och gesäller som bara tillbringade en kortare period i Örebro, något år eller bara några månader, de är inte omnämnda här.

Andersson, Axel Vilhelm

Kakelarbetare, bosatt på Karlsgatan 25 i Örebro, född i Värmländska Visnum 1856, död i Örebro 1925. Gift med Gustafva Johansson, född i Huggenäs Värmland 1854.

Andersson, Bror Justus

Bosatt på Kyrkogatan 4 i Örebro, född i Halmstad 1877. Han arbetade som kakelugnsmakare i Örebro innan han 1902 flyttade till Åmål. Från 1905 var han bosatt i Göteborg och när han avlider 1913 är han bosatt i Marstrand där han arbetade som sotaremästare. Förmodligen egen verksamhet i Örebro. Han avled 1913.

Andersson, Johan Alfred

Kakelmakare, bosatt på Gamla Gatan 7, född i Nyköping 1861, gift med Klara Sofia Josefsson född i Nyköping 1870, skild 1927. Johan Alfred återvänder senare till Nyköping där han dör 1937.

Andersson, Karl Vilhelm

Benämns som kakelmakare bosatt i Marieberg söder om Örebro, född i Stockholm 1861 och gift med Johanna Maria Guze, född 1869. Ytterligare information saknas.

Andersson, Oskar Reinhold

Kakelmakare bosatt på Engelbrektsgratan 9. Han föddes i Kalmar 1884 och var från 1929 gift med Anna Charlotta, född i By, Kopparberg. Familjen flyttar så småningom till Horndal i Kopparbergs län. Där, på fastigheten Villahed, avlider Oskar 1961. Fyra år senare 1965 och på samma adress avlider även hustrun.

Andersson, Sven Emil

Kakelmakeriarbetare. Han var bostatt på Malmgatan 30 i Örebro och född i Skara 1870. Från 1900 gift med Alma Ingeborg Westerling född i Örebro 1880, död i samma stad 1968. När Sven Emil avled 1939 var han bosatt på Ringgatan 16 i Örebro.

Borg, Karl Johan

Kakelarbetare, född i Örebro 1843, död i "Husvilla" på Söder i Örebro 1876. Han var ogift och saknade barn.

Eklund, Carl Erik

Omnämns som kakelarbetare i Örebro på 1860-70:talet. Troligtvis handlar det om samma Carl Erik Eklund som arbetade vid Alsnäs Kakelfabrik. En tragisk enotis i Nerikes Allehanda 1875 berättar att Carl Eriks endast 3,5 år gamla son avlidit.

Feldt, Anna Charlotta

Kakelmålarska, bosatt på Storgatan 10 i Örebro. Hon föddes Eriksson i Torshälla 1880 och var från 1913 gift med Johan Arvid Feldt född i Torshälla 1881, död 1960. Anna Charlotta återvänder till Torshälla i början av 1910-talet och stannar där till sin död 1962.

Fougstedt (Moberg), Frans Johan Edvin

Kakelmakare, bosatt på Klostergatan 17, född i Örebro 1893, son till Anna Sofia Fougstedt Moberg, född i samma stad 1872. Frans Johan Edvin flyttar så småningom till Stockholm där han dör 1968. Han var aldrig gift.

Fröberg, Gustaf Adolf

Kakelarbetare, bosatt på Slottsgatan i Örebro, född i Jumkil Uppsala 1873, död i Östra Fågelvik Värmland 1960. Från 1904 gift med Ida Karolina Andersson född 1871, död 1909.

Gustafsson, Gustaf Vilhelm

Benämns som kakelarbetare, bosatt på Berggatan 27 Örebro, född i Gävle 1883, död i Örebro 1963, från 1915 gift med Johanna Maria född Törnqvist 1877, död 1954. Gustaf Vilhelm var med viss säkerhet anställd vid AB Lerindustri / Örebro Fajansfabrik.

Helenius, August Edvard

Kakelarbetare, bosatt på Rudbecksgatan 6 Örebro, född i Danmarks socken utanför Uppsala 1869, död i Örebro 1909, från 1893 gift med Anna Lovisa Jansson född i Nora 1862, död 1947.

Hoffner, Anders Olof

Kakelugnsmakare, bosatt på Köpmangatan i Örebro, född i Stockholm 1847, gift med Selma Sofia Karlsson, född i Fors Södermanland 1857. Hoffner lämnade så småningom Örebro och flyttade till Arboga. Detta styrks av en notis i NA från juni 1889. Där berättas att två av kakelugnsmakare Hoffners minderåriga söner omkommit i en drunkningsolycka i Arbogaån. Familjen Hoffner flyttar sedan till Ede i Järvsö där Anders Olof dör 1917.

Hultgren, Bror Gustaf

Kakelugnsmakare, bosatt på fastigheten Rörstrand i Örebro, född i Sala 1888, död i Kolbäck 1959, gift och skild. Allt pekar på att Bror Gustaf arbetade vid Örebro Kakelfabrik.

Håkansson, Anton Edvard

Kakelmakare bosatt i Marieberg Örebro tillsammans med sin hushållerska Karolina Matilda Karlsson och hennes två söner. Han föddes i Karlskrona 1877 och dog på okänd adress i Örebro 1963. Aldrig gift.

Johansson, Johan Leonard

Bosatt i Hästhagen Örebro, född i Sevala Västmanland 1856, arbetade som kakelugnsmakare i Örebro. Han var gift med Augusta Albertina Gustafsson, född i Mörklinta Västmanland 1856. Johan Leonard avled i Örebro 1927

Johansson, Petter Johan

Kakelugnsmakare, bosatt på Askerslunden i Örebro, född i Amnehärad Skaraborg 1844, död i Askerslunden Örebro 1908, änklings 1879. Troligtvis anställd vid någon av de mindre kakelugnsmakerierna i centrala Örebro.

Johansson, Rudolf Napoleon

Kakelugnsmakaregesäll, bosatt på Kyrkogårdsgatan 27 Örebro, född i Skänninge 1859, död på Ånstagatan i Örebro 1930, ogift. Rudolf är även noterad som Stenkärlsarbetare i KB:s register. Med tanke på att han föddes i Skänninge och flyttade till Örebro där Skänningebrodererna Dahlberg huserade, är det inte omöjligt att han arbetade vid Karlbergs Kakelfabrik, ägd av Dahlberg, där stenkärl tillverkades. Det kan också tänkas att han under sina sista år arbetade hos sin granne Engvall på Ånstagatan där samma typ av föremål tillverkades.

Karlsson, Carl Gustaf

Carl Gustaf arbetade som kakelarbetare i Örebro och var då bosatt på Fabrikgatan 3. Han föddes i Stockholm 1885 och registrerades som oäkta son till Anna Lovisa Asp. Carl Gustaf blev aldrig gift.

Karlsson, Karl Emanuel

Född i Hammar 1892, död i Örebro 1976. Bosatt på Fabrikgatan 8 i Örebro tillsammans med brodern Erik Alfred Karlsson. Karl Emanuel arbetade som kakelugnsmakare i Örebro och var från 1940 gift med Hilma Maria Karlsson, född i Örebro 1897, död 1978.

Kihlström, August Emanuel

Kakelmakare, bosatt på Kristinelund Örebro. Han föddes i Råda Skaraborgs län 1858 och var från 1877 gift med Lovisa Lundgren, född i Otterstad 1860. När August Emanuel avled 1920 var han bosatt på Engelbreksgatan 72.

Kvarnström, (Qvarnström) Nils Gustaf

Kakelarbetare, bosatt på Norensbergsgatan 16 och Ånstagatan 12 i Örebro, född i Varnum Värmland 1857, son till Karl Nilsson Kvarnström och Anna Maria Persdotter, gift med Augusta Vilhelmina Hertz född i Hjo 1853. Nils Gustaf bodde granne med Engvalls Kruk- och Kakelugnsmakeri där han förmodligen hade sin anställning.

Larsson, Alfred Hjalmar

Kakelarbetare, född i Norrköping 1865, död i Sandbyhov, Östra Eneby 1928. Verksam som kakelarbetare i Örebro på 1880-talet och var från 1889 gift med Örebroflickan Johanna Karolina Larsdotter.

Larsson Lindqvist, Olof

Kakelarbetare och kakelugnsmakaregesäll, bosatt i Långbro Örebro, född i Skövde 1843, gift med Charlotta Vilhelmina Evensen född i Stockholm 1857. Hustrun Charlotta Vilhelmina var förmodligen syster till Axel Edvard Evensen, senare ägare till Örebro Kakelfabrik. Olof och Charlottas son **Albert Hjalmar** föddes 1889 och arbetade som kakelformare i Örebro.

Lilja, Johan Alfred

Kakelarbetare född i Örebro 1860, död i det som kallades Venastugan i samma stad 1885. Johan Alfred hann aldrig gifta sig. Han var endast 25 år gammal när hans liv tog slut.

Lindroth, Carl Fredrik

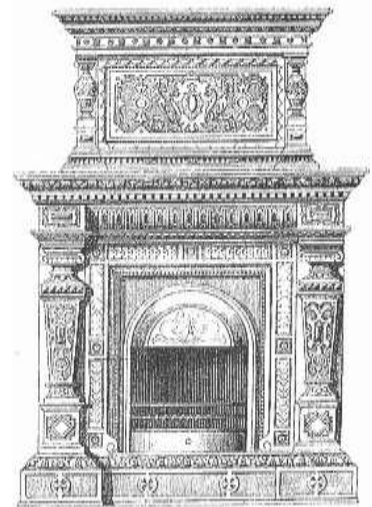
Omnämns som kakelgesäll, bosatt på Norrebro i Örebro. Han föddes i Gällersta strax utanför Örebro 1843 och var gift med Karolina Andersdotter, född i Tysslinge 1844. Carl Fredrik avled i Gällersta 1881.

Lönndahl, Oskar Julius

Kakelugnsmakaren Oskar Julius "Julle" Lönndahl var bosatt på adress Noreborg i Örebro. Han var son till kakelugnsmakaregesällen Petter Lönndahl på Örebro Kakelfabrik och dennes hustru Anna Lovisa Rundqvist. Han var också bror till egenföretagaren och kakelugnsmakaren Tore Lönndahl. Oskar Julius föddes i Nyköping 1899 och avled genom drunkning vid HjälmARBaden 1920, han var då 21 år gammal.

Ljungkvist, Karl Gustaf

Kakelarbetare, bosatt på Skebäcksvägen 24 i det område som då kallades Carlsborg. Han var född i Örebro 1849 och gift med Maria Kristina född Pettersson i Örebro 1844, död i Örebro 1904.

Magnusson, Johan Ludvig

Kakelmakare bosatt på Norra Strömsborg i Örebro. Han föddes i Karlstad 1879 och var gift med Gerda Sofia Sandqvist född i Örebro 1881. I hushållet fanns dessutom dottern Dagmar Sofia Mariana och det placerade barnhusbarnet Gustaf Severin Blomqvist. Magnusson återvänder senare till Värmland och avlider på ålderdomshemmet i Råfsnäs 1957.

Melin, B.G.

Kakelugnsmakare och handelsman, verksam i Örebro på 1840-talet. Köpte in, sålde och satte kakelugnar i huvudsak från Skinnarvikens Kakelfabrik i Stockholm. Han finns också registrerad som handlare av allehanda produkter, från Sill och korngryn, till fönsterglas och cigaretter. Efter 1854 upphör alla uppgifter om denne Melin.

Nilsson, Gustaf Hjalmar

Kakelarbetare, bosatt i Agnelund Örebro (Nikolai), född i Nykil Östergötland 1879. Han flyttar senare till Arbrå där han avlider 1955. Mycket talar för att han fortsatte sin karriär som kakelarbetare vid Arbrå Kakelfabrik. Gustaf Hjalmar gick ogift genom livet.

Norling, Frans Johan Oskar

Kakelugnsmakare, bosatt i Lundstorp, på Nordvästra Gärdet i Örebro. Han föddes i Eskilstuna 1828 och flyttade senare till Arboga där han vistades fram till 1860-61. Norling var från 1857 gift med Katarina Sofia, född Lekberg Finnerödja 1826. Tillsammans fick de dottern Anna Vilhelmina född i Arboga 1860, sönerna Viktor Emanuel född i Örebro 1866 och Axel Arvid född i Örebro 1870. Frans Johan Oskar drev sannolikt sin egen rörelse i Örebro. Han finns noterad som verksam på Sergeant Åkergergs gård i centrala Örebro där B.H. Lundgren huserade fram till 1861, så förmodligen är det Lundgrens verkstad han övertagit. Kakelugnsmakare Norling avled i Örebro 1878, hustrun i samma stad 1908.

Persson, Anders Petter

Kakelarbetare, bosatt på fastigheten Andreelund i Adolfsberg strax söder om Örebro. Han föddes i Askersund 1855, var verksam i Örebro under några år och flyttade sedan till Stockholm där han dog 1903. Han var från 1855 gift med Anna Otilia Johansdotter, född i Fivelstad Östergötland 1863, död i Brännkyrka Stockholm 1953.

Var god se hit!

Undertecknad åtager sig uppsättning af nya samt omsättning af gamla kakelugnar och lagningar till billigaste pris, såväl i stad som i landsorten. För snyggt och reelt arbete ansvaras. F. S. D. Norling,

Kakelugnsmakare,
Köpmangatan *N* 41. Sergeant Åferbergs gård.

Persson, Bror Axel Elof

Bosatt på Skolgatan 19 i Örebro, född i Fors Jämtland 1891 arbetade som kakelugnsmakare i Örebro. Han var son till Hans Olof Persson och Ida Lovisa Eriksson. Bror Axel Elof flyttar senare till Stockholm där han gifter sig med Emma Matilda född i Österåker 1881, död i Stockholm 1973. Bror Axel Elof avlider i Stockholm 1958.

Persson, Per Johan

Skall ha varit verksam som kakelugnsmakare i Örebro innan han flyttade till Kristianstad. Där skall han enl. en tidningsnotis ha slagit trädgårdsmästare Olof Svensson i huvudet med en spade. För detta avtjänade Persson ett 4 månader långt fängelsestraff.

Pettersson, Karl Johan

Kakelarbetare, bosatt på Järnvägsgatan 38 i Örebro, född i Örebro 1858, död i Örebro 1932, gift med Hilma Josefina Helander, född i Örebro 1862, död 1919. Karl Johan slutar sitt arbete inom kakelindustrin 1891 för att istället idka handel med hattar, mössor och pälsvaror.

Pira, Karl Ludvig Konstantin

Kakelarbetare av Vallonsk börd, inflyttad till Slottsgatan 31 i Örebro där han skattskrevs 1887. Pira föddes i Norrtälje 1864 och var gift med Elin Johanna Östlund, född i Asker 1866. Med Elin fick han tre söner, Napoleon Konstantin, Alexander och Rudolf Isidor. Den sistnämnde född en månad efter Piras död. Karl Ludvig Konstantin Pira dog på Stora Rosenå i Hidinge socken 1892. Två år senare flyttar Elin tillbaka till Asker där hon startar försäljning av kramvaror under namnet "Elin Pira". 1895 gifter hon om sig med Nils Arvid Svensson.

Romedal (Romedahl), Simon Daniel Oskar

Kakelmakare bosatt på Faktorigatan 11. Han föddes i Sandseryd Jönköpings län 1879 och var från 1905 gift med Helga Maria Johansson, född i Gökhem Skaraborgs län 1877. När Simon Daniel Oskar dör 1940 är han bosatt på Åbrogatan 4 i Örebro.

Roos, Karl Vilhelm

Kakelarbetare, bosatt på Gamla Gatan och Engelbrektsgatan i Örebro, född i Gräve Örebro 1865, död i Stockholm 1925, gift med Brita Maria Andersdotter född i Väse Värmland 1854.

Rundqvist, Karl Hjalmar

Kakelarbetare, bosatt i Sofiaparken och på Berggatan 28 i Örebro. Han var född i Norrköping 1872 och död i Långbro församling 1948, gift med Kristina Olsson född i Säter 1861.

Rydell, Birger Viktor Hugo

Kakelarbetare och trädgårdsmästare, verksam i Hovsta Örebro. Född i Stockholm 1849, gift med Johanna Sofia Gustafsson, född i Lindesberg 1856 med vilken han hade fyra barn, alla födda i Örebro. Mycket tyder på att Rydell startade sin karriär som kakelarbetare och avslutade den som trädgårdsmästare. Rydell avled i Örebro 1935 och var då skild.

Skogsberg, Karl Robert

Skall ha verkat som kakelarbetare i Örebro på 1850-talet. Han var gift med Johanna Hellsten, född 1828 död 1876. Fick bara en son, Arvid, som enligt en notis i NA avled endast två månader gammal.

Schånberg (Skånberg), Lars Magnus

Kakelmakare bosatt på Strömersgatan 11, föddes på Kungsholmen i Stockholm 1860 och var gift med Albertina Vilhelmina Pettersson, född i Alböke Kalmar 1863. Lars Magnus avled i Uppsala 1938.

Spåre, Gunnar Reinhold

Kakelarbetare i Örebro, bosatt i Kristineberg strax väster om Örebro, född i Stockholm 1886, död på okänd adress 1854.

Sundström, Augusta Josefina

Född Anderberg, Bosatt på Slottsgatan i Örebro, född i Stockholm 1847, änka 1895, död i Örebro 1915. Arbetade som porslins- och kakelmålare.

Svedström Jansson, Karl

Kakelmakare bosatt i Rickardsberg Örebro, född i Uppsala 1884, från 1910 gift med Gerda Cicilia Andersson född i Hallsberg 1885. Mycket talar för att Karl arbetade vid AB Svenska Kakelfabriken / AB Lerindustri / AB Örebro Fajansfabrik under sin aktiva tid. När Karl avlider 1956 är han skriven i Örebro, men närmare adressuppgifter saknas.

Svensson, Malkolm Herman

Kakelarbetare, bosatt på Nyborg i Örebro, född i Östra Husby Östergötland 1865, död i Stockholm 1940, gift med Klara Axelina Norgren född i Stockholm 1871. Malkolm flyttade senare till Stockholm för anställning på Kungsängens Kakelfabrik.

Örebro Kakelfabrik, tänkbar arbetsplats för flera av de nämnda kakelarbetarna.

Söderberg, Erik Gustaf

Kakelarbetare född i Eskilstuna 1861. Han flyttade till Örebro där han förmodligen gick i lära och arbetade som kakelarbetare. I Örebro hittade han också sin blivande hustru Matilda Karolina Molin, född 1859. I Örebro föddes också Linnéa Dorotea. Några år efter giftemålet flyttar paret till Varberg där Erik Gustaf under många år fortsatte att arbeta i yrket. Strax efter hustruns död 1912 återvände Erik Gustaf till sina hemtrakter i Eskilstunatrakten. Han avled 1943.

Söderström, Gustaf Edvard

Bosatt på Faktorigatan 8 i Örebro, född i Gävle 1882, änklings 1940. Han arbetade som kakelugnsmakare i Örebro innan han återvände till Gävle där han avled 1966.

Tibblin, Erik

Bosatt på Gården Söder 53 (Kyrkogårdsgatan), född i Skogs-Tibble Uppsala 1828, död i Örebro 1910, änklings. Tibblin var en mycket fattig f.d. kakelugnsmakaregesäll när han i december 1894 dömdes till två månaders straffarbete och ett års vanfrenjd för stöld av matvaror ur en vishusbod tillhörande Uppfostringsanstalten för sinnesslöa i Örebro. Matvarorna beräknades uppgå till ett värde av 19 kr och 38 öre.

Westerlund, Tor Julius Herman

Kakelugnsmakare i egen regi, född i Nora 1862, under 1880-talet verksam på Fabriksgatan 16 i Örebro. Han flyttade senare till Varberg där han dör 1901. Westerlund var aldrig gift.

Vinblad, Karl Henry (Karl Henning)

Kakelformare, bosatt i Svedala Örebro, född i Ramundeboda Örebro 1870. Han var från 1919 gift med Kristina Mamalia Augusta Pettersson, född i Stockholm 1865. Karl var bosatt på Malmgatan 36 då han avled 1941.

Zetterberg, Karl Olof

Kakelugnsmakare, bosatt på Rynningegatan Gullbergsdal i Örebro, född i Älvkarleby 1857, gift med Johanna Maria Hegelin född i Gävle 1859.

Nils August Åkesson

Åman, Karl Erik

Kakelugnsmakare bosatt på Frisborg i Örebro. Han var född i Gottröra utanför Stockholm 1863 och var gift med Tilda Andersdotter, född i Ryda 1865. Karl Erik flyttade till Örebro och var verksam där till en bit in på 1900-talet, därefter flyttade han till Björknäs i Värmland där han dog 1945.

Åkesson, Nils August

Bosatt på Västra Gatan 9 i Örebro, (Västra gatan delades senare upp i tre delar med nya namn, (Fabriksgatan, Kungsgatan och Trädgårdsgatan). Nils August Åkesson föddes i Trelleborg 1842 och var son till kopparslagarmästare Erik Bernt Åkesson och Elna Andersdotter. Han arbetade som kakelugnsmakare hos Rudolfsson & Eriksson i Örebro. Nils August gick ogift genom livet. Han dog i Torsnäs Torsvik 1921.

Öhrman (Örman), Gustaf Vilhelm

Kakelmakare, bosatt på Kyrkogårdsgatan 31 i Örebro tillsammans med sin mor kakelmakareänkan Johanna Nilsson Örman. Gustaf Vilhelm föddes i Örebro 1870 och var bosatt på Storgatan 33 när han dog 1945.

Österberg (Östberg), Gerhard Melker

Kakelmakare, bosatt på Grev Rosengatan 15. Han var född i Värmländska Kila 1879 och från 1910 gift med Olga Leontina född Struwe i Örebro 1880. Gerhard Melker avled på okänd adress i Örebro 1964. Hustrun Olga Leontina tre år tidigare, 1961. Även hon på okänd adress. Båda var kyrkobokförda i Olaus Petri Församling i Örebro vid sin död. Det har inte gått att hitta något släktskap mellan Gerhard Melker Östberg och den familj som drev den Östbergska Kakelfabriken i Örebro.

Kyrkogårdsgatan (idag Näbbtorgsgatan) en gata där många av Örebros kakelugnsmakare och kakelarbetare bodde eller drev sin verksamhet. Bilden tagen 1903. Bildkälla Örebro Stadsarkiv. Fotograf okänd.

Kruk- och Kakelugnsmakerier utanför Örebro

Almby (Ekeby Almby)

I Almby fanns 2 kakelugnsmakare och en kakelfabrik. De tre företagen är Sven Emil Svenssons Kakelugnsmakeri, Edvin Nymarks Kakelugnsmakeri och Eskil Janssons Kakelfabrik. Den enda information som går att få fram, är att de var i drift på 1930-talet. Med tanke på att Almby var en mycket liten ort med ett par hundra innevånare, bör de tre företagen ha haft ett nära samarbete.

Askersund

Ett av Askersunds mest långlivade kruk- och kakelugnsmakeri låg på gård 74. Det grundades ursprungligen av krukmakare **Anders Holm** någon gång i mitten av 1700-talet och verksamheten pågick därefter åtminstone fram till 1886. Anders Holm var först gift med Anna Andersdotter och hade två söner, Anders och Peter. När Holms hustru Anna avled gifte han om sig med krukmakareänkan Christina Jansdotter Ullqvist från gård 121 och tillsammans får de dottern Maja Stina. När sedan Holm avlider 1776 gifter änkan om sig med kakelugnsmästaren **Jonas Wahlström**.

I samma stund som Jonas Wahlström gifter sig med Holms änka, får han också överta krukmakeriet. Till sin hjälp hade han bl.a. kakelugnsmakaren **Ture Gustaf Åkerblom** och dennes svärson **Adolf Ekman**. Jonas och Christina får sju barn tillsammans, Johan Magnus, Per Olof, Sven Erik, Karl Fredrik, Kristina Lovisa, Anna Maria och Karolina. Wahlström står för driften av kruk- och kakelugnsmakeriet ända fram till sin död 1820, därefter övergår det till **Johan Abraham Kullman**. Kullman fortsatte sedan driften på samma adress till mitten av 1840-talet. Han var gift med Emilia Karolina f. Lindström och hade tre söner, Johan Fredrik, Emil Alfred och Gustaf Bernhard. Kullman flyttar sedan till Örebro där han fortsätter som kakelugnsmakare. Sista ägaren till Holms gamla krukmakeri blir **Erik Gäfvert** (Gefvert), han fortsätter driften fram till sin död 1886. Därefter läggs troligtvis kruk- och kakelugnsmakeriet ner. Gäfvert var gift med Maria Kristina Olsdotter och tillsammans hade de barnen Ferdinand (gesäll), Karl, Alfred, August, Emma och Hanna. På gården bodde även kakelugnsmakarelärlingen Adolf Reinhold Lindberg. Gäfverts änka Maria Kristina bor kvar på gård 74 fram till sin död i december 1897.

Den enda uppgiften om **Carl Nordbergs Kakelugnsmakeri** som går att hitta, är att han hade sin verksamhet på 1850-talet. **O. Engströms Kakelugnsmakeri** var ett familjeföretag som startades på 1860-talet. Firman byter namn till K.M. Engströms Kakelugnsmakeri på 1870-talet och 1905 till M. Engströms Kakelugnsmakeri. På adress Lidan en bit utanför Askersund hittar vi **Gustav Granlunds Kakelugnsmakeri** med verksamhet på 1860-talet. Sonen Gustav Daniel Granlund följer i faderns spår. Han grundar G.D. Granlunds Kakelugnsmakeri i Hammar på 1870 och 80-talet. Se Hammar.

Anton Mauritz Willner född i Vimmerby 1859, börjar som lärling hos Carl Forsberg 1877. Han flyttar till Hjo 1881 där han fortsätter sin utbildning hos J.W. Hallberg. 1886 gifter han sig med Maria Sofia Reinholdsdotter och 1886 flyttar familjen till Askersund.

I Askersund startar han A.M. Willners Kruk- och Kakelugnsmakeri. Driften pågår till 1890 då familjen flyttar tillbaka till Hjo, men redan året efter är de tillbaka i Askersund. 1894 flyttar han för sista gången, nu till Nässjö där han äger och driver Nässjö Kakelfabrik. Han stannar vid fabriken till sin död den 22 mars 1916.

Carl Victor Nordbergs Kakelugnsmakeri finns registrerat 1896. **Sven Henning Bolinders Kakelugnsmakeri** grundades 1905 och **Oskar Svenssons Kakelugnsmakeri** fanns registrerat på 1940-talet.

Anton M. Willner

J.A. Ottossons Kakelugnsmakeri grundades 1899 av Johan Alfred Ottosson. Han hade ingen egen tillverkning, utan stod som återförsäljare av kakelugnar tillverkade av AB Svenska Kakelfabriken i Örebro, han hade dessutom försäljning av allehanda lerkärl. Om den i inledningen omnämnda krukmakaren Ullqvist på gård 121 i Askersund, finns tyvärr inga uppgifter.

Carl Engström född i Göteborg 1825 och **Anders Nikolaus Funke** född i Lidköping 1826 finns också omnämnda som kakelugnsmakare i Askersund under första halvan av 1800-talet. **Nils Armand Valdemar Hallberg** finns omnämnd som porslinsmålare i Askersund i början av 1900-talet. Förmodligen anställd av någon kakelugnsmakare för målning och dekoration av kakelugnar.

Till sist kan nämnas **Johan Petter Björk**, bosatt i Svedala Örebro, född i Oskars församling, Kalmar län 1853, från 1915 gift med Hulda Kristina Isaksdotter född i Kalmar 1863. Johan Petter hade troligtvis egen verksamhet i Zinkgruvan eller anställning i Askersund. Han avled i Johanneslund, Zinkgruvan 1918.

Degerfors

Dimitrijs "Dima" Grinups, kemist, keramiker och världsomseglare. Hans föräldrar var Lettländare bosatta i Moskva och där föddes också Dima den 9 januari 1916. I samband med världskrigets utbrott i slutet av 1930-talet återvände familjen till Lettland och som Lettländare upplevde han därefter två ockupationer, den ena från Sovjetunionen och den andra från Nazityskland. 1943 gifter han sig med Skaidrite f. 1919 och när paret under hösten 1944 försökte fly till Sverige, greps de av Gestapo och deporterades till ett tyskt koncentrationsläger. De lyckades överleva och hamnade så småningom i ett uppsamlingsläger för Balter inom den Brittiska zonen i Tyskland och 1947 fick de tillstånd att komma till Sverige.

Paret Grinups kom först till Stockholm där Dima arbetade för Primus under en kortare period. 1948 flyttar de till Degerfors och Dima får där arbete på Järnbruket. Tre år senare 1951, slutar han på bruket och beslutar sig istället för att starta keramikföretaget "**Nordisk Keramik**" i Degerfors. Under första verksamhetsåret arbetade han helt själv i företaget och keramikverkstaden var då förlagd till en källarlokal där han också hade installerat en brännugn. Året efter flyttades verkstaden till större och mer lämpliga lokaler på Hagalundsvägen och där installerades ytterligare en ugn. Efter flytten till större lokaler anställde Dima några medhjälpare, bl.a. den då 16 åriga Britt Landin samt dekoratören Maj-Britt Nielsen, syster till Gösta Grähs.

Lokalerna i Degerfors där Nordisk Keramik fanns åren 1951-1955

Tillverknigen bestod främst av bruks och nyttföremål som exempelvis skålar, fat, vaser och krukor m.m, men Dima kunde även tillverka allt från större skulpturer till små miniatyrer. När Gustav VI Adolf besökte Degerfors under en av sina Eriksgator på 1950-talet fick han ett keramikfat tillverkat av Dima.

1955 läggs keramik tillverknigen ner. Dima börjar istället att tillverka andra saker, bl.a. Mosaikbord åt Sandvik för export till Italien.

Britt Landin stannar kvar ytterligare en tid och arbetar då med mosaikbord medan dekoratören Maj-Britt Nielsen slutar och startar egen keramikverkstad i Degerfors tillsammans med brodern Gösta Grähs.

Dima fortsatte som företagare fram till slutet av 1960-talet, därefter gav han sig ut på jordenruntresor med segelbåt. Under dessa resor skrev han flera reseskildringar. Dimitrijs Grinups avled på Villa Silaine, Ramshöjden i Degerfors den 31 mars 1980. Föremålen stämplades "Degerfors" i halvbåge tillsammans med symbolen för Lettlands sol, ibland även med "Made in Sweden" och en ristad signatur. Signaturerna kunde vara "DG" (Dima Grinups), "I.H.O" eller "P.H".

Edsberg

En murare och kakelugnsmakare har hittats i Knista Edsberg, det var en herre vid namn **Löfwenberg**. Han var gift med Maria Eriksdotter som hade en oäkta dotter Berta Maria. Verksamheten pågick under första halvan av 1800-talet. Hustrun avled som änka och nådejon i december 1854.

Hallsberg

I utkanten av Hallsberg fanns ortens enda Kakelugnsmakeri. **Johan Axel Hellströms Kakelugnsmakeri** grundas på Söder Sanna i Kumla i slutet av 1800-talet och övertas på 1920-talet av sonen **Axel Adolf Hellström** född i Visby 1892. Företaget återfinns senare på adress Norrby i Hallsberg och på samma adress hade också **Nils Sandström** (född i Kumla år 1900) sitt Kakelugnsmakeri. Förmodligen handlar det om samma verkstad under två olika ägare. Verkstaden är fortfarande i drift på 1940-talet. De båda kakelugnsmakarna avslutar sina dagar i Hallsberg, Axel Hellström avlider 1973 och Sandström 1984. En annan kakelugnsmakare som nämns är Johan Ersson, född i Hallsberg 1835. Om han hade eget kakelugnsmakeri eller arbetade för någon annan är okänt.

Hammar

Gustav Daniel Granlund var kakelugnsmakare med verksamhet under andra halvan av 1800-talet. Han var född i Ronneby den 24 februari 1837 och gift med Hedvig Lovisa Andersdotter. Verksamheten fanns på adress Margretelund, Lidans ägor i Sundbo utanför Hammar. Han var barnlös och avled 1884.

Karlskoga

I Karlskoga fanns fyra kakelugnsmakerier. Det första var **G.A. Nymarks Kakelugnsmakeri** som grundades av Gustaf Adolf Nymark född i Arboga 1832. Företaget omnämns under perioden 1869-1897 och låg först på adress Bredgårdstorp, därefter i Karlskoga Kyrkby. G.A. Nymark avled 1905. Det andra kakelugnsmakeriet tillhörde **Karl August Nilsson** och var registrerat på 1920-talet. Vidare **L. Loyds Kakelugnsmakeri**, grundat av Lennart Loyd född 1868 i Nedre Ullerud. Han flyttade till Karlskoga och drev sitt kakelugnsmakeri från ca 1920 till en bit in på 1930-talet. Han avlider i november 1937.

Sverres Kakel grundades 1951 av Simon "Sverre" Julius Jansson. Verkstaden låg på Högåsvägen 2 C i Karlskoga och bostaden på 4 C. Sverres Kakel gick i konkurs 26/1 –65 och konkursboet köptes då av hustrun Jenny Frideborg Jansson. De flyttar verksamheten till Klövervägen 14 i Karlskoga och fortsätter driften fram till 1968 då företaget läggs ner. Sverre avlider 1976 och hustrun Jenny 2002.

Kopparberg (Ljusnarsberg)

I Kopparberg omnämns flera Krukmakare under 1700-talet. De som finns namngivna 1794 är **Samuel Hedenroth, Anders Hedwall, Erik Hedström, Erik Jansson Hedström** samt gesällen **Erik Sundin**. I slutet av 1800-talet hittas kakelugnsmakare **C. Johansson**, han drev sin verksamhet fram till sekelskiftet 1900 och finns omnämnd i företagsregistret och adresskalendern för år 1897. En annan som omnämns är **Hans Gustaf Adolf Pålsson**, född i Malmö 1882 och bosatt i Bångbro strax söder om Kopparberg.

Kumla

I Kumla hittar vi fyra kakelugnsmakerier och två kakelfabriker. Först ut är **Johan Wallström Larsson** f. 1788 med verksamhet i Kumla under 1800-talets början. Kakelugnsmakare **Victor Eriksson** hade sin verksamhet i slutet av 1890-talet. **Karl Alfred Bjur Gustafsson** var kakelugnsmakare född i Västra Vingåker men verksam i Kumla fram till sin död 1898. Om han hade eget kakelugnsmakeri eller anställning hos någon annan har inte gått att utreda. **Karl Henrik Svensson** vars Kakelugnsmakeri låg på Stavgård 1, Skolvägen, drevs under perioden 1903-1951. **Kumla Kakelfabrik** låg i Södra Mos och brann ner till grunden 1911. **Leanders Kakelfabrik** låg på Hagagatan och var i drift så sent som i skiftet 1930-40. Byggnaden ägdes då av Albertina Karlsson. En tänkbar anställd har hittats, det är Karl Henrik Svensson, född i Karlshamn 1859, död i Stavegård Stadsäga Kumla 1944.

Lillkyrka

Carl Lindrens Kakelugnsmakeri startades i Lillkyrka på 1810-talet och flyttades senare till Hagsäter i Södermanland. **Gustav Anderssons Kakelugnsmakeri** omnämns 1920 med adress Kärsta i Lillkyrka-Ödeby. Gustav drev kakelugnsmakeriet tillsammans med sönerna Einar och Petrus fram till mitten av 1930-talet, då övertar sönerna verkstaden och flyttar den till Fallhagen i Lillkyrka.

Lindesberg

I Lindesberg fanns både kakelugnsmakerier och en kakelfabrik. **C.E. Fröbergs Kakelugnsmakeri** grundas på 1830-talet av Rådman Carl Erik Fröberg f. 1781. Företaget övertas av sonen Carl Christian Fröberg på 1840-talet och därefter dennes son på 1880-talet. Företaget läggs ner 1900. **P.M. Svenssons Kakelugnsmakeri** omnämns på 1890-talet och **Clas Öhmans** på 1930-talet. Vidare hittas **C. Erikssons Kakelugnsmakeri** som grundas av Carl Gustaf Eriksson den 25 januari 1917 och läggs ner någon gång under år 1949. **C.E. Westholms Kakelugnsmakeri** grundas av Carl Efraim Westholm 4/6 1917 och drivs fram till mitten av 1940-talet.

Övriga kakelugnsmakare verksamma i Lindesberg är **Johan Aronsson**, född i Lindesberg 1862, **Johan Teodor Branting**, född i Valbo 1873, **Fredrik Vilhelm Enström**, född i Nora 1877, **Karl Fredrik Forsberg**, född i Fellingsbro 1859 samt **Anders Stackerud Hamngren**, född i Lindesberg 1888. Om de drev egna kakelugnsmakerier eller arbetade som anställda hos någon annan eller på Kakelfabriken har inte gått att utreda.

Lindes Kakelfabrik 1903-1917

Lindes Kakelfabrik uppfördes av Carl Victor Pettersson-Sundén och Erik Emanuel Wirén. Idén att uppföra fabriken kom från A.T. Fagerström, då anställd vid Örebro Kakelfabrik. Fagerström bedömde att en kakelfabrik skulle ha framtiden för sig i Lindesberg då det inte fanns någon konkurrens på detta område i staden. Fagerström lovade dessutom att överta fabriken i samma stund som den stod färdig för drift. Efter viss tvekan uppförde Sunden & Co fabriken på en fastighet i korsningen Norrtullsgatan / Järnvägsgatan i Lindesberg. Den stod klar för drift 1903.

Nu var inte Fagerström den mest pålitliga herren i branchen. Han hade ett brokigt förflutet som kakelugnsmakare och hade nyligen avtjänat ett längre fängelsestraff för stöld hos AB Svenska Kakelfabriken i Örebro. Detta var förmodligen inget som Sunden & Co kände till. När fabriken stod färdig för drift 1903 visade det sig att Fagerström inte hade några pengar att köpa fabriken för. Men med tanke på att fabriken var hans idé borde han få den gratis. Detta var naturligtvis inget som Sundén & Co gick med på. De beslutade istället att starta tillverkning i egen regi. Fagerström hade dock vänligheten att rekommendera en erfaren verkmästare som Sunden & Co kunde anställa. Verkmästaren visade sig dock vara helt okunnig på området och hade dessutom stora problem med sitt supande. Redan vid första bränningen fick de nog och avskedade honom.

Så småning om och med hjälp av en annan kunnig verkmästare, G. Forsell, kunde tillverkningen äntligen komma igång. Ett 30-tal kakelugnsarbetare anställdes, bl.a kakelmålarinnan Clara Matilda Karlsson född i Uppsala 1873. Till största del gick de färdiga kakelugnarna till köpare i Göteborg. Driften pågick fram till 1917 då Sundén & Co valde att sälja fabriken till Hjalmar Kullgren, Gustaf Adolf Andersson och Jan Larsson. De tre herrarna hade inte för avsikt att tillverka kakelugnar, de var mer intresserade av själva byggnaden där de avsåg att starta en Vaddfabrik.

Inte heller detta projekt gick som det skulle. Efter vissa röjnings- och inredningsarbeten, som tog på tok för lång tid och dessutom kostade avsevärt mer än beräknat, tog Gustaf Adolf Andersson livet av sig. Året var 1922 och vid denna tid var försäljningen av kakelfabriken till Kullgren, Andersson och Larsson ännu inte fullbordad. Dessa problem ledde till att kakelfabriken försattes i konkurs.

Backa Stenkärlsfabrik i Vedeväg, Lindesbergs kommun, med verksamhet under åren 1901-1921, grundades av Jöns Petter (Peter) Örtberg. Han föddes på ön Ven i Öresund, Malmöhus län, den 23 juni 1856 och kom till Tunnbindartorp i Vedeväg 1880. 1884 gifte han sig med Lovisa Leontina f. Nydén i Lindesberg 1855, därefter flyttar paret till Backa. Tillsammans fick de sju barn, Märta, Elvira, Maria, Albin, Viktor, Tekla och Olga.

I mars 1901 grundar Jöns Petter Örtberg Backa Stenkärlsfabrik i Vedeväg, Lindesbergs kommun, en tvåvåningsbyggnad utrustad med två brännugnar och med tillgång till bra lera vid sjön Vågnarens strand. Vid fabriken tillverkades främst bruksföremål i lera som t.ex. syltkrukor, durkslag, fat och blomkrukor. Fabrikens existens påkallades främst genom annonser i lokalpressen under åren 1901-1905.

Bland de anställda hittas förman Stenberg, i övrigt handlade arbetsstyrkan främst om kringvandrande gesäller. De kom på somrarna, stannade några månader mot mat och husrum hos Örtbergs och vandrade sedan vidare. Många av dem satte sin egen prägel på det som tillverkades vid fabriken.

Redan 1890 hade Örtberg deltagit i byggandet av en skola i Högstaboda tillsammans med snickaren Karl Velander från Gusselby och 1893 deltog han i bildandet av Nya Tidningsbolaget i Lindesberg. Han hade också stor del i byggandet av ett pensionat på orten.

Lovisa Leontina avled i barnsäng den 13/1 1898. Fem år senare, i december 1903, annonserades lysning till äktenskap mellan J.P. Örtberg och Lovisa Leontinas syster Hedda Nydén. De gifte sig i slutet av februari 1904, några dagar senare den 4 mars, avled Jöns Petter Örtberg. Han var då endast 47 år gammal.

Efter Jöns Petter Örtbergs frånfälle 1904 drevs verksamheten vid Backa Stenkärlsfabrik vidare av den kringvandrande gesällen Walfrid Wihlborg. Hans tid vid fabriken blev dock kort, redan 1905 flyttade han, hustru och nyfött barn till Torshälla. Där kom han troligtvis att arbeta för Torshälla Stenkärlsfabrik.

Wihlborg föddes i Ronneby 1873 och vandrade runt som krukmakaregesäll i hela 23 år. Hans vandring avslutades på Steninge Lervarufabrik 1917. Wahlfrid Johansson Wihlborg som var hans fullständiga namn, avled på ålderdomshemmet i Märsta den 4 juni 1976, han var då 103 år gammal.

Efter Wihlborgs tid vid Backa Stenkärlsfabrik påstås att fabriken förman, Stenberg, övertagit verksamheten. Det skall också ha varit Stenberg som ägde fabriken när den slukades i en brand 1921. Detta år, 1921, ägnade man sig åt stubbsprängning i närheten av fabriken vilket startade en stor gräsbrand. Gräsbranden nådde snart fram till fabriksbyggnaden som totalförstördes i lågorna, därmed var också historien om Backa Stenkärlsfabrik till ända. Fabriken kan ha bytt namn vid något tillfälle då den i folkmun gick och fortfarande går under namnet "Lerkärlsfabriken". Det finns dock inget som styrker att ett namnbyte skett.

Branden vid Backa Stenkärlsfabrik 1921

Nora

E.G. Erikssons Kakelugnsmakeri startades i Nora någon gång i slutet av 1830-talet. När Eriksson d.ä. avlider på 1840-talet övertar änkan driften. Hon står som ägare till kakelugnsmakeriet till början av 1860-talet. Därefter blir det sonen Erik Wilhelm Eriksson som tar över och under hans ledning övergår verksamheten till att kallas kakelfabrik. E.W. Eriksson återfinns senare på AB Lerindustri i Örebro.

Kar August Mothander och L.F. Holmquist övertar Erik Wilhelm Erikssons kakelfabrik på 1870-talet och fortsätter driften under något eller några få år. Fabriken annonseras ut till salu eller arrende 1882. Verksamheten var redan då nedlagd och det finns ingenting som tyder på att någon ny verksamhet skulle ha fortsatt under annan ägare efter detta år. Ytterligare försök att sälja fastigheten görs 1885. **Reuterdahls Kakelugnsmakeri** startas i Nora kring 1880. Ägarna var A. Reuterdahl och hans hustru Althea Katarina Reuterdahl (född Stenström). När kakelugnsmakeriet går i konkurs i november 1884 väljer makarna att flytta till Örebro. Där startar de ett nytt kakelugnsmakeri under samma namn som tidigare. Firman i Örebro läggs ner 1903.

Krukmakaregesällen **Jonas Östmark** omnämns på 1790-talet. Han var gift med Kristina Ersdotter då han dog 1797. **Frans Johanssons Kakelugnsmakeri** grundas i slutet av 1800-talet med ägarbyte 1918 då firman registrerades på en **C. Johansson**. Ytterligare information saknas. **H.J. Svenssons Kakelugnsmakeri** omnämns på 1940-talet. Det är också allt som går att hitta.

Johan Härnberg var krukmakare och bodde på gård 38 andra roten i Nora. Han hade verksamhet från mitten av 1700-talet fram till 1797. Härnberg var i sitt första äktenskap gift med Anna Stina Kristina Lundblad och tillsammans hade de dottern Anna Maja. När hustrun avled gifte han om sig med Maria Lerka och fick tillsammans med henne söner Johan och Jonas. När Härnberg dog 1797 övertogs verkstaden av **Anders Lindblad**. Hustrun Maria gifte senare om sig med krukmakaremästaren **Erik Lundgren**. Lindblad var gift med Kristina Hammarström och hade dottern Anna Elisabeth. Verksamheten som startades av Johan Härnberg i mitten av 1700-talet upphörde i samband med Lindblads död 1828. Lindblad föddes 1772 och när han dog var han utan arvingar. Detta bör betyda att hans dotter och enda barn dog redan som ung.

Karl Gustav Broman var kakelugnsmakare född i Köping. Han drev sin verksamhet i Nora under andra halvan av 1700-talet. Han var gift med Christina f. Broman och hade en son och två döttrar, Karl Georg, Karolina Vilhelmina och Matilda Charlotta. Broman avled den 16 september 1793.

Åmmeberg

Utanför Askersund ligger den lilla orten Åmmeberg och där hittar vi **Emil Östbergs Kakelugnsmakeri**. Emil föddes i Kila 1882 och arbetade som lärling vid J.E. Östberg & Co Kakelfabrik i Örebro. 1925 läggs Örebrofabriken ner och Emil flyttar till Åmmeberg. Där grundar han sitt Kakelugnsmakeri samma år 1925. Driften pågår fram till mitten av 1940-talet, därefter läggs firman ner. Emil avled i Hammar 1948.

Till sist

Till största del är informationen i denna skrift hämtad från samtida dokument. Årsberättelser, noteringar och medlemslistor från fackförbundet, artiklar i lokala tidningar utgivna under de aktuella åren, domstolsdokument, auktionsprotokoll samt de berörda företagens egna noteringar m.m. Risken för fel är därmed att betrakta som likvärdig med de eventuella fel som antecknades eller publicerades vid den aktuella tiden.

Ett stort tack till..

Arkivcentrum i Örebro för hjälpt med information som fått många pusselbitar att falla på plats. Örebro Stadsarkiv som hjälpt till att ta fram arkivmaterial samt tillhandahållit många av bilderna. Norrköpings Stadsarkiv för katalogmaterial AB Lerindustri. Tack också till Örebro Museum Länsarvet för hjälp med arkivmaterial och företagsinformation. Örebro Bibliotek och speciellt Saxons Arkiv där tidningsurklipp om företag och personer varit till stor hjälp. Kungliga Biblioteket i Stockholm för priskuranter Örebro Kakel och Stenkärlsfabrik samt Karlbergs Kakelfabrik. Folkrorelsearkivet i Uppsala för information om fabriker i Kungsängen och Ekeby Bruk. Tack också till Teresa Nielsen vid Vejen Kunstmuseum i Danmark för bekräftelsen om danska konstnärer och influenser vid AB Lerindustri samt Ulla Stenholm, Erik Alsterlund och Agneta Hägerstrand för information om Victor Hägerstrand. Dessutom Annika Angare för information gällande krukmakersläkten Billgren, Siw Bylin för hjälp med information gällande Waldemar Magnusson och sist men inte minst, ett stort tack till Eva Arrhénborg, Gunnel Gustavsson och Malin Koldenius för all information om konstnären Olof Sundeman.

Övriga källor

"Från Bergslag till Bondebygd" 1947 – Martin Olssons berättelse "En krukmakareverkstad i Barocktidens Örebro". Samtliga Nerikes Allehanda och Örebrokurirens tidningar för åren 1844-1928, artiklar från Örebro Dagblad som rör kakelindustrin i Örebro. Arkiverade protokoll hos Drätselkammaren samt försäljningsprotokoll från Auktionskammaren, de flesta av Örebros adresskalendrar för åren 1847-1930. Samtliga medlemslistor och årsberättelser från Svenska Kakelarbetareförbundet avd. 8 i Örebro perioden 1899-1929, samt förbundets diarieförda noteringar för samma perioder (Förbundet upphör 1929 och övergår i Murareförbundet). Intervjuer med personer som har direkt eller indirekt anknytning till någon av fabriker eller platserna där de låg. Dessutom ett antal andra källor där det funnits fragment eller pusselbitar som kan kopplas till lerindustrin i Örebro.

Artikelklippen är hämtade ur Nerikes Allehanda och Örebrokurirens tidningar från de aktuella åren. Annonserna kommer från samma tidningar, samt Örebros adresskalendrar 1847-1928. Bilder som publicerats kommer i huvudsak från Örebro Stadsarkiv samt egen samling. Bilden på Örebro Kakelfabrik har lånats av Sällskapet gamla Örebro.

Ronnie Gustafsson © 2019

